

JOACHIM FEST

ÎN BUNCĂR CU Hitler

Ultimele zile ale celui de-al Treilea Reich

CORINT

JOACHIM FEST

ÎN BUNCĂR CU Hitler

Ultimele zile ale celui de-al Treilea Reich

Traducere din limba germană de Roland Schenn
Cuvânt-înainte de Stejărel Olaru

CORINT

Joachim Fest, publicist și istoric, s-a născut în 1926 la Berlin. Începând din 1961 a fost redactor-șef al postului TV *Norddeutsche Rundfunk*, iar între 1973 și 1993 a condus secția de cultură a celebrului ziar *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Printre lucrările sale cele mai recente se numără *Speer. Eine Biographie* (1999), *Horst Janssen. Selbstbildnis von fremder Hand* (2001), *Der Untergang. Hitler und das Ende des Dritten Reiches* (2002), *Die unbeantwortbaren Fragen. Gespräche mit Albert Speer* (2005), *Ich nicht. Erinnerungen an eine Kindheit und Jugend* (2006). A murit la 11 septembrie 2006.

Redactare: Tudor Călin Zarojanu
Tehnoredactare computerizată: Mihaela Ciufu
Designul copertei: Andreea Apostol
Ilustrația copertei: Wikimedia Commons, Bundesarchiv, Berlin, Reichstagssitzung; Guliver/Getty Images

Joachim Fest, *Der Untergang*
Originally published under the title DER UNTERGANG

ISBN 978-973-135-775-1

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FEST, JOACHIM
În buncăr cu Hitler. Ultimele zile ale celui de-al Treilea Reich / Joachim Fest; trad.: Roland Schenn; cuv.-înainte: Stejărel Olaru. - București : Corint, 2013
Bibliogr.
Index
ISBN 978-973-135-775-1

I. Schenn, Roland (trad.)
II. Olaru, Stejărel (pref.)

94(430)"19" Hitler,A
94(100+430)"1939/1945"
929 Hitler,A

CUPRINS

Cuvânt-înainte

Cartea pe care o țineți în mână este, în esență, o carte de istorie. Istoria unui mare război, a unui imperiu funebru, dar în special istoria personală a ultimelor zile ale unui celebru, puternic și sinistru dictator. Este scrisă de Joachim Fest cu metodă de investigator, cu pasiune de jurnalist și rigurozitate de istoric, autorul fiind unul dintre numele strâns legate de studierea detaliată și constantă a celui de-al Treilea Reich.

În 2006, când a murit, Fest avea 79 de ani. *Der Spiegel* scria atunci că Germania a pierdut unul dintre cei mai stimați intelectuali, *The New York Times* deplângea trecerea în neființă a celui mai respectat și tranșant specialist german în istoria nazismului, *The Times* se referea la el considerându-l drept unul dintre puținii istorici germani care a scris bestselleruri ce iscau dezbateri naționale care durau luni întregi, iar *The Telegraph* se apleca și el, respectuos, în fața carierei sale, afirmând că Fest este cel mai apreciat istoric și cel mai distins jurnalist al Germaniei postbelice.

Joachim Fest a fost, într-adevăr, istoric şi jurnalist deopotrivă, aflându-se în conducerea prestigiosului *Frankfurter Allgemeine Zeitung* aproape două decenii, timp în care a devenit cunoscut și ca autor al biografiei lui Hitler. Probabil că marii editori ai presei internaţionale care l-au cunoscut vor spune că Fest a fost mai mult jurnalist decât istoric, aşa cum și istoricii care îi ştiu opera îl revendică deja ca aparţinând breslei lor. Scriitura elegantă, felul în care construia ideile și priceperea în a expune faptele l-au consacrat pe Joachim Fest ca om de cultură indiferent unde a găsit potrivit să publice, între copertele unei cărți sau în paginile ziarelor. A creat opere și, ceea ce nu se întâmplă prea des, operele sale au deținut recorduri la vânzare, volumul intitulat *Hitler*, publicat în 1973, fiind una dintre cele mai căutate cărți de către public și, în același timp, considerată de specialişti drept genul de biografie care nu omite nimic. Biografia lui Hitler scrisă de Fest a fost publicată într-o epocă în care autorii germani explorau toate faţetele Reichului nazist, căutând explicaţii pentru opţiunile lui Hitler fie în natura regimului de putere şi a birocraţiei constituite, fie în persoana şi „carisma" personală a liderului german.

Berlinez care provine dintr-o familie cu o atitudine critică la adresa regimului nazist, Fest însuşi are inițiativa caricaturizării lui Adolf Hitler pe o bancă de şcoală şi rămâne apoi interesat, pentru restul vieţii, de anatomia regimului nazist și de particularităţile acestuia de ordin ideologic, politic, social și psihologic. Joachim Fest a scris constant despre lumea în care a copilărit, despre nazism, Hitler și Reich, iar a scrie despre Hitler nu este un lucru linear, lipsit de nuanţe sau de contraste. Pe măsură ce arhivele au revelat noi şi noi ipostaze ale Reichului, istoricii și politologii au publicat numeroase studii despre natura acestuia, anturajul lui Hitler și ultimele zile ale regimului nazist.

Devenind specialist recunoscut în istoria așa-zisului „Reich milenar" și în biografii ale liderilor naziști, Joachim Fest a publicat *În buncăr cu Hitler* pentru că, spune el, cu excepția lui Hugh R. Trevor-Roper, istoric britanic care a scris *Ultimele zile ale lui Hitler* în 1946, încă nu apăruse un volum care să ofere o imagine credibilă și de ansamblu a sfârșitului Reichului. Numeroși autori de prestigiu își dedicaseră până atunci studiile nazismului, ascensiunii şi decăderii lui Hitler sau istoriei celui de-al Doilea Război Mondial. Dar despre Hitler în celebrul său buncăr, în ultimele săptămâni ale războiului, comandând armate care nu mai existau și cerând victorii imposibil de obţinut? Sau despre ultimele lui clipe de viață?

În astfel de detalii istorice interesante constă noutatea demersului lui Fest, care analizează ultimele zile ale Reichului, perioadă de disoluţie şi degringoladă, în care autoritatea lui Hitler este contestată, iar valoarea deciziilor lui este redusă, pentru că sfârşitul era o chestiune de zile şi ore. Imaginea buncărului lui Hitler în acea perioadă este una a agoniei, a sintezelor de final. Hitler apare în ipostaza unui personaj resemnat, dar care nu are intenţia de a lăsa să se întrevadă vulnerabilitatea acelor clipe. Își trece în revistă deciziile adoptate de-a lungul timpului, nu regretă soluţia radicală adoptată în cazul evreilor, nici acţiunile agresive comise în Europa. Hitler rămâne prizonierul propriului său imaginar, pe care se străduise atât de mult să îl pună în practică: încercarea de a obţine în mod violent puritatea rasială, cruciada împotriva bolşevismului, dorinţa de expansiune în Est.

În acele ultime momente, așa cum descrie Fest, Hitler este un individ interesat de puţine lucruri, fiind într-o mică măsură preocupat de succesiunea puterii sau de cine urma să poarte tratativele capitulării germane. Hitler se agaţă de orice speranţă, de orice act comis de armata germană pentru el, considerat

drept act de curaj. Berlinul este cucerit punct cu punct, după lupte dure, iar populația este într-o stare generală de haos. Bun observator al acestor ultime ceasuri ale conflictului, Fest are şi avantajul de a fi avut o sursă serioasă în persoana lui Albert Speer, arhitect al Reichului, cu un aport considerabil în reamenajarea Berlinului şi ministru pentru înarmare şi muniţii, pe care Fest l-a ajutat să îşi scrie autobiografia.

Joachim Fest atinge, întocmai ca şi Ian Kershaw, problema rezistenţei finale. Kershaw se întreabă de nenumărate ori, prin intermediul cărţilor sale despre regimul nazist, cum au reuşit soldaţii germani să lupte până în ultima clipă, cu un nemaivăzut spirit de abandon de sine. Disperare, loialitate sau credinţă ideologică? Sunt dileme referitoare la construcția Germaniei pe care Fest le ridică, precum alți autori celebri, cum este Klaus Hildebrand în volumul *The Third Reich*, care sugerează într-un mod foarte plastic că Hitler devine victima propriilor sale credinţe politico-ideologice, care îi afectează deciziile strategice în mod ireversibil.

Dincolo de toate acestea, citind *În buncăr cu Hitler* poate vă veți întreba, așa cum am făcut-o și eu, cum se va fi simțit în sinea lui Hitler în ultimele clipe de viață? Un om ratat sau un tribun care nu este înțeles de lume și care alege în final moartea? Ultimele ore ale lui Adolf Hitler, descrise şi analizate de Joachim Fest, constituie o lectură indispensabilă pentru toţi aceia care vor să vadă cât de „ideologic” a fost Hitler, cât de mult a crezut în propria sa construcţie totalitară, cum şi-a imaginat „cariera” şi moştenirea. Citiți această carte! O carte de istorie, spuneam, dar ce istorie fascinantă!

Stejărel Olaru, istoric

PREFAȚĂ

În era noastră nu există nimic ce s-ar putea compara cu evenimentele din primăvara lui 1945. Până la momentul respectiv nu s-a mai întâmplat ca la prăbușirea unui imperiu să se piardă atâtea vieți omenești, să fie distruse atâtea orașe și să rămână pustii atâtea regiuni. Herry L. Hopkins, consilier al celor doi președinți care au condus destinele Statelor Unite în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a făcut, pe drept cuvânt, o comparație între Berlinul devastat și Cartagina.

Supraviețuitorii au trecut prin multe și au avut de îndurat multe, printre care cel mai important factor a fost teama, teama pe care învingătorii au știut foarte bine să le-o insufle celor învinși. În agonia declinului celui de-al Treilea Reich, cei aflați la putere au făcut totul ca odată cu prăbușirea regimului impus de ei să se prăbușească și țara pe care o conduceau. În momentul în care a preluat puterea, dar și după aceea, Hitler a afirmat în mod repetat că el nu va capitula. La începutul anului 1945,

dictatorul i-a spus aghiotantului său Nicolaus von Below, care răspundea de aviație: „Poate că va veni cândva sfârșitul nostru, dar odată cu noi se va sfârși întreaga lume".

Hitler știa de multă vreme că războiul era pierdut. Primele afirmații în acest sens au fost făcute încă din noiembrie 1941.

Hitler mai dispunea, însă, de capacitatea de a distruge. În ultimele luni de război conducătorii naziști au emis o serie de apeluri, arătând că este necesar ca poporul german să reziste și să se apere. Pe fondul acestor apeluri există o puternică dorință de distrugere. Aceasta rezultă clar din cuvintele lui Robert Ley*, care face referire la distrugerea orașului Dresda: „Acum putem trage adânc aer în piept! Acum totul s-a sfârșit... Nu mai este necesar să ținem cont de capodoperele culturii germane!"

La rândul său, Goebbels** vorbește despre „zidurile unei închisori, care s-au năruit". Deja în toamna lui 1944 Hitler a dat ordine precise și apoi, în 19 martie 1945, a emis așa-numita „Dispoziție Nero", prin care a cerut distrugerea mai multor obiective care erau neapărat necesare ca oamenii să poată trăi. Din ordinul dictatorului au fost distruse instalații industriale, sisteme de aprovizionare, artere rutiere, poduri, sisteme de canalizare, astfel încât inamicul să nu pună mâna decât pe „un deșert al civilizației".

Hitler își petrece într-un buncăr ultimele luni ale războiului pe care el însuși îl provocase în anii 1940. Din buncărul care se afla la aproximativ zece metri sub pământ, Hitler comanda armate care fuseseră nimicite de multă vreme și ordona atacuri

---

* Robert Ley (1890–1945) a ocupat o serie de funcții importante în cadrul Partidului Nazist (n.tr.).

** Joseph Goebbels (1897–1945), unul dintre apropiații lui Hitler; între 1933–1945 este ministru al propagandei în cadrul guvernului nazist (n.tr.).

decisive care nu vor avea loc niciodată. De la Claus Schenk von Stauffenberg, cel care a organizat atentatul de la 20 iulie 1944 împotriva lui Hitler, ne-a rămas următoarea afirmaţie: „Hitler în buncăr, acesta este adevăratul Hitler." Într-adevăr, răceala, dorinţa de distrugere şi patosul care caracterizează deciziile luate de Hitler către finalul războiului trădează trăsăturile de caracter ale dictatorului. Dacă avem în vedere comportamentul lui Hitler în ultimele săptămâni ale războiului, când s-a izolat din ce în ce mai mult de lume, nu ne putem da seama chiar foarte bine ce anume a urmărit de-a lungul vieţii sale. Am putea, în schimb, să ne gândim la câteva dintre lucrurile care l-au definit pe Hitler: ura împotriva întregii lumi, dorinţa de a copia anumite modele de gândire, înclinaţia către planuri irealizabile, care l-a ajutat să obţină victorii şi care l-a dezavantajat la un moment dat. În mintea lui, marele spectacol, la care visase toată viaţa, mai era posibil chiar şi în ultima clipă.

Pentru a înţelege mai bine cele întâmplate, este necesar să realizăm că Hitler se bucura de autoritate, chiar şi atunci când, conform mai multor martori oculari, sănătatea lui s-a degradat. Se pare chiar că îmbătrânirea bruscă şi faptul că se deplasa cu greu i-au sporit autoritatea. Generali cu îndelungată carieră, ofiţeri cu pieptul încărcat de decoraţii stăteau muţi împrejurul lui şi se străduiau să aibă chipuri inexpresive în timpul şedinţelor zilnice legate de situaţia frontului. Acei ofiţeri au îndeplinit ordinele lui Hitler, deşi trebuie să le fi fost clar faptul că erau nişte planuri nebuneşti, care nu aveau niciun sens.

În această lucrare se găsesc numeroase situaţii de acest gen, dar şi multe altele, care sunt de-a dreptul uluitoare. Respectivele situaţii au conferit evenimentelor o dinamică aparte. Uimitoare este şi „lumina incertitudinii", plutind asupra evenimentelor care se petrec în buncărul Führerului. Sintagma pe care am

citat-o îi aparține istoricului britanic Hugh R. Trevor-Roper, primul care a prezentat într-un mod credibil evenimentele, în *Ultimele zile ale lui Hitler*, lucrare apărută în 1946. Această „lumină a incertitudinii" este prezentă și astăzi. Numai în ceea ce privește întrebarea dacă Hitler s-a sinucis avem patru mărturii contradictorii din partea unor persoane care s-au aflat în anturajul său.

Nu se știe nimic cert nici în ceea ce privește cadavrul dictatorului și trupul neînsuflețit al celei pe care acesta o ia de soție cu o zi înainte de a muri*. Și în ceea ce privește asaltul asupra Cancelariei Reichului, acțiune revendicată de către sovietici, există anumite incertitudini.

Incertitudinea are la bază și faptul că riguroase cercetări, de genul celor efectuate de către Trevor-Ropers, au fost întreprinse abia la câteva luni după producerea evenimentelor, moment în care numeroși martori au dispărut sau au fost luați prizonieri de către sovietici și nu au putut fi contactați. Nu doar oameni cu funcții importante în SS**, care se aflau în Cancelaria Reichului, dar și ofițeri din Wehrmacht***, care au luat parte la luptele pentru apărarea Berlinului, personalul de serviciu din buncărul lui Hitler, precum și stomatologii lui s-au întors în Germania în 1955, după ce președintele Adenauer a făcut o vizită la Moscova. Aceste persoane constituiau surse de informație în legătură cu unul dintre cele mai dramatice și mai încărcate de urmări momente din istoria Germaniei. Nimeni nu le-a cerut, însă, informații. Nici evenimentele în sine și nici oamenii care

* Eva Braun (n.tr.).

** „Schutzstaffel", organizația militară a Partidului Nazist, care a avut inițial rolul de a servi drept gardă personală a lui Hitler (n.tr.).

*** Termen generic folosit pentru armata nazistă, care se compunea din infanterie, marina militară și aviația militară (n.tr.).

au luat parte la respectivele evenimente nu păreau să prezinte foarte mult interes.

Acest lucru are la bază anumite motive. Printre acestea se numără faptul că sfârşitul celui de-al Treilea Reich a fost considerat a fi o catastrofă naţională. Noţiunea de „naţiune" şi-a pierdut sensul, iar în ceea ce priveşte „catastrofa", odată cu trecerea timpului, au avut loc în Germania o serie întreagă de dezbateri pe această temă. Termenul de „catastrofă" a fost pentru mulţi sinonim cu „soartă" sau cu o încercare de a se deroba de orice culpă, ca şi când din punct de vedere istoric s-ar fi abătut asupra Germaniei un nor de vreme rea. În plus, amintita noţiune nu cuprindea în sine şi ideea de eliberare, care s-a produs în 1945.

Iată câteva dintre motivele care au dus la o ciudată indiferenţă în ceea ce priveşte informaţiile legate de prăbuşirea Reichului, care puteau fi obţinute din surse credibile. Au existat câţiva reporteri pasionaţi de istorie, în majoritatea lor de origine anglo-saxonă, pe care i-a interesat sfârşitul Reichului nazist şi care au întreprins investigaţii în acest sens în anii 1960. Un rol important l-a avut şi faptul că în domeniul istoriei se încerca la momentul respectiv determinarea importanţei diverselor structuri în cadrul procesului istoric şi se considera, simplu spus, că relaţiile sociale sunt mult mai importante decât evenimentele în sine. Nevoia elementară de raportare la trecut, cu care începe fiecare cercetare istorică, a fost catalogată ca fiind „neştiinţifică". O abordare similară există şi în ceea ce priveşte tehnica redării evenimentelor. În acelaşi timp, niciun material care avea legătură cu istoria nu se bucura de credibilitate, de parcă ar fi fost vorba de un soi de „istorie tabloidă"*. La toate acestea se

* Istorie tabloidă: bazată pe documente incerte sau insuficiente şi urmărind să scoată în faţă senzaţionalul (n.red.).

adaugă şi faptul că detaliilor nu li s-a dat prea mare importanţă. Însă, cronicarul trebuie să se servească uneori de lupă, deoarece fiecare lucru este legat de o mulţime de alte lucruri şi există aspecte care ies la iveală tocmai datorită amănuntelor.

Prezenta carte a fost scrisă avându-se în vedere toate aspectele anterior amintite. Dorinţa de a scrie cartea aceasta a apărut în momentul în care am dat un material pentru lucrarea lui Etienne François şi Hagen Schulze *Deutsche Erinnerungsorte* („Memorial german"), lucrare în care se face referire şi la buncărul Führerului. În eseul meu destul de scurt am prezentat istoria Palatului Cancelariei Reichului, care se afla în Wilhelmstraβe, şi ultima zi din viaţa lui Hitler, precum şi evenimentele care au avut loc după decesul dictatorului.

După ce a apărut lucrarea amintită, au fost mulţi cei care s-au întrebat cum s-ar putea obţine o imagine de ansamblu a sfârşitului Reichului. Atunci mi-am dat seama că nu exista o lucrare recentă, care să fie legată de ultimele săptămâni de existenţă a Reichului nazist, şi că niciuna dintre cărţile scrise pe această temă nu cuprindea datele mai noi, legate de sfârşitul regimului. Aceleaşi lucruri se pot spune şi despre istoria postbelică, despre lucrările scrise pe această temă în momentul în care lucrurile nu mai erau ascunse, când se vorbea deschis de sânge şi pierderi de vieţi omeneşti.

Autorii care sunt amintiţi şi în parte elogiaţi la finalul acestei cărţi au avut o perspectivă mai largă asupra evenimentelor. Nu s-a reuşit, însă, prezentarea unei imagini de ansamblu, care să cuprindă atât evoluţia lucrurilor, cât şi motivele care au stat la baza acestei evoluţii. Prezenta lucrare nu se vrea a fi decât un îndemn la reflecţie. Ea nu este decât „o schiţă istorică". În cuprinsul a patru capitole, care se doresc a fi nişte relatări, se redau evenimentele care s-au produs în buncărul lui Hitler, dar şi în

lumea lipsită de speranță a capitalei Germaniei. Titlul fiecărui capitol este ales în funcție de evenimentele prezentate și în fiecare dintre ele sunt inserate și reflecții, legate de respectivele evenimente.

Nu se poate renunța nici la relatare, nici la reflecție, dacă dorim să înțelegem ultimele paisprezece zile ale Reichului, zile încărcate de groază. Dacă una dintre sarcinile istoricului este aceea de a relata secvențe de viață trăită, el trebuie să prezinte lucrurile și din perspectiva lui Hitler și a altor oameni care au contribuit la sfârșitul Reichului. Nu trebuie să se uite deciziile nebunești ale celor care conduceau destinele Reichului și nici teama și disperarea pe care le-au provocat respectivele decizii. Am consemnat și întâmplările prin care au trecut diferite persoane, unele nu lipsite de umor, acel umor care reușește să facă să dispară groaza pentru o clipă. Această lucrare își propune să fie și o expresie a tristeții care se manifestă în legătură cu nebunia distrugerii, care apare de-a lungul istoriei.

O țară *in extremis*, despre asta va fi vorba în paginile care urmează. Dar și despre evenimentele din cauza cărora a existat o astfel de țară.

CAPITOLUL ÎNTÂI

Începutul bătăliei

La orele trei, în capul de pod de la Küstrin, se înalţă pe cerul nopţii câteva rachete de semnalizare de un roşu intens. După o clipă de linişte apăsătoare, se declanşează urgia. Se cutremură malurile fluviului Oder şi acest fenomen îşi face simţite efectele până în Frankfurt. De parcă ar fi fost declanşate de spirite, sirenele încep să urle din loc în loc. Glasul lor tânguitor se aude chiar şi la Berlin. Telefoane sună, cărţi se răstoarnă de pe rafturile bibliotecilor. În ceea ce priveşte operaţiunea din 16 aprilie 1945, sovieticii dispun de 20 de armate de 2,5 milioane de militari, peste 40 000 de aruncătoare de grenade, alte tipuri de armament greu, dar şi sute de „Orgi ale lui Stalin"*. Trebuie spus că sovieticii dispuneau de 300 de aruncătoare de rachete per kilometru. În apropierea localităţilor Letschin, Seelow, Friedersdorf şi Dolgelin se înălţau până la cer coloane imense

* „Orga lui Stalin", denumită şi „Katiuşa", era un aruncător de rachete cu mai multe ţevi, dispuse întocmai ca o orgă (n.tr.).

de foc, alcătuind o perdea de trăsnete, bulgări de pământ şi moloz. Au ars păduri întregi, iar unele persoane care au trăit acele momente îşi amintesc de uraganele de foc care pârjoleau întreaga Germanie, prefăcând totul în praf şi scrum.

După o jumătate de ceas, zgomotul infernal a încetat brusc şi s-a lăsat o linişte mormântală, tulburată doar de zgomotul pe care îl făceau flăcările. Apoi s-a aprins undeva, în dreptul liniilor sovietice, un reflector, care şi-a îndreptat lumina spre cer. Acesta a fost un semnal pentru alte 143 de reflectoare dispuse la o distanţă de 200 de metri unul faţă de celălalt, reflectoare care au învăluit în lumină peisajul devastat. Acestea au luminat şi Înălţimile Seelow, care reprezentau ţinta pe care şi-o propusese pentru ziua respectivă mareşalul Ghiorghi K. Jukov. Ordinul pe care îl avea înainte de a începe bătălia suna astfel: „Inamicul, care se află pe drumul cel mai scurt către Berlin, trebuie nimicit. Capitala Germaniei fasciste trebuie cucerită şi în ea trebuie să fluture steagul învingătorului".

Spectacolul de lumini, care fusese denumit de către ofiţerii sovietici din statul-major „arma-minune a lui Jukov", s-a dovedit a fi un eşec. Deşi se lovise de proteste, mareşalul a rămas la ideea sa ca, după un foc susţinut, adversarul demoralizat să fie „orbit de lumină" şi înălţimile să fie cucerite în urma unui singur asalt. Împotriva aşteptărilor mareşalului, în perdeaua densă, formată din fum şi aburi, lumina reflectoarelor sovietice a fost diminuată şi atacatorii s-au văzut nevoiţi să rătăcească prin întunericul lăptos. În plus, s-a constatat ulterior că ofiţerii de la comandamentul suprem al armatei sovietice au făcut aprecieri greşite în ceea ce privea terenul, pe care se putea înainta cu greu, fiindcă totul era plin de noroi şi gropi. Numeroase mijloace de transport, printre care se numărau camioane pentru transportul militarilor, utilaje de tractare şi utilaje grele, s-au

împotmolit în noroi, au alunecat şi a fost necesar să fie abandonate în cele din urmă.

Cel mai important a fost faptul că ofiţerul care comanda Grupul Vistula şi care cunoştea tactica sovieticilor, generalul-colonel Gotthart Heinrici, se afla din nou pe poziţiile defensive pe care le recucerise la scurt timp înainte de începerea bătăliei. Din acest motiv, tirul sovieticilor nu a avut efectul scontat. Când infanteriştii sovietici, sprijiniţi de un număr important de tancuri, au atacat cu steagurile fluturând în vânt şi strigând din răsputeri, militarii germani, mai puţin numeroşi decât adversarii lor, nu au avut decât să aştepte ca sovieticii să se apropie suficient de mult, pentru ca apoi să tragă în mulţimea de umbre pe care le vedeau. În acelaşi timp, sute de militari germani, aşezaţi pe flancuri, au deschis focul asupra inamicului imediat ce au observat formaţiunile de tancuri. Când s-a luminat de ziuă s-a dovedit că atacul fusese un eşec şi că atacatorii sovietici suferiseră pierderi mari.

Dacă primul asalt a fost un eşec, Jukov organizează un al doilea. Dezamăgit şi disperat în urma eşecului înregistrat, dar şi presat de Stalin, el a ordonat modificarea planului de ofensivă convenit iniţial şi folosirea a două mari unităţi de tancuri care să aştepte, formând ariergarda. Iniţial se convenise ca tancurile să intre în luptă numai după ce se va fi format o breşă în sistemul de apărare german. Acum, însă, prin prezenţa tancurilor în spatele militarilor aruncaţi în luptă, confuzia devenea şi mai mare. Tancurile înaintau pe drumurile desfundate, printre grupurile de militari dezorientaţi, îi împiedicau pe artilerişti să intervină şi blocau căile de aprovizionare, dar şi drumurile pe care urmau să vină materialele şi oamenii. Pe lângă toate acestea, acţiunile tanchiştilor nu erau coordonate de nimeni, astfel încât ei interveneau acolo unde credeau că era cazul. Rezultatul

a fost acela că tancurile au dus la un haos total și în cele din urmă la blocarea operațiunilor militare sovietice. Unul dintre comandanții aflați în subordinea lui Jukov, generalul-colonel Vasili I. Chuikov, nota în seara de 16 aprilie că unitățile sovietice nu își îndepliniseră misiunea și că existau cazuri în care militarii nu înaintaseră „nici măcar un singur pas". Dorința ca Berlinul să fie cucerit la cinci zile după începerea ofensivei s-a dovedit a fi una de nerealizat.

În cartierul general al lui Hitler, situat undeva sub clădirea Cancelariei Reichului, atacul era așteptat de câteva zile cu un amestec de nerăbdare, stare febrilă și abandonare totală, asemănătoare aceleia care se manifestă ca urmare a consumului de narcotice. Îndată ce au sosit știri despre câteva reușite ale *Abwehr**, au apărut din nou speranțe legate de faptul că armata germană ar putea obține victoria. Hitler a ordonat ca în perimetrul în care se găsea Cancelaria Reichului să se ia toate măsurile necesare unei defensive. Dictatorul a dispus ca tancurile și aruncătoarele de flăcări să fie pe poziție și ca în întreg perimetrul vizat să existe puncte din care să se poată deschide focul. În cursul după-amiezii, Hitler a emis un „Ordin de zi pentru combatanții de pe Frontul de Est". În acesta se manifesta ura față de „inamicul de moarte, evreu și bolșevic" și se exprima certitudinea că atacul celor veniți din Răsărit va implica „și de data aceasta faptul că (...) la porțile capitalei Reichului German va curge mult sânge". Mai departe se arată: „Voi, militari de pe Frontul de Est, știți ce soartă le așteaptă pe femei și ce destin vor avea copiii. În timp ce bătrânii, bărbații și copiii vor fi uciși, o parte din femei vor fi umilite, devenind târfe prin cazărmi, în timp ce altele vor fi trimise în Siberia".

* Serviciul German de Spionaj, Contraspionaj și Sabotaj (n.tr.).

Deja în timpul ofensivei din ianuarie Armata Roşie ajunsese la fluviul Oder şi îl traversase în mai multe locuri, la Küstrin, localitate situată la aproximativ 30 de kilometri de Frankfurt. În decursul luptelor, militarii acestei armate reuşiseră să aibă controlul asupra unui cap de pod cu o lungime de aproximativ 40 de kilometri şi cu o lăţime de 10 kilometri. Astfel, sovieticii controlau întreg aşa-numitul „Sector al Nibelungilor", până la râul Neisse. Abia la începutul lui martie militarii germani au început să sape tranşee în imediata apropiere a Berlinului, să pună la punct sisteme de apărare împotriva tancurilor şi întărituri. Când armata sovietică ajunge în preajma Berlinului, lucrările la sistemul de apărare a capitalei Reichului fuseseră oprite de ceva vreme, lucru care este de neînţeles. Sistarea acestor lucrări este legată şi de viziunea lui Hitler. Acesta se încăpăţâna să creadă că, atunci când vine vorba despre capitală, apărarea trebuie să fie asigurată pe malul fluviului Oder şi că niciun militar nu trebuie să părăsească poziţia pe care o are pe front. „Rezistăm sau pierim", acesta era sloganul întâlnit în nenumăratele apeluri, în care militarii germani erau îndemnaţi să reziste pe poziţii.

Militarilor sovietici li se opun Corpul LVI Tancuri al generalului Helmuth Weidling şi, mai către sud, Armata a 9-a a generalului Theodor Busse. În zadar a avertizat generalul Heinrici, care avea comanda celor două corpuri de armată, că există pericolul de încercuire dacă oamenii lui Jukov izbuteau să străpungă poziţiile germane. Heinrici arată în mod repetat că germanii nu mai pot rezista multă vreme, deoarece trupele de infanterie erau insuficiente, muniţie nu exista destulă, iar oamenii erau extenuaţi. Însă Hitler credea cu tărie că prin voinţă se poate trece peste toate dificultăţile şi neajunsurile. Această convingere este întărită şi de angajamente neonorate, pe care şi

le-au luat, cel puţin la un moment dat, oameni ca Göring, Dönitz sau Himmler. În cele din urmă, au fost trimise pe front batalioane *Volkssturm**, care urmau să ţină piept unităţilor comandate de Jukov. Chiar în timp ce se anunţa la radio că „mii de berlinezi au plecat pe front", pentru o parte dintre aceştia misiunea lor pe front se sfârşise deja. Avioanele de război ruseşti, care stăpâneau întregul spaţiu aerian al Berlinului, nimiciseră numeroase convoaie de camioane, şi asta în urma câtorva atacuri scurte.

Tot ceea ce spusese Heinrici s-a adeverit. Jukov şi-a pus unităţile în ordine şi apoi, la lăsarea serii, a ordonat un nou atac, dovedindu-se a fi chiar mai hotărât decât rivalul său, mareşalul Ivan Konev, aflat undeva la sud. Konev nu doar că reuşise să traverseze râul Neisse prin peste 130 de puncte, conducând cu hotărâre ofensiva, ci avea şi pretenţia de a lua parte la cucerirea Berlinului, vrând să-i ia astfel „preţiosul trofeu" lui Jukov. A început o întrecere mută între Konev şi Jukov, pe care Stalin nu îl mai agrea. Konev îi ceruse dictatorului sovietic permisiunea de a se îndrepta spre nord, prin Lübben şi Lückenwalde, pentru a ajunge în câteva zile la Zossen, adică la porţile Berlinului.

Stalin l-a întrebat pe mareşal dacă avea cunoştinţă de faptul că la Zossen se afla cartierul general al Wehrmachtului. În momentul în care Konev răspunde scurt: „Da!", Stalin replică: „Foarte bine. Sunt de acord. Cele două armate formate din unităţi de tancuri se pot îndrepta spre Berlin".

Către nord, pe segmentul de mijloc al Frontului de Est, trupele lui Jukov ajung, în sfârşit, la primele case din localitatea Seelov. O vreme, lupta care s-a dat pe înălţimile în formă de potcoavă a

* Batalioane germane, formate în ultima etapă a celui de-al Doilea Război Mondial; din ele făceau parte persoane cu vârste cuprinse între 16 şi 60 de ani, care erau în stare să ţină o armă în mână (n.tr.).

fost una în care nu era limpede cine va obţine victoria. Apoi, unităţile răzleţe ale Wehrmachtului şi unităţile de rezervişti au fost înfrânte. Germanii se retrăgeau în dezordine. Pe Heinrici îl îngrijora foarte mult faptul că militarii lui Konev, care atacau cu hotărâre şi în viteză, ar putea să le cadă în spate soldaţilor săi, încercuind Armata a 9-a a lui Busse. O zi mai târziu, Heinrici a aflat că una dintre unităţile sale de elită care s-a aflat pe Înălţimile Seelow, mai exact divizia de paraşutişti, a fost pusă pe fugă şi a cerut să i se facă legătura cu buncărul Führerului.

Aşa cum se mai întâmplase deja, toate rapoartele şi solicitările lui se lovesc de indiferenţă totală. Sugestia ca trupele să se retragă în Cetatea Frankfurt pe Oder, acoperindu-se astfel o breşă de câţiva kilometri care exista în liniile germane, se lovesc de un refuz. Mai târziu, când îi cere generalului Krebs, proaspăt numit în funcţia de şef al statului-major, permisiunea de a ordona retragerea militarilor aflaţi sub comanda sa, urmează o tăcere apăsătoare, după care Krebs îi spune: „Hitler nu va fi niciodată de acord cu aşa ceva. Oamenii dumneavoastră să rămână pe poziţii!"

La 19 aprilie, întreg şirul de dealuri situate între Seelow şi Wriezen se afla în mâinile militarilor ruşi, iar între acele dealuri, unde era cândva, conform memoriilor unui turist, „o lume minunată, toată numai pace, culoare şi parfumuri", rămăseseră doar cratere. Liniile de apărare germane au fost anihilate bucată cu bucată. În luptele pentru cucerirea dealurilor se spune că au căzut peste 30 000 de militari. Există şi surse credibile care afirmă că ar fi fost vorba despre 70 000 de mii, dintre care 12 000 mii de ostaşi germani. Berlinul se afla la 70 de kilometri distanţă şi pe drumul către capitala Reichului nu mai exista un front în adevăratul sens al cuvântului. Nu mai erau decât nişte puncte defensive izolate, precum şi unităţi germane răzleţe, care apărau câteva sate, păduri sau dealuri. La 21 aprilie cad deja

primele grenade în Hermannplatz, în Berlin. Acestea fac nenumărate victime printre trecători, care nu cunoşteau situaţia existentă pe front, şi printre oamenii aşezaţi la cozile de la Magazinul universal Karstadt.

Cu aproape o săptămână înainte, trupe americane ajunseseră la Barby, pe malul Elbei, şi se opriseră acolo.

Generalul Eisenhower, comandantul suprem al trupelor americane, le spusese subordonaţilor săi cuprinşi de dezamăgire: „Berlinul nu mai reprezintă un obiectiv militar".

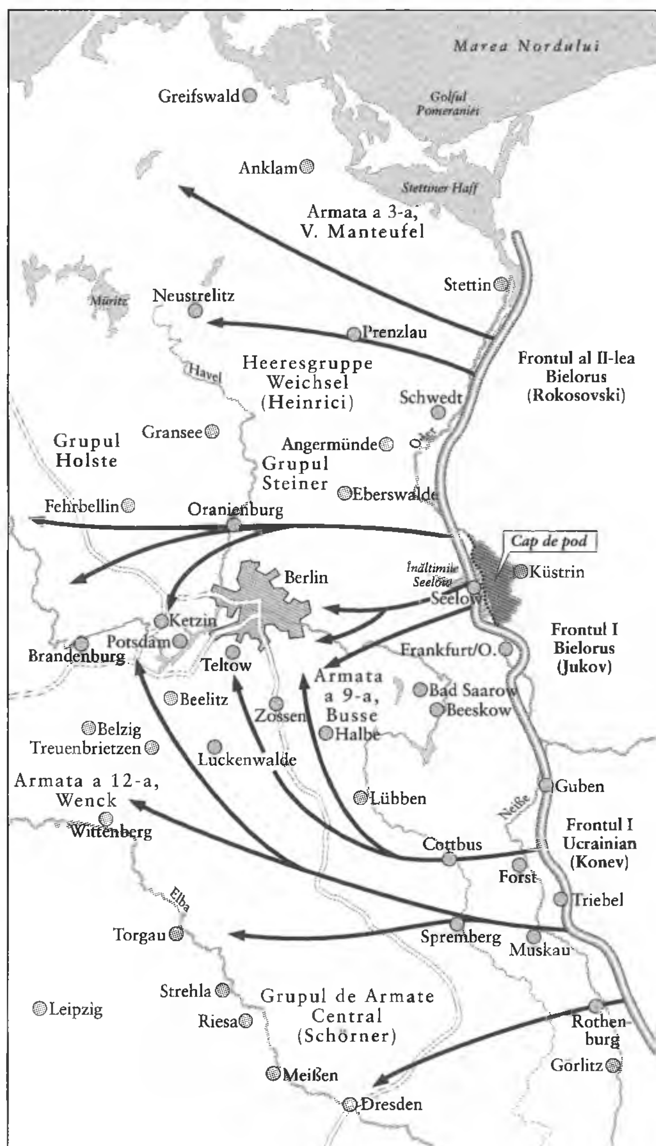
Capitala Germaniei le aparţinea ruşilor. Aşa se convenise. Pentru trupele americane luase sfârşit războiul în partea de nord a Reichului german. În acelaşi moment, feldmareşalul Walter Model a ordonat încetarea luptelor în Bazinul Ruhrului şi a dizolvat grupul său de armate, după ce respinsese mai multe propuneri de capitulare. Peste 300 000 de soldaţi şi 30 de generali au ajuns în prizonierat. „Am făcut tot ce ne-a stat în putinţă pentru a sta cu fruntea sus în faţa istoriei?", l-a întrebat Model pe şeful său de stat-major. „Mai rămâne ceva de făcut?" Şi, după ce a privit o vreme în gol, mareşalul a continuat: „Pe vremuri, comandanţii de oşti care sufereau o înfrângere se otrăveau".

La puţin timp după ce a rostit aceste cuvinte, mareşalul german a urmat exemplul celor la care făcuse referire.

De mai multe săptămâni, Hitler avea sentimentul că răul îl urmărea peste tot. Era vorba despre marea ofensivă a Armatei Roşii, care începuse în Ungaria, de victoriile obţinute de partizanii lui Tito*, de faptul că cetăţile Kolberg şi Königsberg

---

* Josip Broz Tito (1892–1980), om politic comunist. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a condus partizanii iugoslavi, care luptau împotriva fasciştilor italieni şi germani; între anii 1943–1963 este prim-ministru al Iugoslaviei, ocupând apoi, până în 1980, funcţia de preşedinte al acestei ţări (n.tr.).

Situaţia existentă înainte de începerea ofensivei ruseşti, prin care se urmărea cucerirea Berlinului, ofensivă care începe la 16 aprilie 1945. Armata Roşie ajunsese deja în ianuarie la malul fluviului Oder şi reuşise să controleze un cap de pod cu o lungime de aproximativ 40 de kilometri şi cu o lăţime de 10 kilometri. Acest cap de pod era în apropiere de Küstrin.

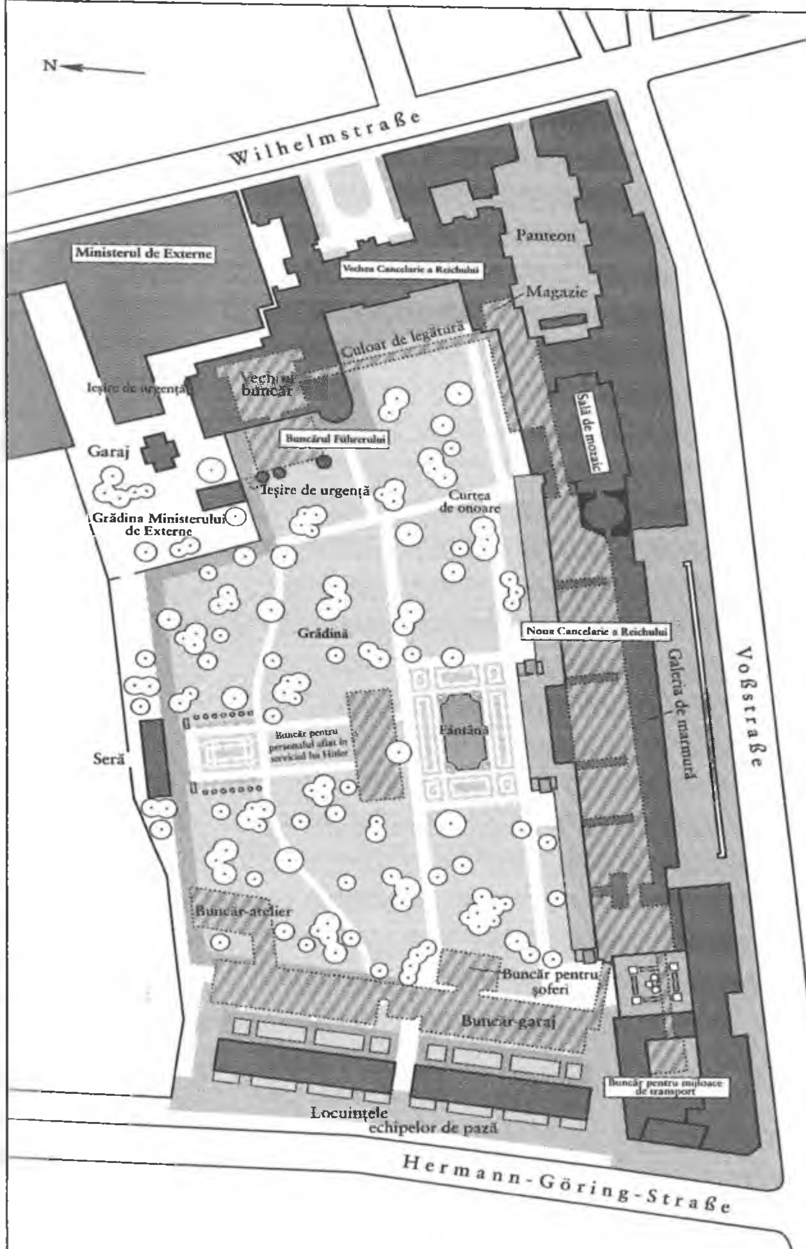
ajunseseră în mâinile duşmanilor, dar şi de veştile proaste, care soseau zilnic. La toate acestea se mai adăugau şi discuţiile în contradictoriu cu fostul şef al Marelui Stat-Major al Armatei Germane, generalul Guderian, şi cu răzvrătitul Speer, care la finele lui martie avusese îndrăzneala să spună că „nu mai spera la o continuare cu succes a războiului". „Sunt trădat de toţi cei din jur", a spus Hitler la un moment dat. „Doar nenorocirea mi-a rămas credincioasă. Nenorocirea şi ciobănescul meu, Blondi".

Şirul de veşti rele pare să se întrerupă în seara de 13 aprilie când Goebbels îl sună pe Hitler şi exclamă: „*Mein Führer*, vă felicit! În stele stă scris că în a doua jumătate a lunii aprilie se va schimba soarta noastră! Astăzi este vineri, 13 aprilie!"

După ce i-a spus aceste lucruri, Goebbels i-a adus la cunoştinţă că Roosevelt, preşedintele Statelor Unite ale Americii, a decedat. Are loc o reuniune la care participă generali, miniştri şi persoane cu funcţii importante în Partidul Nazist, iar conjuncţia planetelor naşte noi speranţe. Cu un vraf de hârtii în mâna tremurândă, Hitler trece de la unul la altul, le întinde câte o foaie şi le spune: „Poftiţi! Dumneavoastră nu vreţi să credeţi niciodată nimic! Cine are dreptate?"

Dictatorul a făcut referire la ceea ce a fost un adevărat miracol pentru Casa Brandenburg, când, în 1762, Frederic cel Mare a ieşit dintr-o situaţie dificilă. „Războiul nu este pierdut!", strigă Hitler. „Citiţi! Roosevelt a murit!"

Aşa cum i se întâmplase deja de multe ori în viaţă, se părea că şi atunci soarta, aparent potrivnică, va fi până la urmă de partea lui. De mai bine de un an încerca să-i convingă pe cei din anturajul său că acel „concubinaj împotriva firii" se va destrăma şi că până la urmă Anglia şi Statele Unite îi vor deveni aliaţi împotriva barbarilor din Est, pentru că este necesar să fie apărate valorile culturale. Dictatorul nazist este convins că prin moartea

Planul reţelei de buncăre situate sub Cancelaria Reichului

lui Roosevelt vor apărea modificări în ceea ce priveşte alianţele care existaseră până la momentul respectiv. Atmosfera din buncăr devine una foarte optimistă. Încep să fie convinşi că totul se va termina în favoarea Germaniei, care va ieşi victorioasă din război. În timpul nopţii încep să sosească, însă, din nou, veştile proaste. Se află, de exemplu, că Armata Roşie a cucerit Viena.

După cum arată mai mulţi martori oculari: „Hitler stătea în fotoliul său. Era epuizat, dar în acelaşi timp eliberat de o mare povară şi resemnat. Părea lipsit de speranţă".

Într-adevăr, moartea preşedintelui american nu a avut nicio influenţă asupra evoluţiei războiului.

În ianuarie, după ofensiva din Ardeni, care s-a dovedit a fi un eşec, Hitler se înapoiase la Berlin şi îşi stabilise cartierul general în Cancelaria Reichului. Din cauza atacurilor aeriene, dictatorul se retrage în buncărul aflat chiar sub clădirea Cancelariei Reichului, unde, conform martorilor, se simte, în sfârşit, în siguranţă. Atacurile de panică, pe care le-a avut toată viaţa, s-au manifestat deja în 1933, la doar câteva luni după ce preluase funcţia de Cancelar al Reichului. Din ordinul său, se construieşte buncărul. Dictatorul era obsedat de edificarea adăpostului subteran, dovadă că poartă cu Speer discuţii despre arhitectură şi proiectează „buncăre şi iar buncăre". Sala de festivităţi proiectată de arhitectul Leonhard Gall şi construită în 1935, în grădină, în spatele Cancelariei propriu-zise, dispunea de un adăpost antiaerian cu pereţi care aveau iniţial grosimea de doi metri şi jumătate, pentru ca ulterior să fie modificaţi, ajungând la trei metri şi jumătate. La trei ani după aceea, când s-a construit Noua Cancelarie a Reichului, conform planurilor lui Albert Speer, s-au făcut noi adăposturi subterane. Pe întreaga lungime a arterei Voβstraβe existau peste 90 de încăperi subterane, din beton. Acestea erau legate de adăpostul de sub sala de festivităţi

printr-un tunel subteran, care avea o lungime de aproximativ 80 de metri.

La finele anului 1941, când germanii trec printr-o adevărată catastrofă la porţile Moscovei, lucru care stârneşte temerile latente ale lui Hitler, pentru dictator reţeaua de buncăre care se construise era insuficientă.

Deşi trupele sale erau răspândite într-un spaţiu imens, cuprins între Stalingrad şi Tripoli, Führerul nu este deloc preocupat de militarii săi. El îi solicită în 1942 lui Speer proiectarea unor catacombe, care să se afle la adâncime mai mare faţă de cele deja existente. Această nouă structură era legată de adăpostul de sub sala de festivităţi, care va căpăta denumirea de „Vorbunker" (Vechiul buncăr). Acest „Vor bunker" cuprindea o cantină destinată colaboratorilor lui Hitler, spaţii de odihnă şi paturi, bucătăria, un spaţiu pentru curieri, în total 16 încăperi. În grădina situată în spatele Cancelariei Reichului, cu pomi încărcaţi de ani şi alei liniştite, adică în locul din care Bettina von Arnim* îi scrisese lui Goethe că se află „în Paradis", au intrat echipele de muncitori care au tăiat copacii, au adus materiale, betoniere, componente pentru armare şi scândură şi s-au apucat de treabă. La începutul lui 1945, imensul buncăr era gata în linii mari, dar lucrările au continuat, construindu-se de exemplu foişoare, astfel încât lucrările nu s-au încheiat nici în aprilie 1945.

În acele catacombe, situate sub noua Cancelarie a Reichului, se aflau spaţii destinate apropiaţilor lui Hitler. Este vorba despre secretarul său, Martin Bormann, de ultimul şef de stat-major, Hans Krebs, de pilotul lui Hitler, generalul Hans Baur, şi de

* De fapt, Elisabeth Catharina Ludovica Magdalena Brentano (1785–1859), scriitoare, reprezentantă de seamă a romantismului german (n.tr.).

Hitler împreună cu secretarul său, Martin Bormann

oamenii aflaţi în serviciul acestuia, de comandantul SS Hermann Fegelein, care era locţiitorul lui Himmler, de mulţi alţi ofiţeri, precum şi de secretarele lui Hitler, oamenii însărcinaţi cu paza, ordonanţe, telefonişti, cartografi ş.a.m.d. O parte a acestor încăperi erau amenajate pentru a servi drept spital de urgenţă, altele ca adăpost împotriva atacurilor aeriene. Aici s-au aflat la un moment dat femei gravide şi copii, în total 200 de persoane.

Buncărul Führerului era legat de Vechiul buncăr prin intermediul unei scări în spirală. Nu se ştie cu exactitate cât de gros era tavanul din beton al respectivei structuri. Dacă avem, însă, în vedere că temelia structurii se afla la 12 metri sub grădină şi că peretele portant avea aproape trei metri, este posibil ca grosimea tavanului să fi fost de patru metri.

Konrad Heiden, primul biograf al lui Hitler a arătat deja la începutul anilor 1930 care era felul de a fi al Führerului, un amestec de patos, megalomanie şi agresivitate sau, cum se exprimă biograful amintit: „un om care se laudă în timp ce se retrage". Acum, când Hitler se află în buncărul din pământ şi ţine cuvântări în care vorbeşte despre victorie, se poate spune că el încearcă să ascundă cu orice preţ adevărul şi să fugă de realitate.

Buncărul Führerului cuprindea aproximativ 20 de mici încăperi, mobilate modest. O excepţie o constituia holul prin care se ajungea în camerele destinate lui Hitler. Aici se puteau vedea tablouri, o bancă tapisată şi câteva fotolii vechi. Alături se afla sala de conferinţe unde se discuta situaţia trupelor. Era o încăpere de aproximativ 14 metri pătraţi, în care se înghesuiau de mai multe ori pe zi chiar şi 20 de persoane, stând ore-n şir în jurul mesei pe care erau aşezate hărţile.

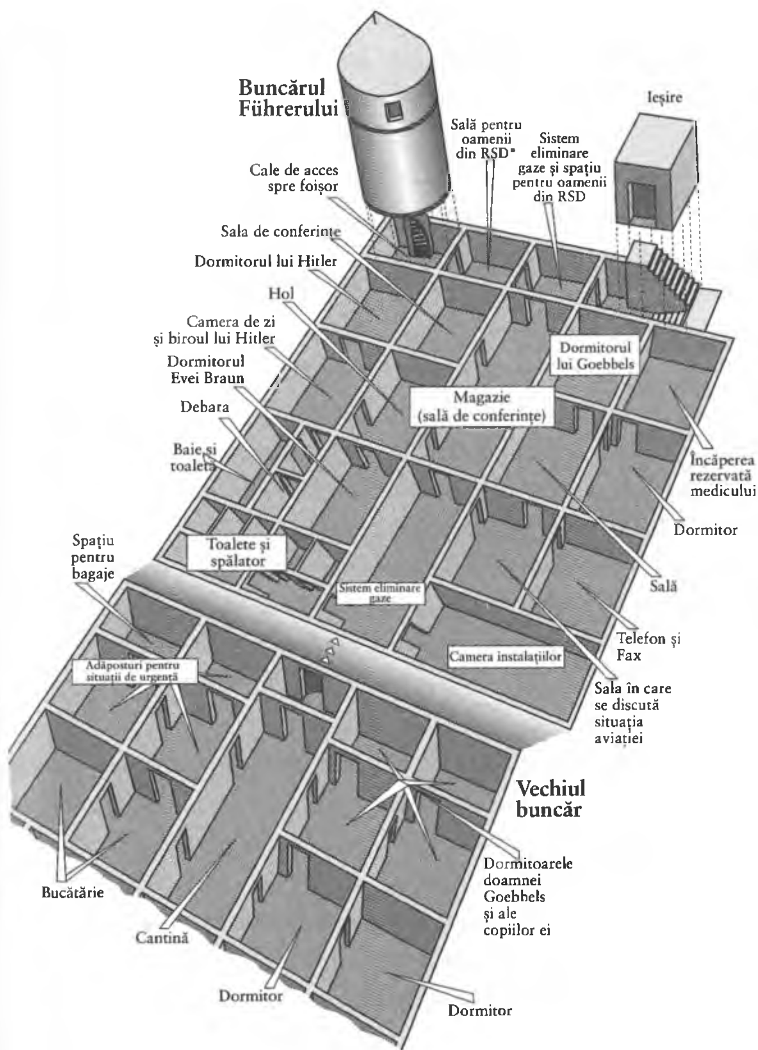
Şi cele două încăperi destinate exclusiv lui Hitler erau mobilate modest. Deasupra canapelei era dispus un tablou, natură moartă, executat de un pictor olandez, iar deasupra biroului se

afla, într-o ramă ovală, portretul lui Frederic Cel Mare*, executat de Anton Graff. În faţa acestui portret Hitler obişnuia să stea fără a rosti niciun cuvânt, de parcă ar fi purtat un dialog mut cu regele. La picioarele patului se afla un seif, în care Hitler îşi păstra hârtiile de valoare. Într-un colţ, la fel ca şi în buncărul de la Rastenburg, se afla o butelie de oxigen deoarece Hitler se temea că s-ar putea să nu aibă destul aer, în cazul în care s-ar fi stricat dispozitivele care funcţionau cu motoare Diesel şi asigurau lumina, căldura şi aerul curat.

În tavanul fiecărei încăperi erau montate becuri, care aruncau o lumină rece asupra chipurilor celor care trăiau parcă într-o lume a fantomelor, în adăpostul subteran. Într-una dintre zilele dinaintea sfârşitului s-a întrerupt alimentarea cu apă, iar din Vechiul buncăr a pătruns un miros de nesuportat, un amestec de gaze de eşapament, urină şi excremente. Peste tot se vedeau băltoace de ulei şi o vreme apa potabilă a fost raţionalizată. Mai mulţi martori au povestit ce efect aveau asupra psihicului uman acele spaţii înguste din beton şi lumina artificială. În jurnalul său, Goebbels scria că evita cât putea de mult încăperile subterane, pentru a nu intra în „atmosfera dezolantă". Nu se poate contesta faptul că acea lume subterană apăsătoare a influenţat luarea deciziilor, care nu aveau nicio legătură cu realitatea şi conform cărora armate-fantomă dădeau atacuri care nu au avut loc niciodată, avântându-se în bătălii care nu se desfăşurau decât într-o lume a fanteziei.

Hitler pare a fi foarte afectat de viaţa pe care o duce la 10 metri adâncime, într-o structură care este precum o grotă. De ani de zile Führerul are pielea flască, faţa buhăită şi cearcăne la ochi. Merge aplecat şi face mişcări lente, iar când se deplasează, se

* Rege al Prusiei (1712–1786) (n.tr.).

Planul aşa-numitului buncăr vechi şi al buncărului Führerului, care se afla în grădina Cancelariei Reichului, la o adâncime mai mare decât vechiul buncăr

* Reichsicherheitsdienst = Serviciul de Siguranță al Reichului (n.tr.).

lipeşte de pereţii buncărului. La o examinare mai atentă era clar că dictatorul se afla într-o stare deplorabilă. Hitler dă primele semne de nepăsare. Dacă până la un anumit moment vestimentaţia lui era îngrijită, el începe să poarte haine pe care sunt vizibile pete de mâncare. În colţurile gurii are fărâme de prăjitură şi când se află în sala de conferinţe şi îşi ia ochelarii în mâna stângă, aceştia zornăie, pentru că îi loveşte involuntar de masă. Uneori îi pune deoparte, ca şi când ar vrea să nu se observe nimic. Oricum, faptul că îi tremură mâinile contrazice teoria lui că totul se poate realiza, dacă dai dovadă de voinţă. „Chiar dacă îmi tremură mâna, chiar dacă mi-ar tremura şi capul, inima nu îmi va tremura niciodată!", le spune el vechilor combatanţi.

Un ofiţer de stat-major observă starea lui Hitler în ultimele săptămâni de existenţă ale Reichului nazist şi îl descrie astfel:

„Ştia că pierduse şi că nu mai are puterea de a ascunde acest lucru. Din punct de vedere fizic era într-o stare deplorabilă. Se târa, cu trunchiul aplecat, abia mişcându-şi picioarele, atunci când se deplasa din camera lui în sala de conferinţe. Nu mai dispunea de simţul echilibrului; dacă se oprea să vorbească cu cineva, pe scurta distanţă pe care o avea de parcurs (20 sau 30 de metri), trebuia să se aşeze pe una dintre băncile aşezate special lângă pereţi sau să se sprijine de partenerul său de discuţie... Ochii îi erau injectaţi şi nu putea citi decât folosind ochelari cu dioptrii mari, deşi toate înscrisurile care îi erau destinate erau bătute la maşini cu caractere de trei ori mai mari decât cele normale, aşa-numitele «maşini de scris ale Führerului». Se întâmpla frecvent să i se prelingă saliva pe la colţurile gurii..."

Şi starea psihică a lui Hitler se înrăutăţea, după cum afirmă persoane care l-au văzut în acele ultime zile ale existenţei Reichului. Dimineaţa, la orele şase, când termina de discutat

despre situaţia trupelor, se trântea pe o canapea şi îi dicta uneia dintre secretarele sale programul pentru ziua următoare. Una dintre acestea povesteşte că, atunci când intra la el, dictatorul se ridica cu greu şi se trântea imediat pe canapea, valetul având grijă să-i aşeze picioarele pe un scaun. Zăcea acolo, într-o stare de apatie şi îşi dorea... ciocolată şi prăjituri. Apetitul lui pentru prăjituri era anormal. Dacă înainte de a trăi în buncăr obişnuia să mănânce trei felii de prăjitură pe zi, acum cerea de trei ori pe zi o farfurie încărcată cu delicioasele dulciuri. O altă secretară a lui Hitler povesteşte că în ultimele săptămâni înainte de înfrângere discuţiile cu Hitler erau monotone: „El, care vorbea cu pasiune despre orice subiect, s-a referit în ultimele săptămâni doar la câini şi la dresajul acestora, la probleme legate de nutriţie şi la prostia şi răutatea oamenilor".

Doar în prezenţa celor care veneau să-l vadă ieşea din dispoziţia sumbră şi îşi recăpăta verva. De multe ori îşi amintea despre un mare comandant de oşti sau de o personalitate de altă natură, pentru a-şi da sieşi curaj, dar şi pentru a-şi încuraja oaspetele. Vorbea despre armate inexistente, care se aflau în marş spre capitala Reichului, pentru a se angaja într-o luptă care ar fi urmat să decidă soarta războiului. În afară de asta, Hitler mai avea obiceiul să afirme că ruşii folosesc soldaţi din ţările cucerite, „dornici de pradă", aşa că superioritatea acestora ar fi „cea mai mare cacealma de la Gingis-Han încoace". După aceea, începea să vorbească despre armele-minune care ar fi urmat să schimbe soarta războiului şi „să-i facă pe laşi să le crape obrazul de ruşine".

Deşi starea lui de sănătate se înrăutăţea, Hitler nu voia să renunţe la coordonarea operaţiunilor militare. Conştiinţa de sine şi ambiţia îi dădeau putere. Dictatorul credea că generalii săi îi vor răul sau chiar că s-au înţeles cu medicul său personal,

doctorul Morell, să-l anestezieze, pentru ca apoi să fie dus undeva, departe de Berlin. De obicei găsea puterea să se controleze, dar făcea şi crize de nervi. Odată, când se afla în faţa şefului său de stat-major, Guderian, a ridicat pumnii şi a început să tremure din tot corpul. La finele lui martie 1945, Hitler îl eliberează, de altfel, pe Guderian din funcţie.

Dictatorul era din ce în ce mai singur. Una dintre persoanele care s-au aflat în buncărul de sub Cancelaria Reichului a afirmat că acesta voia să urce scara ce ducea spre grădină, dar renunţa epuizat şi făcea cale-ntoarsă, pentru a se duce la spălător, unde fusese amenajat un adăpost pentru câini. Acolo se juca de multe ori cu câinele lui, o femelă din rasa ciobănesc german, care adusese pe lume cinci pui la începutul lui aprilie 1945.

Dincolo de zidurile groase ale buncărului se afla o lume a arbitrarului, a epuizării şi a temerii că totul se plăteşte odată cu sfârşitul războiului. Realitatea războiului nu mai avea nicio legătură cu sloganele propagandei naziste. Este adevărat că pentru unii, puţini la număr, noţiuni ca „onoare", „credinţă" şi „loialitate" mai aveau valoare. Pentru marea majoritate, însă, astfel de lucruri nu mai însemnau absolut nimic. Cei care mai judecau la rece sau îşi recăpătaseră simţul realităţii nu mai voiau să audă discursuri despre nevoia de a rezista pe poziţii, despre Germania care era ca un erou singuratic ce lupta împotriva unei noi apocalipse a evreimii, bolşevismului şi plutocraţiei, discursuri în care se făcea referire la dispreţul faţă de viaţă. Toate aceste sloganuri, care avuseseră efect în trecut, nu mai aveau acum nicio valoare. Fronturile se rupeau, mijloacele de apărare erau insuficiente şi necorespunzătoare, groaza pusese stăpânire pe viaţa de zi de zi şi toate acestea făceau ca lozincile şi discursurile goale să nu mai aibă niciun efect.

Măsuri disperate; un băiat de 15 ani şi un soldat mai în vârstă se află undeva, pe o stradă din Berlin şi trebuie să ţină piept sovieticilor, care deţin şi avantajul superiorităţii numerice.

„Răzbunarea e virtutea noastră! Datoria noastră este ura! Vom fi curajoşi şi credincioşi, mândri şi hotărâţi. Fortificaţiile noastre vor deveni morminte pentru hoardele sovietice... Noi ştim prea bine că în ceasul de dinaintea răsăritului soarelui

întunericul stăpâneşte totul. Gândiţi-vă la acest lucru când luptaţi, când vi se scurge sângele pe faţă şi când se face întuneric în jurul vostru. Indiferent ce se va întâmpla, victoria va fi a noastră. Moarte bolşevicilor! Trăiască Führerul!", suna unul dintre apelurile propagandei naziste.

Imediat după începerea marii ofensive împotriva Uniunii Sovietice, Hitler ordonase ca toţi militarii disponibili să fie trimişi pe Frontul de Est şi ceruse ca apărarea Berlinului să fie organizată pe malul fluviului Oder.

Nici la intrarea în Berlin, dar nici în interiorul capitalei Germaniei nu mai existau militari cu experienţă. Generalul-locotenent Hellmuth Reymann, comandantul oraşului declarat citadelă la 1 februarie 1945, a afirmat în mai multe rânduri că are nevoie de 200 000 de militari experimentaţi. În ciuda acestui fapt, Reymann dispunea de mai puţin de jumătate din numărul de oameni solicitaţi de el, iar trupele pe care le comanda se compuneau din resturile unei unităţi de tancuri, din regimentul de gardă, câteva unităţi aparţinând diferitelor arme, 40 de batalioane *Volkssturm*, alcătuite în mare parte din pensionari şi 4 000 de băieţi care făceau parte din Tineretul Hitlerist. La toate acestea se mai adăugau câteva unităţi aparţinând diferitelor arme, înşirate la periferia oraşului. Unităţile SS şi de poliţie care erau în Berlin nu se aflau în subordinea lui Reymann. Hitler i-a respins acestuia toate solicitările, motivând că există militari destui, tancuri suficiente şi destulă muniţie pentru situaţia în care s-ar ajunge la o luptă pentru apărarea, respectiv cucerirea Berlinului.

Problema era că niciodată nu a existat un plan de apărare. Ar fi fost necesară punerea la punct a unuia, în cadrul căruia toate forţele implicate să conlucreze. Pentru că acest lucru nu s-a întâmplat, era necesar ca totul să fie improvizat rapid în funcţie

de situaţie. Pe lângă toate acestea, Reymann s-a confruntat şi cu probleme în ceea ce priveşte ordinele pe care trebuia să le execute şi şefii ierarhici pe care îi avea. Uneori ordinele veneau de la Înaltul Comandament al Wehrmachtului, mai precis de la feldmareşalul Keitel, alteori de la Şeful Statului-Major General, Krebs, dar şi de la Heinrici. La asta se mai adaugă şi faptul că de multe ori Hitler intervenea în lanţul ierarhic şi dădea el însuşi ordine, astfel încât Hellmuth Reymann nu ştia exact ce anume avea de făcut.

Haosul organizatoric se instala şi din cauza lui Goebbels, care era gauleiter * al Berlinului şi care avea în această calitate şi funcţia de comisar al Reichului, însărcinat cu apărarea. Goebbels a pledat întotdeauna pentru războiul total, dar ideile sale au fost combătute întotdeauna. Acum avea ocazia de a-şi pune în aplicare planurile, dispunând de aprobarea lui Hitler pentru a constitui batalioane de femei. În toate dezbaterile legate de sistemele de apărare şi repartizarea forţelor disponibile, Goebbels avea grijă să sublinieze ideea că doar el este responsabil de apărarea oraşului. De aici rezultă faptul că Goebbels îl considera pe Reymann subordonatul lui şi dorea cu orice preţ ca generalul să se prezinte la biroul său ori de câte era necesar. Amalgamul responsabilităţilor, schimbările în ceea ce priveşte funcţiile de răspundere, confuzia din lanţul ierarhic, imposibilitatea de a dispune de informaţii clare în ceea ce priveşte forţele şi mijloacele disponibile, toate aceste elemente au dus la un haos care a îngreunat apărarea Berlinului.

Pe deasupra, Goebbels, fără a ţine seama de ierarhia militară, dădea el însuşi „ordine legate de defensivă". De exemplu, în

* Comandant, respectiv guvernator al unui district denumit „Gau", în timpul regimului nazist (n.tr.).

fiecare luni convoca „un mare consiliu de război", la care participau comandanţi SS şi SA*, primarul Berlinului, comandantul poliţiei din Berlin, dar şi mari industriaşi. În plus, îşi trimitea în fiecare zi „grupele de recrutare" prin unităţile industriale şi administrative ale oraşului, pentru a găsi persoane care ar fi putut fi trimise pe front. Rezultatele obţinute nu mai impresionează, însă, pe nimeni. Cei câţiva civili pe care a reuşit să-i „recruteze" şi care nu sunt deloc fericiţi că trebuie să plece pe front, devin regimente de combatanţi, care ard de nerăbdare să se avânte în focul luptei „pentru Führer şi pentru patrie".

Germanii nu aveau tancuri, armament greu, pistoale, combustibil şi unelte pentru realizarea unui sistem de tranşee. În Grădina Zoologică, oamenii din *Volkssturm* făceau exerciţii, adică umblau dintr-o parte într-alta, străduindu-se să rămână neobservaţi, sau băteau cu beţe în cutii goale, din tablă, pentru a imita zgomotul făcut de puştile automate. În alte puncte ale oraşului membrii din armata amintită ridicau baricade folosindu-se de materialele provenite de la clădirile şi drumurile distruse de bombardamente. Fiecare membru *Volkssturm* dispunea, dacă avea norocul să i se dea o puşcă, de cinci cartuşe. De multe ori arma mai mult îl încurca decât să-l ajute. Puştile de care dispuneau cei din *Volkssturm* erau germane sau ceheşti. Cartuşele, în schimb, erau produse în Italia, Franţa sau în alte ţări, alături de care sau împotriva cărora Germania fusese în război. Pe lângă puştile de vânătoare şi de tir, pe care populaţia a fost obligată să le predea, existau peste cincisprezece tipuri de puşti, dar şi un număr impresionant de tipuri de muniţie. De cele mai multe ori cartuşele nu erau bune pentru puştile de care dispuneau combatanţii. Era o dezorganizare totală, care a dăunat mult germanilor.

---

* Sturmabteilung = unitate de asalt (n.tr.).

Unităţi *Volkssturm* sau ale Wehrmachtului au ieşit din Berlin, pentru a ocupa poziţii defensive în localităţile din imediata apropiere a capitalei. Alte unităţi aveau ordinul de a apăra aeroporturile Tempelhof şi Westhafen situate relativ aproape de Berlin. Generalul Reymann a spus că orice persoană, care nu era aptă de luptă, putea să părăsească oraşul. Din ordinul lui Goebbels, însă, au fost lipite pe uşile locuinţelor înştiinţări în care se arăta că „din ordinul Führerului toţi bărbaţii cu vârste cuprinse între 15 şi 70 de ani" trebuie să-şi facă datoria faţă de ţară. Nu există excepţii. „Cei ce dau dovadă de laşitate şi se ascund în adăposturile antiaeriene vor fi aduşi înaintea tribunalului militar şi condamnaţi la moarte".

Zi de zi, cei ce fac parte din aparatul de propagandă nazist scot, cum spune Goebbels cu un cumplit cinism, „cei mai buni cai din grajd" şi înspăimântă oamenii, vorbindu-le despre „bolşevizarea întregii Europe", prezentându-le imagini apocaliptice, cu munţi de morţi, femei violate şi copii ucişi. Bormann arată că „pot fi prezentate mereu noi imagini înspăimântătoare, care trezesc în oameni hotărârea de a lupta şi care ar putea duce chiar la destrămarea alianţei militare inamice".

Din a doua jumătate a lunii aprilie 1945, în Berlin nu au mai apărut ziare. În aceste condiţii, zvonurile bine gândite şi bine plasate erau o alternativă pentru ridicarea moralului populaţiei. S-a afirmat, de pildă, că se ştie „din surse sigure" că victoriile Aliaţilor nu ar fi, de fapt, decât o manevră a Führerului, care doreşte să-i lase pe duşmani să pătrundă pe teritoriul Germaniei, pentru „a-i nimici pe toţi" în ultima clipă. De asemenea, s-au răspândit zvonuri conform cărora generalul Krebs ar avea legături cu ruşii, Stalin şi-ar fi amintit că generalul a fost cândva ataşatul militar al Germaniei la Moscova şi l-ar fi îmbrăţişat pe Krebs, „fiind profund emoţionat" şi i-a vorbit generalului german

despre o „frăţie în plan militar". S-a zvonit, de asemenea, că ar exista „un geniu militar", care, după atâtea suferinţe şi atacuri aeriene la care au fost supuşi locuitorii Berlinului, s-a decis „să-şi îndrepte atenţia" asupra acestui oraş. S-a vorbit mult şi despre faptul că atunci când sunt apărate clădirile unui oraş, locuitorii oraşului au întotdeauna un avantaj asupra duşmanului, pentru că ei cunosc locurile mult mai bine decât inamicul. De asemenea, s-a făcut referire la nişte submarine dotate cu rachete, care ar avea „focoase stratosferice", afirmându-se că New Yorkul va fi ras de pe faţa pământului cu ajutorul respectivelor rachete. S-a vorbit şi despre „grenade de gheaţă, cu componentă acidă". Populaţia întâmpina toate aceste zvonuri cu scepticism. Întregul aparat de propagandă nazistă părea a fi o fanfară cântând pe puntea unui vapor care se scufundă.

Situaţia reală devine clară atunci când ne gândim la curţile marţiale ad-hoc* care se deplasează pe străzi, prin fabrici, printre ruine, în căutare de dezertori. La cea mai mică suspiciune, „trădătorul" este împuşcat sau spânzurat pe loc.

Din ordinul lui Hitler, s-au constituit la 15 februarie 1945 astfel de curţi marţiale, care au competenţă în legătură cu orice tip de infracţiune care pune în pericol „combatanţii germani sau hotărârea acestora de a lupta". Ele erau formate dintr-un procuror şi un ofiţer din Wehrmacht sau din SS. Zece zile mai târziu, Himmler a alcătuit curţi marţiale ad-hoc speciale, iar pe 9 martie s-a înfiinţat o curte marţială ad-hoc mobilă, al cărei şef era generalul-locotenent Rudolf Hübner, care primea ordine direct de la Hitler. Se pare că oamenii nu mai puteau fi convinşi să lupte decât sub ameninţarea pedepsei cu moartea.

---

* Curţile marţiale ad-hoc erau tribunale militare întocmite în mare grabă cu scopul de a-i executa pe acei soldaţi sau ofiţeri germani care refuzau să mai lupte în ultimele zile ale celui de-al Doilea Război Mondial (n.tr.).

Informatorii Serviciului de Securitate al Reichului arată că la jumătatea lunii aprilie 1945 încrederea populației în conducătorii naziști a scăzut alarmant. Vădit nemulțumit, Goebbels este nevoit să recunoască faptul că discursurile responsabililor cu propaganda sunt „vorbe-n vânt" și că „Partidul Nazist a cam pierdut totul". Scandalizați, oamenii observă că, începând de la jumătatea lui martie, în unele zone ale Berlinului persoane executate sunt lăsate să atârne în copaci, de felinare sau chiar de baricade. Nu există informații exacte în ceea ce privește numărul persoanelor executate. Se face referire la aproape 1 000 de oameni omorâți în ultimele trei luni ale războiului, dar această informație nu poate fi verificată. Unii comandanți au fost revoltați de mersul lucrurilor și le-au spus subordonaților – așa cum a făcut-o și generalul-maior Hans Mummert, comandantul diviziei de tancuri „Müncheberg" – să-i înfrunte cu arma în mână pe membrii curților marțiale ad-hoc.

Era cât se poate de clar că naziștii fuseseră înfrânți și luptele care au mai avut loc nu au fost decât o prelungire inutilă a războiului. Existau oameni care își mai făceau speranțe deșarte. Gerda Bormann, soția lui Martin Bormann, i-a scris soțului că situația existentă îi aduce aminte de „Amurgul zeilor" din *Edda**: „Uriașii și piticii, uriașul lup și șarpele cel mare, toate forțele răului... trec puntea, îndreptându-se spre zei... Cetatea zeilor se clatină și totul pare să fie pierdut. După aceea, însă, se înalță o nouă cetate, mai frumoasă decât cea veche, și zeul Baldur începe din nou să trăiască." Acesta era un mod de a evada din realitate și de a găsi un refugiu în lumea miturilor. Însă toate speranțele aveau să fie spulberate cât de curând. Acestea nu

* Culegere de cântece eroice și ale zeilor din Islanda (secolul al XIII-lea) (n.red.).

aveau nimic în comun cu oraşele transformate în ruină, cu şirurile nesfârşite de oameni care fugeau din calea nenorocirii şi cu haosul care lua totul în stăpânire. Nu aveau legătură nici cu Aliaţii care înaintau, venind atât dinspre est, cât şi dinspre vest, şi puneau stăpânire pe regiuni tot mai întinse ale Germaniei. Rezistenţa era din ce în ce mai slabă. Unităţi militare germane, alcătuite din oameni epuizaţi, se îndreptau spre locuri în care nu mai ajungeau ordinele Führerului. Hitler nu mai avea controlul decât asupra unui număr redus de fanatici şi asupra unei zone care devenea din ce în ce mai mică şi se reducea la capitala Reichului.

În ultimele zile ale conflagraţiei, se pare că pe conducătorii nazişti pusese stăpânire un fel de energie care îi făcea să fie hotărâţi să transforme înfrângerea în catastrofă. „Dacă nu învingem", spusese Hitler cândva, în anii 1930, referindu-se la războiul care avea să vină, „atunci vom pieri şi odată cu noi va pieri jumătate de mapamond". Acum era pe cale să transforme în realitate previziunea pe care o făcuse.

CAPITOLUL AL DOILEA

Consecinţă sau catastrofă: Hitler în istoria Germaniei

De la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial se tot pune problema dacă prăbuşirea Reichului nu era cumva previzibilă, dacă în spatele faţadei realizate în stil prusac a palatului din Wilhelmstraβe nu se zăreau cumva de multă vreme oraşul pustiit de bombardamente şi încăperile din beton ale buncărului Führerului. Cu alte cuvinte, se tot pune întrebarea dacă Hitler poate fi considerat un produs al istoriei Germaniei. Dacă lucrurile ar sta aşa, atunci ar fi vorba despre o consecinţă şi nu despre „catastrofa germană", cum s-a exprimat istoricul Friedrich Meineke.

Entuziasmul, bucuria din perioada în care naziştii luptau pentru putere îi contrazic, dacă se face o apreciere sumară, pe cei care fac referire la un accident al istoriei, atunci când vorbesc despre Hitler. În valul de entuziasm din anul 1933, care este

însoţit de retrageri cu torţe, marşuri la care participă un număr foarte mare de oameni, cuvântări sforăitoare şi focuri imense, care străpung întunericul nopţii, se nasc totuşi anumite incertitudini şi nu după multă vreme populaţia începe să se întrebe dacă nu cumva poporul, condus de oamenii care au venit la putere, se aruncă într-o aventură nebunească. Îndoielile au fost spulberate într-o oarecare măsură în momentul în care, din ordinul celor care veniseră la putere, trupele germane intră în Polonia şi ocupă puncte-cheie. Republica de la Weimar* începuse să li se pară multora doar un simplu episod din istoria Germaniei şi nu exista nimic, nicio amintire, niciun regret, care să ţină treaz acest episod în conştiinţa maselor. După ce în Germania existaseră mai multe forme de guvernare care se dovediseră a fi ineficiente, apare dorinţa unui nou început, dorinţă care devine atât de puternică încât marea majoritate a populaţiei germane nu se mai gândeşte ce urmări ar putea atrage după sine acest nou început. În acelaşi timp, noua ordine care începe să prindă contur nu câştigă doar adepţi, ci, aşa cum spun chiar naziştii, câştigă pentru sine viitorul.

Toată această conjunctură, care a avut legătură cu preluarea puterii de către nazişti, i-a făcut pe germani să creadă că trebuie să joace din nou rolul pe care îl jucaseră cândva în Europa, după ce s-au văzut forţaţi să se adapteze la democraţie, la un stat constituţional, la valorile occidentale. Când contemporanii epocii respective fac referire la diferite evenimente, ei se întorc mult în istorie, mergând până la

* Denumirea provine de la oraşul german Weimar, unde o adunare naţională a fost de acord cu o nouă Constituţie, după ce Germania a fost înfrântă în Primul Război Mondial; deşi este republică, denumirea ţării rămâne Deutsches Reich (Imperiul German), este vorba despre al Doilea Reich (n.tr.).

Arminius*, pentru ca apoi să se refere la împărații medievali, la Frederic cel Mare** și în cele din urmă la Bismarck***. Astfel, se poate vorbi de existența unui „hitlerism" chiar înainte ca Hitler să fi apărut pe scena politică. S-a ajuns la concluzia că, oricum ar fi privite lucrurile, nu există întâmplări sau personaje „nevinovate" în istoria Germaniei. Chiar dacă ar fi vorba despre un sentiment idilic de reînviere al spiritului național, de obediență și de o anumită limitare în gândire prezentă la unele persoane, nu se poate face abstracție de voința unei întregi națiuni, de convingerea că germanii ar fi superiori și că ar avea de îndeplinit o anumită misiune. Dacă privim lucrurile din acest punct de vedere, atunci romantismul german nu a fost nimic altceva decât o prezentare în imagini suave, înșelătoare, a dorinței „de a se întoarce în codri", de care acest popor ciudat pare să fi fost legat chiar mai mult decât de civilizație, de Constituție sau de drepturile omului. Comandantul SS Reinhard Heydrich, care era pasionat de sonatele lui Schubert și cânta la vioară, reprezintă o vreme un fel de clișeu al germanului care a ajuns rău.

Această prezentare simplistă în ceea ce privește caracterul și istoria germanilor a devenit într-un anume fel depășită, deoarece teza național-socialistă a devenit pentru unii un principiu de drept și au existat voci care au afirmat că Hitler nu este doar moștenitorul legitim al Prusiei și al Reichului lui Bismark, ci și făuritorul istoriei Germaniei. Rămâne, totuși, o întrebare pe care și-au pus-o de-a lungul timpului mulți cercetători, și anume

---

* Conducătorul tribului german al cheruscilor, care a reușit să-i învingă pe romani, nimicind cu oamenii săi trei legiuni (n.tr.).

** Rege al Prusiei, din 1740 (n.tr.).

*** Otto von Bismarck se naște în 1815, are o îndelungată carieră politică și devine în 1890 primul Cancelar al Reichului German (n.tr.)

aceea privitoare la ideile împrumutate de Hitler din trecutul Germaniei, idei pe care şi-a bazat ideologia şi care au dus în cele din urmă la ascensiunea sa.

S-au căutat anumite conexiuni între ideologia lui Hitler şi cea germană de-a lungul istoriei, mergându-se până la începuturile poporului german. Cercetătorii susţin că în gândirea germană a existat o tendinţă de rupere de realitate şi de înclinaţie spre cultură, care a dus la dispreţul şi respingerea politicului. Au mai existat şi elemente antiliberale în structura socială, care trimit cu gândul la absolutism, precum şi o anume atitudine reacţionară a elitelor conducătoare. La toate acestea se mai adaugă şi faptul că burghezia nu a ajuns să aibă o conştiinţă de sine. Datorită acestor particularităţi s-ar fi ajuns la un fel de tradiţie a disciplinei sociale, care ar fi cuprins în sine un fel de pro-totalitarism. Dacă la toate acestea se mai adaugă şi lipsa de putere a instituţiilor politice din ţară, este de înţeles că germanii au avut o slăbiciune pentru persoanele carismatice. Era necesar ca respectivele persoane să ţină cont de modul de gândire al majorităţii germanilor, influenţat de principii bine înrădăcinate, dar şi de anumite nevoi şi complexe. Era nevoie, de asemenea, să dea impresia că le preocupă problemele de zi cu zi ale celor mulţi şi să lege politicul de anumite figuri mitologice.

Fără îndoială că o mare parte din aceste teorii, care au dus, printre altele, la dezbateri legate de faptul că germanii au avut un drum numai al lor, pot fi legate de apariţia pe scena politică a lui Hitler. Însă trebuie să se ţină cont de faptul că istoria este mult mai vastă, mai deschisă decât realizează un „căutător de urme", care îndrăzneşte să îşi pună numai anumite întrebări. În sfârşit, trebuie să avem în vedere şi faptul că evenimente similare cu cele din istoria germanilor s-au petrecut, având o

importanţă mai mică sau mai mare, în istoria oricărei naţiuni existente pe continentul european. La o analiză serioasă, în cadrul cărei orice element speculativ este lăsat deoparte, se poate constata că apariţia lui Hitler pe scena politică nu era un lucru neapărat necesar, avându-se în vedere situaţia existentă în Germania.

Există, printre altele, încă o întrebare, care va rămâne fără răspuns, şi anume de ce naţional-socialismul a fost atât de brutal, de dur, în comparaţie cu alte mişcări extremiste care aveau o orientare similară cu acesta?

Dacă privim cu mai multă atenţie cele întâmplate, lăsând deoparte presupunerile, constatăm că în toamna lui 1918, când naţiunea germană a fost învinsă, s-a năruit o lume. Această naţiune, care visase că va constitui o mare putere, ca în perioada 1870–18771, că va trăi „vremuri minunate", a constatat că se năruia lumea: a avut loc o revoluţie, care a fost considerată de către mulţi ca o „răscoală a plebei" care „mirosea a golănime", apoi au apărut haosul pe străzi, foametea, şomajul pe scară largă şi tulburările sociale, în toate regiunile Germaniei. La toate acestea se adaugă faptul că tratatul de pace anunţat cu surle şi trâmbiţe pe străzi nu avea să însemne decât umilinţă. În Tratatul de Pace de la Versailles, mai exact în articolul 231 al acestuia, se face referire la datoriile de război. Cineva a afirmat că poporul german nu a fost apăsat în primul rând de datorii, ci de ideea că era considerat un popor demn de dispreţ. Deja din acel moment s-a format un „grup al celor înveninaţi", care nu aşteptau decât un conducător, adică un *Führer*, şi un ordin, care să vină din partea acestuia. Pentru inflaţie, pentru faptul că mase largi ale populaţiei au sărăcit, pentru faptul că s-a declanşat criza economică la nivel mondial, pentru toate acestea a fost învinuită la un moment dat Republica de la Weimar.

La începutul anilor 1930 Hitler a profitat de această situaţie, dar şi de nemulţumirea populaţiei. El a deplâns criza, dar de fapt el a fost cel care a adâncit-o. Tocmai această criză a constituit pentru Hitler un mijloc de a pune mâna pe putere. Există o mulţime de întrebări legate de motivele care au dus la ascensiunea lui Hitler, întrebări la care nu s-a găsit răspuns nici până în prezent. Însă trebuie să ţinem cont de faptul că această ascensiune s-a produs în condiţiile în care naţiunea germană era zdrobită. Succesul imens de care s-a bucurat mişcarea lui Hitler s-a datorat faptului că lumea voia să scape de nefericita republică, de „Statul nebunilor", cum a numit-o un contemporan, de Republica de la Weimar, pe care unii o apărau cu înverşunare, iar alţii o dispreţuiau.

Acesta a fost un element care a dus la o fractură în plan moral, lucru despre care vorbesc astăzi mulţi istorici, referindu-se la atrocităţile legate de regimul care s-a instalat în 1933. Contemporanii nu au conştientizat existenţa acestei fracturi sau au realizat foarte rar că ea a existat. Ca să înţelegem foarte bine situaţia, trebuie amintit şi faptul că majoritatea celor care au trăit în anii aceia şi au mai putut povesti prin ce au trecut nu au realizat ce înseamnă totalitarismul instalat odată cu venirea lui Hitler la putere, în ce moment oamenii au încetat să mai aibă drepturi şi când exact s-a instalat tirania şi violenţa într-o ţară care se afla, din punct de vedere cultural, pe primele locuri în lume. Cea mai mare parte a populaţiei Germaniei şi-a imaginat că se va instala un regim autoritar, de genul celui existent în Italia lui Mussolini, unde, aşa cum ştia oricine, mersul trenurilor era respectat cu stricteţe. După haosul care domnea în Republica de la Weimar, toată lumea dorea să se reîntoarcă la „punctualitatea germană", care le lipsise tuturor timp de paisprezece ani.

Printre lucrurile ciudate din istoria germanilor se numără însuşi Hitler. Cei care au urmărit cu mare atenţie evoluţia Germaniei de-a lungul istoriei au fost de părere că Hitler a fost un personaj aparte. Nicăieri în ţări zguduite de tulburări nu s-a întâlnit în perioada interbelică vreo persoană care să aibă o abilitate retorică precum Hitler, care să dispună de capacitatea lui organizatorică şi de priceperea lui tactică. Trebuie subliniat şi faptul că nu a existat în perioada amintită o persoană mai radicală ca Hitler.

Trebuie spus şi că Hitler avea tendinţe expansioniste, de natură mai veche sau mai nouă. De exemplu, el era de părere că Estul Europei făcea parte, de fapt, din spaţiul vital al Reichului şi se cuvenea a fi colonizat. În timpul Primului Război Mondial se făcuseră deja „purificări etnice", fapt care a dus la migraţii ale populaţiilor pe teritorii vaste. Tot în sfera tendinţelor expansioniste ale lui Hitler intră şi ceea ce numea el „alianţa ideală", mai exact o alianţă cu Imperiul Britanic, prin intermediul căreia să se formeze un „popor germanic", care „să conducă destinele lumii". Şi idei de genul acesta mai existaseră de-a lungul istoriei.

Sarcina pe care şi-au asumat-o oamenii politici germani din acea vreme a fost, în primul rând, găsirea unor soluţii de a nu respecta clauzele Tratatului de la Versailles. Hitler a avut numai de câştigat în aceste condiţii, pentru că el îşi propunea recucerirea teritoriilor care aparţinuseră cândva Germaniei, făcându-i astfel pe oameni să se simtă iar mândri pentru că trăiesc într-o ţară care va deveni din nou o mare putere pe plan european şi mondial. Într-o adresă trimisă în 1926 Ministerului de Externe de către reprezentanţii armatei germane se arată că se impunea în primul rând eliberarea Renaniei şi a Regiunii Saarland, că mai apoi era necesară cucerirea fâşiei de pământ poloneze, care despărţea Prusia Orientală de Reich, redobândirea Sileziei

Superioare de la Polonia, anexarea Austriei, precum şi ocuparea zonei demilitarizate. Dacă avem în vedere succesiunea acţiunilor indicate în respectivul document, putem afirma că este vorba chiar despre programul privitor la politica externă pe care îl avea Hitler în anii 1930. Oamenii, indiferent de vârstă şi clasă socială, au văzut în liderul NSDAP* omul care părea că este în stare să le satisfacă năzuinţele revizioniste, deşi era un aventurier şi o persoană care putea trece foarte uşor de la o dispoziţie la alta. El s-a priceput ca nimeni altul să transforme Tratatul de la Versailles şi sentimentele de umilinţă pe care le stârnea în sufletele germanilor într-un mijloc de mobilizare.

Cei care l-au susţinut pe Hitler nu au ţinut însă seama de un aspect şi probabil că nici nu l-au bănuit. Este vorba despre faptul că Hitler era un om hotărât şi „rece ca gheaţa", adică foarte calculat. El voia cu orice preţ să transpună în realitate visurile sale fanteziste. Tiradele lui legate de război, de o nouă ordine mondială, de un uriaş imperiu, care să se întindă până la Urali şi chiar dincolo de aceştia nu erau doar expresia temperamentului dictatorului. În vreme ce unii care îl sprijineau pe Hitler ar fi dorit ca Germania să redobândească teritoriile pe care le pierduse după prima conflagraţie mondială, Hitler nu voia acest lucru. El îşi dorea spaţii vaste, milioane de kilometri pătraţi şi mai ales teritorii care, după cum se exprima el, să fie depopulate în urma unui „joc diavolesc". Această dorinţă era rezultatul faptului că dictatorul visa să cucerească mereu noi şi noi teritorii, fiecare fiind un punct de pornire pentru viitoare cuceriri.

Există şi cercetători care sunt de părere că se poate vorbi despre o continuitate în plan ideologic, în sensul că Hitler s-ar

---

* Partidul Naţional-Socialist al Muncitorilor din Germania (n.tr.).

fi bazat pe ideile formulate de către Ludendorff în 1918, în ceea ce priveşte Estul Europei. Este posibil ca Hitler să pornească de la ideologia lui Ludendorff, dar el vine cu idei noi, cum ar fi, de pildă, aceea că întreaga lume este bolnavă, că există un fenomen de otrăvire a raselor, că este necesară nimicirea anumitor populaţii, astfel încât să se reîmprospăteze sângele şi „să fie salvat globul pământesc". Astfel, apare un element nou, care trece de naiva dorinţă imperialistă de a acapara tot mai mult. Este vorba despre utopia rasistă, care urma să stea la baza unei noi ere mondiale. Această utopie urma să fie transformată în realitate de sute de milioane de oameni conştienţi de moştenirea lor genetică şi care îşi îndeplinesc misiunea fără a se abate de la aceasta, care cuceresc noi spaţii, care nimicesc sau subjugă oamenii aparţinând „raselor inferioare". Era vorba în acest context despre „omul nou", care făcea planuri, distrugea, strămuta populaţii şi petrecea în hoteluri ale KdF*), pe insule, în fiordurile norvegiene sau în Crimeea. Această concepţie despre rasa superioară şi omul nou era ceva nemaiîntâlnit până atunci şi ar însemna să ne lăsăm atraşi în capcana propagandei naziste, dacă am crede că această „revoluţie" şi-ar avea rădăcinile undeva în trecut, pentru că ele nu există. Monstruosul plan îşi are rădăcinile în sine însuşi. Atât de departe nu se gândise nimeni până atunci şi nu se făcuseră astfel de planuri nebuneşti. Nu există nicio legătură între aceste planuri şi modul de gândire al lui Bismarck, a lui Frederic cel Mare sau al împăraţilor din Evul Mediu.

Atât din punct de vedere al personalităţii sale, cât şi din punct de vedere moral, Hitler se deosebeşte de oricare dintre

---

* *Kraft durch Freude* = „Putere prin Bucurie", organizaţie nazistă responsabilă cu petrecerea timpului liber (n.tr.).

înaintaşii săi. El a dat dovadă de un egocentrism care nu a mai fost întâlnit niciodată în istorie, punând semnul egal între existenţa sa şi cea a ţării sale, lucru pe care i l-a reproşat Albert Speer în scrisoarea trimisă pe 18 martie 1945. În 1936, trupele germane ocupă Renania, iar în primăvara lui 1939 Praga, şi dictatorul pare un om încununat de victorie, dar către sfârşitul războiului se vede cât se poate de clar că Führerul nu a fost decât un politician care a mizat totul pe o singură carte şi a pierdut.

Unul dintre generalii fanatici, aghiotantul-şef al lui Hitler, Wilhelm Burgdorf, care dădea dovadă de „un idealism fără margini" şi era gata să facă totul „pentru Führer şi pentru popor", a avut în ultimele zile ale conflagraţiei o discuţie în contradictoriu cu secretarul lui Hitler, Martin Bormann. În timpul discuţiei aprinse, Burgdorf a ţipat la omul din anticamera Führerului, spunându-i că este atât de slugarnic, încât şi-a atras dispreţul colegilor săi ofiţeri.

Burgdorf îi mai spune lui Bormann că idealismul de care dă dovadă „este unul exagerat" şi că el însuşi este „naiv şi prost". Generalul Krebs, care îi este loial lui Hitler, vrea să intervină, dar Burgdorf îl împiedică, spunând: „Mai lasă-mă, dragă Hans! Cândva trebuiau spuse toate lucrurile astea! Ofiţerii tineri au mers cu sutele de mii la moarte" şi că el se întreabă pentru ce. Nici pentru patrie, nici pentru un viitor mai bun. Aghiotantul-şef al lui Hitler îşi dă seama în sfârşit care este situaţia şi spune: „Pentru voi au murit... Au fost sacrificaţi milioane de oameni, în timp ce voi, conducătorii Partidului Nazist, v-aţi îmbogăţit din avutul poporului! Aţi făcut presiuni, aţi adunat averi fabuloase, aţi furat proprietăţi care aparţineau nobililor, aţi construit palate, aţi pus mâna pe mult mai mult decât v-ar fi trebuit, aţi minţit poporul şi l-aţi subjugat. Aţi murdărit cu

noroi idealurile noastre, morala noastră, credinţa noastră, sufletul nostru. Omul nu a fost pentru voi decât un simplu instrument pentru nemărginita voastră sete de putere. Aţi distrus cultura noastră veche de sute de ani, aţi nimicit poporul german. Asta este cumplita voastră vină".

După ce au fost rostite aceste cuvinte, în buncăr s-a aşternut o linişte mormântală. Apoi, Bormann a replicat rece şi calculat: „Dar, dragul meu, nu trebuie să pui totul la suflet. Să ştii că, chiar dacă alţii s-au îmbogăţit, eu nu am nicio vină... Sănătate, dragul meu!"

Câteva zile mai târziu, Wilhelm Burgdorf avea să se sinucidă. În cadrul unui ultim consiliu, cel din 27 aprilie 1945, la care au participat ofiţeri cu funcţii importante, Hitler a făcut referire la o afirmaţie a lui Richelieu* şi a arătat că dacă moare trebuie să lase în urmă marile proiecte şi „amintirile cele mai dragi". A ieşit la lumină din nou jucătorul care şi-a încercat norocul, omul care apăruse din neant şi era gata să dispară în el, lăsând în urmă o nesfârşită dâră de moloz şi ruine. „Ce mare lucru?" le-a spus el odată ofiţerilor. „Până la urmă trebuie să lăsăm în urma noastră pârjol şi pustiu!"

---

* Armand-Jean du Plessis de Richelieu, pe scurt Cardinalul Richelieu (1585–1642), a fost cleric şi politician francez; din 1624 până la moartea sa este prim-ministru în timpul domniei lui Ludovic al XIII-lea (n.tr.).

CAPITOLUL AL TREILEA

„Războiul e pierdut!"

20 aprilie. Este ziua de naştere a lui Hitler, care împlineşte 56 de ani. Cu această ocazie se întâlnesc pentru ultima dată persoane cu funcţii importante în Partidul Nazist, respectiv în cadrul aparatului de conducere al celui de-al Treilea Reich: Goebbels, Himmler, Bormann, Speer, Ley, câţiva gauleiteri şi ofiţeri superiori din Wehrmacht. Göring a venit de la domeniul său de vânătoare de la Karinhall, după ce la primele ore ale dimineţii a trimis în sudul Germaniei 24 de camioane încărcate cu ceea ce izbutise el să strângă de-a lungul anilor, adică antichităţi, tablouri şi piese de mobilier. După ce a plecat coloana de camioane, Göring a examinat, fără a trăda niciun fel de emoţie, întreg sistemul care fusese pus la punct, astfel încât domeniul de vânătoare de la Karinhall să sară în aer. Apoi i-a spus ofiţerului care îl însoţea: „Uneori trebuie să faci astfel de lucruri, atunci când eşti prinţ moştenitor".

După ce a rostit aceste cuvinte, a plecat pentru a participa la sărbătorirea Führerului. Cu câteva zile mai înainte, Eva Braun venise la buncărul lui Hitler şi se instalase acolo.

Führerul a fost felicitat în încăperile cele mai spaţioase ale noii clădiri a Cancelariei Reichului, chiar dacă acestea au avut de suferit de pe urma bombardamentelor, nu aveau mobilier şi nici tablouri. Faptul că se adunaseră atâţia ofiţeri, atâtea persoane importante, amintea într-o oarecare măsură de glorioasele vremuri de altădată, chiar dacă sirenele urlau neîncetat, accentuând starea deprimantă a celor ce veniseră să-l felicite pe Führer. După ce a rostit câteva cuvinte, Hitler a trecut de la un grup la altul, a primit cu sobrietate urările care i-au fost adresate şi i-a încurajat pe cei prezenţi. Una dintre persoanele care l-a văzut în momentele respective a mărturisit că la început arăta mai rău decât de obicei şi făcea eforturi foarte mari pentru a ascunde faptul că îi tremura mâna stângă, dar a împrumutat parcă din energia celor de faţă şi arăta „de parcă ar fi fost galvanizat". Afară, pe Wilhelmstraβe, avea loc un fel de paradă. Trupe de militari, care purtau steagul cu zvastică, defilau prin faţa *Gruppenführer*-ului SS, Wilhelm Mohnke.

În cursul dimineţii s-a emis parola „Clausewitz", care indica stare de urgenţă. În acelaşi timp, a devenit cunoscut faptul că Hitler era gata să pună în aplicare hotărârea pe care o luase deja în urmă cu câteva zile: toate teritoriile rămase sub controlul germanilor urmau să fie împărţite în două zone, „Zona de Nord", sub comanda amiralului Karl Dönitz şi „Zona de Sud", sub comanda feldmareşalului Albert Kesselring. Această măsură disperată a constituit, pentru cei ce erau dispuşi să-l laude pe Hitler, un prilej pentru a vorbi despre „geniul militar" al Führerului, care ştia să facă în aşa fel încât poziţiile defensive ale militarilor germani să constituie un mare dezavantaj pentru

militarii care atacau poziţiile germane. Goebbels a vorbit chiar despre un „cleşte" pus la punct de Führer, în care urmau să fie prinşi adversarii germanilor, ce ar fi urmat să trăiască „un al doilea Cannae*".

În ciuda tuturor aparenţelor, a lucrurilor de faţadă, a acţiunilor „geniului militar" sau a tiradelor în care se vorbea despre victorie, toţi cei prezenţi la aniversarea lui Hitler aşteptau cu nerăbdare sau chiar cu oarecare nervozitate ca totul să se termine. Toată lumea ştia că Armata Roşie era pe punctul de a încercui oraşul. În direcţia nord, cât şi înspre sud, mai rămăsese doar un coridor îngust de care se puteau servi cei ce doreau să părăsească Berlinul. De altfel, Göring îi cere ordonanţei sale să-i raporteze constant care este situaţia în ceea ce priveşte coridorul respectiv.

Ca şi când ar fi ştiut că toţi cei care veniseră să-l felicite aşteptau cu nerăbdare să plece, dictatorul căuta parcă să prelungească totul. Imediat după petrecere, el i-a convocat pe generali în sala de conferinţe şi le-a ordonat să îi oprească pe ruşii care ajunseseră până la poziţiile defensive germane din nordul şi estul Berlinului. Aşa cum se întâmpla când Hitler se lansa în discuţii tactice, el a făcut referire la trupe care nu existau decât în imaginaţia sa. Le-a spus ofiţerilor care ar fi poziţiile avantajoase pentru trupele de asalt şi pentru puşca-mitralieră. Muţi, cu figuri impasibile, ofiţerii urmăreau indicaţiile Führerului. Masivul Göring, care se aşezase chiar în faţa lui Hitler, părea că abia mai poate să-şi stăpânească nervozitatea şi număra minutele.

---

* În anul 216 î.H. are loc la Cannae bătălia dintre romani şi cartaginezii conduşi de Hannibal. Deşi romanii erau superiori din punct de vedere numeric, ei sunt învinşi. Aceasta este una dintre cele mai mari bătălii tactice din istoria militară (n.tr.).

Cu o seară înainte, Hitler a întrebat dacă nu cumva era bine ca Berlinul, în care exista un număr relativ redus de combatanți, să fie abandonat. Führerul menționase și că ar avea intenția să preia comanda „Zonei de Sud", lupta urmând a fi continuată din zona muntoasă, în care se afla Obersalzberg. El nu a ezitat să amintească faptul că acolo, în munți, își dormea somnul de veci împăratul Barbarossa*. Goebbels l-a rugat, însă, adoptând un ton plin de patetism, să rămână în Berlin și să moară, dacă așa îi era destinul, între ruinele orașului. Goebbels i-a spus Führerului că ocupă un loc deosebit în istorie și trebuie să procedeze astfel. Dictatorul spusese deja în mai multe rânduri că nu are de gând să moară „la reședința de vară", conștient fiind că și după trecerea în neființă trebuie să facă impresie. Goebbels i-a mai adus și argumentul că numai în Berlin se mai putea obține o „victorie importantă în plan moral".

Cu ocazia aniversării zile sale de naștere, Hitler a spus că s-a gândit bine în timpul nopții și a hotărât că va rămâne în capitala Reichului. Ofițerii care stăteau în jurul său au încercat să îl convingă să plece din oraș, afirmând că peste numai câteva ore era posibil să se blocheze acel coridor îngust de care se puteau servi cei ce doreau să părăsească Berlinul. „Cum aș putea să-i fac eu pe militari să se avânte în lupta decisivă pentru a păstra în mâinile lor Berlinul, dacă eu nu aș avea altă grijă decât aceea de a mă refugia într-un loc sigur?" a insistat Hitler. În cele din urmă, pentru a pune capăt discuțiilor care aveau ca temă faptul că Hitler ar trebui sau nu să părăsească Berlinul, dictatorul a spus că, în ceea ce îl privea, va lăsa totul în seama

* Împăratul Frederic Barbarossa a trăit între anii 1122–1190; între 1147–1152 a fost Duce de Suabia, în perioada 1152–1155 a fost conducătorul Regatului Romano-German și din 1155 până în 1190 conducătorul Imperiului Romano-German (n.tr.).

„sorţii" şi că nu va împiedica pe nimeni să părăsească Berlinul. Hitler era de neclintit şi a subliniat acest lucru, trecând peste hotărârile celor doi comandanţi Heinrici şi Busse şi ordonând sec: Corpul 56 Tancuri, al generalului Helmuth Weidling, care fusese angajat în lupte grele, să ia poziţiile necesare pentru apărarea Berlinului.

După ce a încheiat discuţiile cu ofiţerii, Göring, care era palid şi transpira abundent, şi-a luat rămas-bun de la aceştia. Apoi a început să îi vorbească lui Hitler despre „treburi urgente în sudul Germaniei", dar dictatorul era absent şi nici măcar nu îl privea, ca şi când ar fi ştiut de multă vreme ce planuri avea cel ce era locţiitorul său. Când a terminat de vorbit, Göring s-a dus împreună cu Goebbels, Himmler, Speer şi Bormann în grădina situată în spatele Cancelariei Reichului.

În apropierea ieşirii din buncăr, printre craterele făcute de bombe şi printre copacii retezaţi s-au prezentat câţiva militari, care ţineau să-l felicite pe Führer. Era vorba despre o delegaţie a Diviziei SS „Frundsberg", care fusese decimată, despre reprezentanţi ai Armatei „Kurland", cât şi despre câţiva reprezentanţi din Tineretul Hitlerist, care făceau parte dintr-o „unitate de nimicire a tancurilor". Cocoşat şi îmbrăcat în manta, Hitler a dat mâna cu fiecare. Apoi a trecut la copiii din Tineretul Hitlerist, i-a felicitat, i-a bătut pe umăr şi i-a mângâiat pe obraz, pentru ca apoi să-i decoreze. Deşi era vizibil lipsit de putere, a reuşit să spună câteva fraze, arătând că bătălia pentru Berlin trebuia câştigată cu orice preţ şi a încheiat strigând: „Mult bine vouă!". Niciunul dintre copii nu a răspuns. S-a lăsat o tăcere profundă. „Doar în depărtare se auzea murmurul frontului situat la numai treizeci de kilometri depărtare", notează în jurnalul său Artur Axmann, comandant al membrilor Organizaţiei Tineretului Hitlerist.

După ce Hitler s-a întors în buncăr, a început marele exod. Miniştri şi persoane cu funcţii importante în Partidul Nazist îi spun Führerului câteva cuvinte de rămas-bun şi apoi se grăbesc să plece, urmaţi de nesfârşite coloane de camioane. După cum relatează unul dintre aghiotanţii Führerului, acesta din urmă a dat din când în când din cap a dezamăgire şi a spus că i-a lăsat să plece pe cei pe care i-a făcut cândva oameni.

În timp ce unii au căutat să ajungă cât mai departe de capitala Reichului, alţii au plecat pe front, din „dorinţa arzătoare a poporului", cum spunea propagandiştii nazişti. Către orele 22, Hitler le-a spus apropiaţilor săi că doreşte să mai împuţineze personalul care îi stă la dispoziţie şi a trimis două secretare, mai mulţi aghiotanţi, cât şi pe medicul său personal, doctorul Morell, în sudul Germaniei. Celor care pleacă are grijă să le spună că poate îi va urma. Lui Morell i-a mărturisit că nu-l mai ajută niciun medicament. Apoi, s-a retras mai devreme decât de obicei în încăperile sale. Dintre persoanele care au rămas la Berlin, printre care se numără Eva Braun şi Bormann, unii au organizat o petrecere în încăperile goale ale noii Cancelarii a Raichului. Au cerut să li se aducă băuturi şi au încercat să dea uitării atmosfera din buncăr. Au dansat cu toţii pe o singură melodie, căci aveau un singur disc. În cântecul respectiv era vorba despre trandafiri sângerii şi despre fericirea care sigur va veni. După o vreme, s-au retras în buncăr, din cauza tirului de artilerie.

Din momentul în care dictatorul le-a permis mai-marilor regimului nazist să părăsească Berlinul, biroul comandantului oraşului a fost pur şi simplu luat cu asalt, deoarece numai acesta avea dreptul să emită permise de liberă-trecere. În câteva ore au fost eliberate peste 2 000 de permise, deşi Goebbels dăduse ordin ca niciun bărbat care era capabil să lupte cu arma în mână să nu părăsească oraşul. Secretarul de stat, Otto Meißner, l-a

La 20 aprilie 1945, cu ocazia aniversării a 56 de ani de viaţă, Hitler strânge mâna câtorva membri ai Organizaţiei Tineretului Hitlerist şi îi decorează. După ce le

ţine o scurtă cuvântare, el încheie exclamând: „Mult bine vouă!" Nimeni nu îi răspunde, însă.

sunat pe Goebbels şi i-a spus că el trebuie să plece în Macklenburg, pentru că avea de rezolvat anumite probleme de natură comercială. Goebbels i-a răspuns tăios: îi pare rău că nu poate face ce voia să facă de 12 ani – să-l scuipe în faţă. În ajun, Goebbels declarase într-un comunicat transmis la radio:

„Germania a fost şi este o ţară a loialităţii. Loialitatea va avea parte de cel mai frumos triumf, în ciuda primejdiilor. Niciodată nu se va putea spune că poporul şi-a părăsit Führerul sau că acesta şi-a părăsit poporul. Ne vom bucura de victorie! Aşa cum s-a întâmplat de nenumărate ori, Dumnezeu îl va trimite pe Lucifer în întunecimea din care a venit, chiar dacă el a fost vremelnic stăpân al popoarelor. Lumea nu va fi dominată de cei din iad, ci de ordine, pace şi bunăstare. Führerul şi numai Führerul este nucleul rezistenţei împotriva distrugerii lumii." Două zile mai târziu, Goebbels a cerut într-un articol publicat în *Das Reich* să se reziste „cu orice preţ." El a continuat spunând că: „Băieţii şi fetele trebuie să lupte împotriva cotropitorilor veniţi din Asia, să se folosească de grenade şi de mine... să tragă cu arma de la ferestre şi din pivniţe, fără a ţine seama de primejdia la care se expun".

În dimineaţa care a urmat, Hitler este trezit la nouă şi jumătate, cu două ore mai devreme decât de obicei. I se comunică faptul că ruşii se aflau în centrul oraşului şi atacau cu grenade Poarta Brendenburg, Reichstagul*, precum şi gara din Friedrichstraβe. La scurtă vreme după ce a primit aceste veşti, Hitler a intrat în anticamera biroului său. Nebărbierit şi agitat el a întrebat: „Ce-i cu împuşcăturile-astea?" Burgdorf i-a spus că centrul oraşului se află sub tirul duşmanilor, care au ocupat poziţii la nord-est de Zossen. Palid, Hitler a întrebat: „Atât de

* Clădirea Parlamentului Germaniei (n.tr.).

aproape sunt ruşii"? După aceea, a cerut să i se facă legătura cu generalul Koller, şeful Statului-Major al Aviaţiei. Koller consemnează:

> Hitler m-a sunat în cursul dimineţii şi m-a întrebat: „Ştiaţi că Berlinul se află sub tirul artileriei inamice?" „Nu", i-am răspuns. „Nu auziţi nimic?" „Nu, sunt în Parcul Werder". „În oraş e mare agitaţie", mi-a spus Hitler. „Se zice că se trage cu un tun de mare calibru, instalat pe şine. Din câte am aflat, ruşii au pus stăpânire pe podul care traversează fluviul Oder. Luftwaffe trebuie să lichideze imediat artileria inamică!" „Inamicul nu a pus stăpânire pe podul care traversează fluviul Oder", i-am răspuns lui Hitler. „Poate că a capturat o baterie germană, de care se foloseşte. Probabil că ruşii se folosesc de baterii de calibru mediu, cu care au reuşit să ajungă în centrul oraşului." Am discutat mai mult timp despre situaţia podului de cale ferată care traversează fluviul Oder. Hitler vrea cu orice preţ să intervin şi să lichidez bateria inamică. Doreşte să-i raportez în zece minute unde anume se găseşte bateria respectivă...

Nota continuă: „Sun la buncărul de la *Zoo* şi mi se spune că ar fi vorba despre o baterie cu un calibru de 10–12 centimetri. Bateria rusească, îmi raportează cei care au ocupat poziţie în flanc, se află la Marzahn, adică la aproximativ 12 kilometri de centrul oraşului... Îi raportez lui Hitler care este situaţia, dar nu mă crede".

Această relatare a lui Koller ilustrează foarte bine tendinţa lui Hitler de a ignora situaţia reală a trupelor şi realitatea în general, atunci când discută cu generalii săi, de a inventa tiruri de artilerie, baterii dispuse pe şine sau poduri peste fluviul Oder. Mai mult chiar, el intervine în lanţul de comandă, nu dă crezare cifrelor care i se prezintă în legătură cu trupele de

infanterie şi provoacă haos în cartierul general. Koller îşi continuă relatarea din 21 aprilie:

> Hitler m-a sunat din nou. Doreşte o situaţie exactă a avioanelor care se află la sud de Berlin. I-am spus că îmi este imposibil să îi prezint o astfel de situaţie, deoarece legătura cu forţele combatante se stabileşte greu. Am arătat, de asemenea, că trebuie să se mulţumească doar cu rapoartele care îi sunt transmise dimineaţa şi seara. Hitler este nervos şi nemulţumit.

La scurt timp după această convorbire, Hitler l-a sunat de mai multe ori pe Koller. Mai întâi a vrut să ştie care era situaţia aparatelor de zbor staţionate la Praga. Apoi a spus ceva despre „armata particulară" despre care se spunea că e plătită de Göring. În cele din urmă, zbiară la Koller şi îi spune că „întreaga conducere a Luftwaffe ar trebui spânzurată". Generalul primeşte mereu noi ordine de la Hitler, pe care însuşi dictatorul le anulează ulterior. „Şi diavolul ar putea să-şi piardă minţile în astfel de condiţii!", scrie în cele din urmă Koller.

Pentru a dispune de o situaţie de ansamblu, Koller a încercat să ia legătura cu generalul Krebs. După nenumărate încercări eşuate, Koller a reuşit să intre în legătură cu generalul Krebs la orele zece şi treizeci de minute şi l-a întrebat despre un ordin al lui Hitler legat de intervenţia generalului SS Steiner. Conform relatărilor lui Koller, Hitler a intervenit brusc pe fir şi a spus: „Vă mai îndoiţi de ordinele mele? Cred că m-am exprimat destul de clar! Toate aparatele Luftwaffe disponibile în Zona de Nord trebuie să fie puse imediat la dispoziţia lui Steiner! Cei ce nu se supun îşi vor pierde viaţa peste cinci ore! Voi răspundeţi cu capul pentru respectarea acestui ordin!"

La puţină vreme după încheierea convorbirii telefonice amintite, Hitler este scandalizat de faptul că niciunul dintre

stenografii cărora el însuşi le spusese că sunt liberi, nu s-a prezentat la întâlnirea sa cu ofiţerii. Aşa cum a considerat Hitler de nenumărate ori de-a lungul vieţii sale, cauza pentru toate lucrurile neplăcute este una singură: trădarea. În timpul nopţii, Walter Hewel, ataşatul permanent al ministrului de Externe pe lângă Führer, un om pe care dictatorul în preţuia foarte mult, i-a spus lui Hitler că ar fi timpul pentru o iniţiativă politică. Führerul s-a ridicat în picioare şi a spus cu o voce schimbată, în timp ce părăsea încăperea, abia târându-se: „Politică! Eu nu mai fac politică! Îmi repugnă! După ce voi fi mort, va trebui să faceţi destulă politică!"

Hitler nu-şi mai putea stăpâni nervii, încăpăţânarea şi speranţa sa în victorie devin tot mai nesigure.

În cadrul ultimei conferinţe de presă, organizată la reşedinţa sa, cu cartoane în geam şi la lumina lumânărilor, Goebbels a susţinut că întreaga vină pentru faptul că marile planuri au eşuat le aparţine ofiţerilor şi „reacţionarilor" cu care aceştia s-ar fi aliat, forţaţi de împrejurări. El a mai precizat că membrii vechii caste a ofiţerilor ar fi „trădat" luând decizii greşite în ceea ce priveşte dotarea armatei, în timpul campaniilor duse în Franţa şi Uniunea Sovietică, de când a început invazia Aliaţilor şi până la 20 iulie.

În momentul în care unul dintre subordonaţii săi, secretarul de stat Hans Fritzsche, îi atrage atenţia că nu trebuie să uite credinţa, loialitatea şi spiritul de sacrificiu de care a dat dovadă poporul, omul care se stăpâneşte de obicei şi îşi cântăreşte foarte bine cuvintele izbucneşte spunând că şi poporul a trădat: „Ce să fac eu cu un popor ai cărui bărbaţi refuză să lupte chiar şi atunci când văd că soţiile lor sunt violate?", strigă el scandalizat. Goebbels, „roşu la faţă" de furie, a mai spus că în Est militarul german fuge din calea inamicului, iar în Vest îl întâmpină pe

Mareşalul Ivan Stepanovici Konev, rivalul lui Jukov în cursa pentru cucerirea Berlinului.

duşman cu steaguri albe şi de aceea nu poate avea un sentiment de milă faţă de poporul care şi-a hotărât singur destinul. El susţine că în 1933, când Germania a ieşit din Liga Naţiunilor, a fost împotriva unei politici de supunere şi pentru o politică bazată pe curaj. Acest curaj, mai spune el, s-ar fi dovedit a fi fost o himeră. Apoi a mai ţinut să adauge, ridicându-se de la locul său: „Pentru unii acest lucru ar putea constitui o surpriză... Nu vă mai faceţi iluzii! Nu am obligat pe nimeni să lucreze cu mine. Noi nu am obligat nici poporul german la nimic! El însuşi ne-a numit în fruntea sa. Acum i se taie gâtul!" Înainte de a ieşi din încăpere, el se întoarce şi strigă: „Dacă noi o să pierim, se va zgudui întreg pământul!"

În timp ce se desfăşoară conferinţa de presă, în buncărul lui Hitler s-a primit ştirea conform căreia atât mareşalul Jukov din secţiunea centrală, cât şi mareşalul Konev din secţiunea sudică, dar şi mareşalul Konstantin K. Rokosovski, de pe Frontul al II-lea

Bielorus ar fi străpuns liniile defensive germane la Stettin* şi avansează spre Berlin. Aşa cum era de aşteptat, Hitler nu a ordonat ca toate forţele disponibile să se retragă până pe linia de apărare a Berlinului, deoarece a considerat că liniile defensive străpunse sunt un prilej foarte bun pentru un contraatac al unităţilor germane. El ia de pe hartă, mai precis din dreptul localităţii Eberswalde, un fanion pe care era scris „Grupul Steiner" şi ordonă ca Armata a 9-a a generalului Theodor Busse să intre urgent sub comanda generalului SS Felix Steiner, să străpungă în sud-est flancul sovietic şi să împingă frontul până la Cottbus. „Este interzisă deplasarea către vest", avertizează Hitler. „Ofiţerii care nu execută acest ordin vor fi împuşcaţi pe loc. Dumneavoastră răspundeţi cu capul pentru îndeplinirea acestui ordin", îi spune dictatorul lui Steiner

Situaţia era una cât se poate de dificilă, deoarece armata comandată de Busse se compunea din grupuri răzleţe de militari, care luptau cu disperare, căutând să evite încercuirea iminentă, iar Grupul Steiner nici nu mai exista. Dispoziţiile în vederea îndeplinirii ordinului dictatorului fuseseră date, numai că o parte din ele erau contradictorii şi altele nu puteau fi respectate din cauza situaţiei existente pe front. La toate acestea se mai adaugă şi faptul că generalul Heinrici, care comanda atât Armata a 9-a, cât şi Grupul Steiner, nu a fost informat în legătură cu ordinul lui Hitler şi, când a aflat de acesta, a luat legătura cu generalul Krebs.

Heinrici a precizat că ar fi mai bine dacă Armata a 9-a s-ar retrage şi că el nu va îndeplini ordinul, fiind gata să demisioneze şi să lupte în *Volkssturm*. De asemenea, Heinrici a spus că nu doreşte sacrificarea inutilă a unor vieţi omeneşti.

---

* Szczecin, actualmente pe teritoriul Poloniei (n.tr.).

Însă Krebs este de părere că ordinul primit trebuie executat şi, când Heinrici îl întreabă cine răspunde pentru viaţa militarilor, Krebs îi spune că „răspunderea îi aparţine Führerului”.

Faptul că Heinrici intuia foarte bine care era situaţia generală avea să se dovedească o zi mai târziu, când s-a dus împreună cu şeful Statului-Major al Armatei Germane, generalul-colonel Alfred Jodl, la punctul de comandă al lui Steiner. Chiar înainte de a începe orice discuţiei, Steiner a întrebat: „Ştiţi cumva unde sunt oamenii mei?” La sfârşitul întâlnirii, Heinrici a menţionat ordinul de atac dat de Hitler şi i-a spus generalului SS: „Trebuie să atacaţi domnule Steiner! De succesul misiunii dumneavoastră depinde capitala Reichului. Faceţi-o de dragul Führerului dumneavoastră!” Steiner l-a privit preţ de câteva secunde şi i-a răspuns: „Dar este şi Führerul dumneavoastră!”

Confuzia creşte de la o oră la alta. În dimineaţa zilei de 22 aprilie, generalul-locotenent Hellmuth Reymann, care fusese numit comandant al oraşului la finele lunii februarie şi căruia atât Hitler cât şi Goebbels îi reproşaseră faptul că ia decizii nefericite, este revocat din funcţie. Succesorul său este fostul responsabil cu pregătirea ideologică a trupelor, colonelul Ernst Kaether, care este avansat direct la gradul de general-locotenent. Kaether îşi petrece aproape toată ziua lăudându-se cu faptul că a fost avansat atât de rapid şi are o funcţie foarte importantă.

Era, însă, o funcţie care implica obligaţii pe care Ernst Kaether nu le poate onora. Tocmai de aceea, chiar în seara zilei de 22 aprilie el a fost revocat din funcţie şi retrogradat până la gradul de colonel.

În aceeaşi zi s-a răspândit zvonul că generalul Weidling şi-ar fi abandonat poziţiile din sud-estul Berlinului şi s-ar fi retras la Döberitz, în vestul oraşului. Când Busse şi Hitler au aflat că

Weidling a luat singur hotărârea de a se retrage, fără a-și consulta superiorii, au hotărât că generalul trebuie executat prin împușcare. Pe Weidling nu-l speria hotărârea luată și s-a dus fără ezitare în buncărul lui Hitler. Pe unul dintre holurile adăpostului subteran i-a întâlnit pe Krebs și Burgdorf și i-a întrebat de ce ar trebui să fie împușcat. El le-a explicat că oamenii săi se aflau „la numai doi kilometri de punctul în care se dau lupte grele". Auzind acest lucru, Burgdorf și Krebs au devenit „mult mai amabili" și l-au însoțit la Hitler.

Dictatorul l-a întâmpinat cu o „față buhăită și ochii unui bolnav, care are febră". Weidling a mai remarcat că „piciorul stâng al lui Hitler se mișca neîncetat, chiar și atunci când stătea jos, întocmai ca brațul unei pendule, dar ceva mai repede."

Imediat ce generalul a raportat care era poziția oamenilor săi, Hitler a început să vorbească. Weidling a fost uluit să audă că unitățile rusești aflate în sudul Berlinului au fost „împrăștiate" și apoi „nimicite" de către militarii aflați sub comanda lui Steiner și Busse, dar și de alte formațiuni ale armatei germane. În același timp ar fi urmat ca „alte forțe" să țină piept militarilor ruși aflați în nordul orașului, pentru ca ulterior să se unească rapid cu diferite unități ale armatei germane și să se angajeze într-o luptă decisivă. În urma discuțiilor cu Hitler, Weidling s-a dus la ofițerii săi de stat-major și a dat unele ordine, axându-se pe tactica trupelor sale. A doua zi a aflat cu uimire și cu nemulțumire de la Krebs că Hitler îl numise în funcția de comandant al sistemului de apărare a Zonei Berlin. „Ar fi fost mai bine dacă ați fi ordonat să fiu împușcat" a replicat Weidling sec. „Aș fi scăpat de chinuri."

Surprizele au continuat. În discuțiile care se poartă în continuare între ofițerii de grad înalt ai armatei germane este amintit un nume al unui militar căruia nu i se dăduse până

atunci prea mare importanță, dar de care par să se lege la un moment dat toate speranțele. Generalul Krebs s-a prezentat la Heinrici și i-a raportat că Armata a 12-a, comandată de generalul Walter Wenck a staționat la Magdeburg și se îndreaptă spre Berlin. Krebs a subliniat că această manevră este bine-venită, deoarece trupele americane consideră că Elba ar fi un fel de linie de demarcație și încearcă să traverseze fluviul.

Datorită faptului că Armata a 12-a era compusă în mare parte din militari care se aflaseră pe front și aveau experiență în acest sens, speranțele legate de Wenck și de oameni săi erau întemeiate. În lumea subterană a buncărului, în fața hărților înțesate de fanioane, sunt uitate anumite date din viața reală. În primul rând, Wenck nu dispunea nici măcar de un singur tanc, apoi aviația inamică era net superioară aviației germane și, în sfârșit, două divizii care i s-au promis lui Wenck nu au ajuns și nu vor ajunge niciodată la el. Trebuie amintit și faptul că în zona în care se găsea Armata a 12-a se aflau peste o jumătate de milion de refugiați, care trecuseră Fluviul Elba de teama rușilor, dar fuseseră reținuți de trupele americane. Zi de zi numărul acestor refugiați a crescut, ridicându-se în timp la câteva milioane. O parte din aceștia au dispărut, alții au ajuns în lagăre și alții au fost duși la muncă forțată în Est.

Însă Heinrici nu l-a avertizat pe Krebs în legătură cu dificultățile pe care le implică orice plan operativ. El nu mai vrea să execute ordinele venite din buncărul lui Hitler și are de gând că retragă efectivele militare germane, aflate în nordul și în sudul Berlinului, dorindu-și să evite astfel o luptă devenită inutilă. Respectivele efective militare ar fi urmat să ajungă la liniile britanice și americane. Heinrici s-a folosit de vestea primită în legătură cu Armata a 12-a și i-a ordonat lui Busse să înainteze spre vest și să-i iasă în întâmpinare lui Wenck. Când prevăzătorul

Busse l-a întrebat pe Heinrici dacă era bine să procedeze astfel, acesta din urmă i-a spus că trebuie să execute ordinul pe care tocmai l-a primit și i-a închis telefonul.

Militarii mai opuneau rezistență doar în virtutea voinței și a speranței deșarte conform căreia „coaliția perversă dintre plutocrație și bolșevism se va rupe", așa cum se exprimase Goebbels. Ministrul Propagandei Naziste spunea că rezistența militară avea drept scop să se câștige timp. Dar întâlnirea din 22 aprilie 1945, care a avut ca subiect situația din teatrele de luptă, a spulberat toate speranțele iluzorii, construite cu atâta efort.

Întâlnirea a început puțin după ora trei după-amiaza și a durat, cu unele întreruperi, până la ora opt seara. Hitler a primit cu aparentă nepăsare stoică vestea că sovieticii au reușit să străpungă liniile germane și în nordul Secțiunii Oder. A mai fost informat că dușmanii ar fi cucerit localitatea Zossen și se îndreaptă spre Stahnsdorf, că operează în partea de nord a orașului, între Frohnau și Pankow, și că au ajuns în estul Berlinului până la linia Lichtenberg, Mahldorf, Karlshorst. S-a lăsat liniștea și Hitler a întrebat de Grupul Steiner. Când generalii au dat răspunsuri evazive, iar Krebs s-a văzut nevoit să recunoască în cele din urmă că atacul lui Steiner nici măcar nu a avut loc, s-a dezlănțuit furtuna.

Hitler a făcut o criză de nervi, cum nu mai văzuse niciunul dintre cei prezenți. Dictatorul a sărit în picioare și a trântit pe masă creioanele colorate pe care le avea întotdeauna cu el, în momentul în care avea o întâlnire cu generalii săi și discuta situația trupelor. După aceea a început să țipe. Vocea lui, care în ultimele săptămâni fusese cu totul lipsită de vlagă, și-a recăpătat forța de altă dată. După ce s-a chinuit o vreme pentru a-și găsi cuvintele, Hitler s-a plâns de lume, de lașitate, de lipsa

loialității, defecte pe care le remarca la toți cei din jurul său. În timp ce persoanele aflate în preajma sa îl priveau consternate, Hitler și-a făcut loc printre cei prezenți și a început să se plimbe cu pași nesiguri prin încăperea îngustă. A încercat de câteva ori să-și recapete stăpânirea de sine, dar nu a reușit. Și-a lovit palma stângă cu pumnul drept, lacrimile au început să-i curgă pe obraz. El a spus că în aceste condiții nu mai putea conduce, pentru că ordinele sale erau doar niște vorbe-n vânt. Hitler a arătat, de asemenea, că nu mai știa ce să facă și a exclamat: „Războiul e pierdut! Dacă dumneavoastră, domnilor, credeți că eu voi părăsi Berlinul, atunci vă înșelați amarnic! Mai curând îmi trag un glonț în cap!"

În momentul în care Jodl a fost chemat la telefon, Hitler i-a rugat pe cei prezenți să părăsească încăperea. Apoi, le-a cerut să rămână lui Keitel, Krebs și Burgdorf.

Ceilalți oameni prezenți în buncăr s-au adunat pe holuri, speriați de strigătele Führerului. În timp ce emiteau păreri și tremurau la explozia câte unei grenade care făcea să se zguduie buncărul, Hitler a ieșit din încăperea în care se aflase și s-a îndreptat cu greu, fără a adresa nimănui vreun cuvânt, așa cum afirmă un martor ocular, spre încăperile care îi erau rezervate. În acea atmosferă de derută, care s-a instalat la un moment dat, Bormann a alergat de la unul la altul spunând: „Nu se poate ca Führerul să fi vorbit serios când a spus că vrea să se împuște!". Keitel, în schimb, le-a spus celor ce se aflau în preajma sa: „Trebuie să-l împiedicăm pe Führer să facă un asemenea lucru!".

După ce lucrurile s-au mai liniștit întrucâtva, Hitler a discutat pe rând cu unii dintre apropiații săi: Keitel, Dönitz, Krebs, Burgdorf, Hermann Fegelein. Pe la orele cinci, Hitler a cerut să fie chemat Goebbels și Bormann îi spune acestuia să-i transmită Führerului rugămintea de a se retrage la proprietatea sa

din munţi. Însă Goebbels nici măcar nu ia în seamă această rugăminte. Reacţionează ca şi cum nici nu ar fi auzit-o.

Există persoane care au afirmat că tocmai disponibilitatea lui Goebbels de a rămâne în preajma lui Hitler l-ar fi convins pe acesta din urmă să rămână la Berlin. În orice caz, după discuţia avută cu Hitler, Goebbels s-a dus în biroul aflat vizavi de cel a Führerului şi i-a spus secretarei, doamnei Junge, că soţia şi cei şase copii ai săi vor veni în buncăr chiar în ziua aceea. Mult mai rece şi mai calculat decât atunci când îşi pregătea acţiunile propagandistice, Goebbels a dispus ca fiecare dintre copiii să îşi ia de acasă doar o jucărie şi să nu îşi aducă prea multe pijamale, pentru că „nu mai este nevoie". După o vreme, Hitler, care îşi recăpătase stăpânirea de sine, s-a întors în sala de conferinţe. Dictatorul a precizat că sfârşitul sosise şi că el nu mai nutrea speranţe. În momentul în care toţi cei prezenţi îi amintesc de unităţile armatei germane care sunt disponibile, de armata comandată de Wenck, de unităţile comandate de Busse şi nu în ultimul rând de grupul de armate comandat de mareşalul Ferdinand Schörner, care îi era loial lui Hitler, grup de armate care opera în regiunea Dresda, Hitler a ridicat din umeri şi a spus: „Faceţi ce doriţi! Eu nu mai am ordine de dat!"

S-a lăsat tăcerea şi atunci Hitler a spus că îşi va aştepta sfârşitul în Cancelaria Reichului, că nu se lăsa ademenit în altă parte şi că nici nu ar fi trebuit să plece din cartierul general de la Rastenburg. Mai mulţi dintre cei prezenţi au vrut să-l convingă să ia altă hotărâre, dar Führerul era de neclintit. Himmler i-a telefonat şi l-a rugat să părăsească buncărul, dar Hitler a refuzat. Dictatorul a respins şi propunerea lui Ribbentrop, care i-a zis că ar fi bine să părăsească Berlinul. Führerul le-a spus celor prezenţi că s-a răzgândit şi că nu îi va aştepta pe ruşi cu arma în mână, astfel încât să nu existe pericolul de a ajunge

rănit în mâinile duşmanilor. De asemenea, Hitler a precizat că starea lui fizică nu îi permite să lupte. Copleşit de emoţia momentului, Führerul a spus că va muri pe treptele Cancelariei Reichului. Impresionat de dramatismul imaginii în care el însuşi zace fără viaţă pe treptele Cancelariei Reichului, Hitler a repetat de mai multe ori cuvintele pe care abia le rostise. Pentru a nu mai putea da el însuşi înapoi, a dictat un ordin, potrivit căruia va rămâne în Berlin şi va răspunde de apărarea oraşului.

După ce a spus aceste lucruri, Hitler s-a retras împreună cu Jodl, Keitel, Goebbels şi alţi câţiva apropiaţi în încăperile care îi erau rezervate.

Hitler l-a chemat pe aghiotantul Julius Schaub şi i-a dat dispoziţie să ia documentele personale din seiful aflat la picioarele patului în care Führerul obişnuia să doarmă, să le ducă în grădină şi să le ardă. Îngrijorat de veştile că trupele sovietice veneau din toate direcţiile, îndreptându-se către centrul Berlinului, Hitler l-a numit în funcţia de comandant al perimetrului defensiv *Zitadelle* („Citadela") pe generalul SS Wilhelm Mohnke, militar decorat de nenumărate ori. Dictatorul i-a comunicat personal generalului SS care este noua sa funcţie şi i-a predat comanda asupra celor aproape patru mii de militari SS, câţi mai erau în Berlin la momentul respectiv şi asupra unor unităţi mai mici din Wehrmacht şi Tineretul Hitlerist. Führerul le-a ordonat atât lui Keitel, cât şi lui Jodl să plece la Berchtesgarden, fiecare însoţit de statul său major, pentru a lua împreună cu Göring hotărârile care se impuneau. În momentul în care cineva a spus că niciun militar nu va lupta sub comanda feldmareşalului Keitel, Hitler a replicat: „Ce înseamnă nu va lupta? Oricum nu vor mai fi multe lupte şi, atunci când este vorba despre negocieri, mareşalul se pricepe mai bine ca mine să discute".

La un moment dat, când toată lumea era extenuată şi lipsită de orice perspectivă, Keitel a mai făcut o încercare de a-l convinge pe Hitler să părăsească buncărul. El a spus că era pentru prima oară când nu putea executa un ordin primit de la Führer, refuzând să meargă la Berchtesgarden. „Niciodată!", ar fi strigat Hitler.

A urmat un schimb de replici căruia dictatorul i-a pus capăt, refuzând să-l mai asculte pe Keitel. Când feldmareşalul i-a spus Führerului că nu are voie să-i abandoneze pe militarii germani, Hitler s-a simţit jignit şi i-a cerut să părăsească imediat încăperea.

Keitel s-a îndepărtat spunând încet: „Acesta este sfârşitul!".

Chiar în timpul nopţii Keitel s-a dus la Cartierul General al Armatei a 12-a, care era, de fapt, sediul domeniului de vânătoare „Alte Holle", situat la aproximativ 60 de kilometri vest de Magdeburg. În momentul în care feldmareşalul, care era şi şeful Înaltului Comandament al Wehrmachtului (OKW), a intrat în sediu, Wenck a realizat că tot ceea ce se spunea despre ofiţerul de grad înalt era adevărat.

Keitel a dus la caschetă bastonul de mareşal, în semn de salut şi a spus: „Adunaţi întreg efectivul de care dispuneţi şi faceţi cale-ntoarsă! Uniţi-vă cu Armata a 9-a. Scoateţi-l pe Führer din Berlin! Dumneavoastră, domnule Wenck, sunteţi singurul care mai poate salva Germania!".

Wenck ştia foarte bine că nu ar fi avut niciun rost să protesteze sau să-l contrazică pe Keitel. Ar fi fost o pierdere de timp, astfel încât s-a mulţumit să spună că va face întocmai ceea ce i se ordonase. Către orele trei dimineaţa Keitel a plecat, iar Wenck i-a convocat pe ofiţerii săi de stat-major, explicându-le că, în pofida ordinelor primite, Armata a 12-a nu va înainta în direcţia Berlin, ci va încerca să se apropie cât mai mult de Armata a 9-a. Wenck dorea să creeze un culoar prin care germanii să poată

fugi spre vest. În ceea ce îl privea pe Hitler, Wenck a spus: „Soarta unui singur om nu mai este importantă acum".

Vestea legată de conferința din 22 aprilie s-a răspândit foarte repede. Hewel i-a spus lui Ribbentrop, Jodl a luat legătura cu generalul Koller, iar generalul-maior Christian l-a înștiințat pe Göring, care se afla la Berchtesgarden. La rândul său, Fegelein a cerut să i se facă legătura cu Heinrich Himmler, la cartierul general al acestuia din Hohenlychen, în apropiere de Berlin. Reichsführerul SS*, care dorea de multă vreme să ocupe prima poziție în lupta pentru succesiunea la „tronul" lui Hitler, a avut convingerea că sosise clipa decisivă. Conform celor relatate de Fegelein, Führerul a „abdicat". Himmler nu avea curajul să declare deschis că și-ar fi dorit să preia conducerea Reichului, poate și pentru că nu mai era în grațiile Führerului. Încurajat de diferite persoane din anturajul său, Reichsführerul era gata să inițieze negocierile cu generalul Eisenhower. El dorea să-i convingă pe americani că oamenii săi din SS le puteau fi utili. Himmler nu urmărea doar să ajungă la un acord de pace valabil pentru vestul Europei, ci și să obțină de la americani arme de luptă, care ar fi urmat să fie folosite împotriva Armatei Roșii. „O să duc totul la bun sfârșit!", le-a spus Himmler celor din anturajul său. Apoi i-a întrebat dacă era mai bine să facă o reverență sau dacă era suficientă o strângere de mână în momentul în care îl va întâlni pe Eisenhower. Fiind conștient de imensa miză a jocului politic în care intra, Himmler a spus cu dispreț: „La Berlin a înnebunit toată lumea!".

Lucrul de care Reichsführerul SS nu își dădea seama era acela că nu doar la Berlin, ci și la Hohenlychen înnebunise toată lumea.

* Cel mai mare grad în timpul regimului nazist (n.tr.).

CAPITOLUL AL PATRULEA

Sfârşitul

În capitala Germaniei domnea haosul. În fiecare dimineaţă unităţi de urgenţă întăreau baricadele, săpau tranşee sau construiau refugii din scânduri şi ciment. Deşi la periferia oraşului se puteau vedea peste tot pancarte, pe care era scris: „Refugiaţilor le este interzis accesul în capitala Reichului", pe străzile Berlinului se vedeau coloane nesfârşite de căruţe trase de cai, oameni cu roabe sau ţărani cu vite, care ajungeau de foarte multe ori în zonele de conflict. Gările erau pline cu trenuri staţionate. Este vorba despre garnituri cu alimente, tehnică de luptă şi răniţi. Este adevărat că atacurile aeriene încetaseră imediat ce militarii Armatei Roşii ajunseseră în preajma Berlinului. Cu toate acestea, oraşul era dominat de incendii, iar jarul şi scrumul acopereau faţadele clădirilor, pomii şi oamenii. Cerul Berlinului era brăzdat permanent de avioane sovietice, care zburau la mică înălţime. Chiar şi alarmele, care se auzeau neîntrerupt, de mai multe săptămâni, continuau să urle, anunţând

încă un „atac al tancurilor inamice". Peste tot se vedeau vehicule militare abandonate din cauză că arseseră sau pentru că nu mai puteau fi utilizate din lipsă de carburant. Artileria sovietică se poziţionase de puţină vreme la marginea oraşului şi distrugea pe rând toate clădirile aflate pe anumite artere ale Berlinului, chiar înainte ca infanteriştii Armatei Roşii să ajungă pe respectivele artere. După cum consemnează cu uimire anumiţi martori oculari, au început să ardă chiar şi unele ruine.

Zi de zi fabricile, atelierele, uzinele electrice îşi încetau rând pe rând activitatea. Se întâmpla frecvent ca alimentarea cu apă sau cu energie electrică să fie întreruptă ore-n şir. Începând din 22 aprilie se pedepsea cu moartea utilizarea de dispozitive electrice pentru gătit. Pe asfaltul moale se strânseseră mormane de moloz şi gunoaie care emanau un miros înţepător, accentuat şi de izul de carne arsă. Oamenii aflaţi în zona centrală a oraşului erau blocaţi zile-n şir în pivniţe şi în tunelurile metroului. Cei câţiva care îndrăzneau să iasă la suprafaţă şi-au acoperit feţele cu cârpe ude, pentru a se proteja de mirosul de fosfor ars şi de fum. Cei aflaţi în Berlin duceau o luptă pentru supravieţuire, care părea să nu mai ia sfârşit. În ziarele care mai apăreau, precum şi în anunţurile lipite pe stâlpi se regăseau un amestec de vorbe goale despre victorie, ameninţări şi sfaturi practice bizare, pentru viaţa cotidiană. De exemplu: „Pentru creşterea nivelului de albumină este bine ca populaţia să mănânce broaşte, pe care le poate prinde în apele din oraş, mai ales pe maluri, folosind bucăţi de stofă colorată".

Nu se găsea nimic. Membrii *Volkssturm*, care se adunau în diferite locuri din oraş, erau transportaţi pe front cu autobuze sau cu garnituri de tren. Din cauză că militarii ruşi controlau trei depozite de armament şi muniţie din afara oraşului şi pentru că nu existau mijloace de transport cu ajutorul cărora germanii

să se fi putut aproviziona din depozitele aflate în centrul Berlinului, la Grunewald sau la Tiergarten, cei care apărau capitala Germaniei primiseră ordin să ia armele şi grenadele antitanc ale celor căzuţi în luptă, respectiv ale răniţilor. Deşi germanii nu dispuneau de armament şi muniţie, Hitler chemase sub arme contingentul 1929, care nici măcar nu mai exista.

Deoarece sfârşitul regimului nazist era aproape, au fost demarate acţiuni care nici nu fuseseră luate în discuţie până la un anumit moment, deoarece se dorea păstrarea unei aparente legalităţi. După amplele acţiuni de arestare a adversarilor politici ai regimului nazist, demarate după 20 iulie 1944, penitenciarele erau pline până la refuz. În prima jumătate a lunii aprilie 1945, Himmler a dispus ca niciunul dintre deţinuţi să nu rămână în viaţă. Din ordinul său, în penitenciarele aflate sub control german s-a pus în funcţiune o adevărată maşinărie a morţii. În momentul în care trupele sovietice au pătruns în Berlin, câţiva deţinuţi din penitenciarul aflat pe Lehrter Straβe au fost puşi în libertate, pentru că fuseseră închişi pentru infracţiuni minore. Celorlalţi li s-a spus că urmează să fie transportaţi la Cartierul General al Gestapoului*, din Prinz-Albrecht-Palais, pentru ca abia apoi să fie puşi în libertate. Într-o noapte, mai precis la ora unu după miezul nopţii, deţinuţii respectivi au fost scoşi pe poarta penitenciarului, însoţiţi fiind de o companie SS formată din militari înarmaţi până-n dinţi. Oamenii au fost duşi lângă nişte ruine şi executaţi pur şi simplu. Printre cei ucişi atunci se numărau Klaus Bonhoeffer, Rüdiger Schleicher, Justus Perels şi Albrecht Haushofer**.

* Abreviere a titulaturii „Geheime Staatspolizei" = Poliţia secretă a regimului nazist (n.tr.).

** Toţi cei amintiţi aici au fost importanţi opozanţi ai regimului nazist (n.tr.).

Conform rapoartelor ofiţerilor, în acea perioadă tot mai mulţi militari din Wehrmacht erau depresivi sau se gândeau la sinucidere. Conform unor relatări, Inge Dombrowski, o tânără care se înrolase voluntar în armata germană, i-a cerut superiorului ei să o împuşte. După îndelungi ezitări, locotenentul-major i-a îndeplinit dorinţa, după care s-a sinucis. Zvonul legat de „marea ofensivă pregătită de Führer" era acum de domeniul trecutului. În schimb, se tot vorbea despre ofensiva iminentă a armatei comandate de Walter Wenck şi despre faptul că pe malul Elbei ar fi fost paraşutaţi militari americani, care ar fi urmat să îi ajute pe soldaţii germani în lupta împotriva Armatei Roşii. Acestea, dar şi alte zvonuri răspândite de propagandiştii nazişti, nu mai erau crezute de nimeni. Fatalismul i-a făcut pe berlinezi să apeleze la umor, aşa cum făceau de mai multe generaţii. Exista pe atunci un şlagăr, *„Davon geht die Welt nicht unter"**. Oamenii fredonau această melodie şi se încurajau reciproc, spunându-şi unii altora: „Să supravieţuiţi!"

Şi în anturajul lui Hitler se observă semne de disoluţie. În seara zilei de 23 aprilie 1945, Albert Speer, pe care-l încercau „sentimente contradictorii", a venit la Hitler pentru a-şi lua rămas-bun de la acesta şi a remarcat că în buncăr nu se mai respectă nimic: se fumează, ici-colo se văd sticle de alcool pe jumătate golite. În momentul în care Hitler intra într-o încăpere, se întâmpla rar ca vreo persoană să se ridice în picioare şi mai toţi discutau, făcând abstracţie de Führer.

Hitler părea melancolic şi resemnat şi vorbea despre moarte ca despre o cale de scăpare. Chiar şi atunci când Speer i-a spus că de luni de zile el a încălcat ordinul lui Hitler referitor la distrugerea

---

* N-o să se termine lumea din cauza asta (n.tr.).

totală*, Führerul nu s-a enervat aşa cum obişnuia să o facă în astfel de situaţii. El părea să se gândească la cu totul alte lucruri şi avea ochii plini de lacrimi. Reacţionând ca şi cum ar regreta faptul că şi-a trădat sentimentele, Hitler a dat dovadă de o anume răceală în momentul în care şi-a luat rămas-bun de la Speer, lucru care i s-a părut de-a dreptul înjositor acestuia din urmă. Mai mult chiar, Albert Speer avea sentimentul că nu mai făcea parte din „lumea Führerului". Trecând prin sălile Cancelariei Reichului, care se găseau într-o stare jalnică, Albert Speer şi-a amintit că el însuşi proiectase clădirea respectivă, care fusese construită cu şase ani în urmă şi reprezenta „prima mărturie arhitectonică a existenţei marelui Reich German". Apoi s-a gândit la sfârşitul pe care l-ar fi avut viaţa lui dacă Hitler ar fi ordonat să fie executat, aşa cum, de altfel, arhitectul se şi aşteptase.

Dictatorul nu dăduse, însă, dispoziţie ca Speer să fie împuşcat şi asta dovedea cât se poate de limpede faptul că îl mai preţuia încă. Tot ceea ce se întâmpla în acele momente reprezenta expresia unui mod de gândire pe care îl avuseseră iniţial Hitler, Goebbels, Krebs, Burgdorf şi Mohnke şi mai apoi sutele de soldaţi care luptau în numele „Stindardului Adolf Hitler" şi care dispreţuiau viaţa. Istoricul britanic A.J.P. Taylor a afirmat că „este un mare mister" faptul că atât de mulţi militari germani continuau să lupte chiar şi în al doisprezecelea ceas, printre ruinele Reichului care se prăbuşise.

Istoricul anterior amintit adaugă sarcastic că acest mister nu va fi dezlegat niciodată, pentru că nici germanii nu pot spune de ce au continuat să lupte cu disperare, chiar dacă lupta devenise inutilă.

* În momentul în care a simţit că germanii vor pierde războiul, Hitler a dispus să fie distruse toate instalaţiile pentru alimentare cu apă şi energie electrică şi în general tot ce le-ar fi putut fi util Aliaţilor şi Armatei Roşii (n.tr.).

Lucrurile nu au stat însă tocmai aşa. Militarii care apărau Berlinul nu se aruncau pur şi simplu în braţele morţii. Mulţi dintre ei luptau, cu siguranţă, dorindu-şi răzbunarea. Unii credeau cu tărie că în lume nu se poate construi ceva măreţ decât prin moarte şi prin sfârşitul unei epoci sau unei lumi. Nu puţini se considerau eroii actului final al unei mari tragedii, iar militarii germani erau obişnuiţi cu astfel de situaţii, despre care credeau că sunt dincolo de capacitatea de înţelegere a omului. În afară de asta, tendinţa către acte nebuneşti în situaţii fără ieşire era prezentă cel puţin la câţiva dintre germani. Am putea căuta motivele pentru care germanii au luptat până în ultima clipă în tradiţia filozofică, plină de teorii complicate, care vorbesc despre faptul că „germanicii ar fi înclinaţi către radicalism", dar şi despre „pesimismul eroic" al germanicilor. De fapt, pornindu-se de la teoriile amintite s-a scris foarte mult. De asemenea, putem găsi motivele pentru care germanii au luptat cu disperare, dacă avem în vedere teoria lui Heidegger legată de „curajul de a înfrunta groaza Nimicului".

Unii germani au luptat cu înverşunare printre ruine, în foste pivniţe. Mulţi au dat dovadă de o nemaivăzută hotărâre. „Oamenii aveau un elan nemaipomenit, credeau în victorie şi nu se temeau de moarte", îşi aminteşte un ofiţer german. „Chiar dacă Jukov a reuşit să cucerească oraşul, va plăti scump pentru asta. Vom lupta chiar şi atunci când nu ne vom mai putea folosi decât de pistoale."

Trebuie să mai ţinem cont de ideologia militarilor din formaţiunile de elită şi de cea a membrilor trupelor SS, dar şi de convingerea acestora că Hitler avea o misiune anume. Militarii amintiţi aveau de multă vreme convingerea că va începe o epocă în care lumea va fi „mistuită de foc" şi va avea un sfârşit tragic. În timpul regimului nazist, propagandiştii vorbiseră mereu despre mari victorii, dar şi despre crize, în timpul cărora totul pendula între viaţă şi moarte. Faptul că schimbările puteau fi bruşte şi

radicale era dovedit şi de aşa-numita „lovitură de stat organizată la sfârşit de săptămână" în urma căreia Hitler venise la putere în anii 1930. Dacă dorim o imagine elocventă în ceea ce priveşte modul de gândire şi de acţiune al lui Hitler şi al apropiaţilor săi, trebuie să ne referim la manifestările organizate după înfrângerea suferită de germani la Stalingrad. Se poate vorbi chiar de un fel de dorinţă de prăbuşire. După acea înfrângere, Göring a făcut referire la „Un cuib al Nibelungilor, alcătuit din foc şi sânge, într-un adevărat Tohuwabohu*de intense trăiri sufleteşti".

De-a lungul istoriei nu s-a întâmplat niciodată ca oamenii aflaţi la putere să împingă ţara pe care au guvernat-o spre un asemenea dezastru total, cum au făcut-o naziştii.

În cele din urmă, trebuie să avem în vedere şi faptul că a fost vorba şi despre şocul trezirii la realitate. An după an, chiar până în ultimele săptămâni ale războiului, aparatul propagandistic al regimului nazist a prezentat populaţiei o realitate deformată în ceea ce priveşte războiul. Înfrângerile, de exemplu, erau puse pe seama faptului că inamicul era superior din punct de vedere numeric. În ultima fază a războiului, întreaga reţea de minciuni se destramă şi începe să se observe realitatea cruntă. Aşa cum se întâmplă de multe ori în astfel de situaţii, oamenii ajung să dispreţuiască viaţa şi să-şi dorească moartea. La toate acestea se adaugă şi o teamă faţă de setea de răzbunare a soldaţilor Armatei Roşii, sentiment care este greu de descris. Această teamă este amplificată şi de groaznicele imagini legate de „Estul barbar" şi justificată de acţiunile iraţionale a numeroşi soldaţi germani în timpul campaniei împotriva Uniunii Sovietice.

Cel care a iniţiat şi a ajuns în cele din urmă prizonierul nervilor întinşi la maximum este Hitler însuşi. Se pare că acţiunile

---

* Termenul este preluat din ebraică şi i s-au conferit de-a lungul timpului o serie de semnificaţii: dezordine, loc pustiit, lipsă a raţiunii (n.tr.).

pe muchie de cuţit au fost pentru el ca un drog. Victoriile asupra Poloniei, Norvegiei şi Franţei, obţinute rapid de armata germană, l-au făcut să provoace destinul, pentru că hotărârea în ceea ce priveşte campania împotriva Uniunii Sovietice a fost luată la câteva zile după obţinerea victoriei asupra Franţei. Hitler ajunsese la capătul drumului. La ultimele întâlniri cu apropiaţii săi, în cadrul cărora se discuta situaţia în teatrele de operaţiuni, Hitler a spus de mai multe ori de ce nu dorea să părăsească Berlinul şi că voia să moară în Cancelaria Reichului, deşi avusese cândva alte intenţii. Dictatorul avea o serie de motive pentru care nu voia să plece din Berlin.

Din cauza sau datorită acelor „veşti barbare", cum le numea el însuşi, dictatorul este animat de sentimente complexe: Hitler are ocazia încă o dată să joace totul pe o carte. În cadrul prelegerilor sale, el aminteşte de „o moarte care nu te dezonorează", care te fereşte de situaţia în care „mai poţi trăi câteva luni sau câţiva ani acoperit de ruşine şi fără onoare". De asemenea, s-a întâmplat ca Hitler să afirme în cadrul discuţiilor cu generalii săi, în faţa mesei acoperite de hărţi, că acea zonă a Berlinului în care se aflau clădirile instituţiilor reprezentative pentru regimul nazist, este „o mică insulă, care se apără eroic". Tot dictatorul a afirmat că „nu e rău să-ţi închei viaţa căzând în lupta pentru apărarea capitalei Reichului tău". Toate aceste sentimente care îl încercau pe Hitler, ieşirile, care frizau uneori nebunia, speranţele şi renunţările, toate sunt sintetizate în afirmaţiile pe care dictatorul le face în cadrul întrunirii din 25 aprilie:

> „Pentru mine nu mai există nicio îndoială: bătălia a ajuns la un punct culminant aici (în Berlin). Dacă este adevărat că la San Francisco au apărut neînţelegeri între Aliaţi – acestea *trebuie* să apară – atunci se poate produce o schimbare numai

dacă eu lovesc colosul bolşevic. După ce se va fi întâmplat asta, poate că vor ajunge şi ceilalţi la convingerea că doar unul poate face acest lucru. Cei care pot lovi colosul suntem noi, adică eu, partidul şi Germania de astăzi.

Dacă soarta va hotărî altfel, eu am să dispar de pe scena istoriei lumii şi voi fi un om oarecare, lipsit de glorie. Găsesc, însă, că aş fi de o mie de ori mai laş dacă m-aş sinucide la Obersalzberg, în loc să rămân aici şi să cad la datorie. Nu vreau să se spună: «Dumneavoastră, în calitate de Führer...»

Eu sunt Führer atâta vreme cât pot conduce. Eu nu pot conduce dacă mă duc undeva, în vârful unui munte... Mie personal îmi repugnă să împuşc alţi oameni pentru că au făcut anumite lucruri pe care şi eu le fac. Eu nu am venit pe lume doar pentru a-mi apăra Berghoful*."

Hitler explică el însuşi în ce scop a venit pe lume şi care este misiunea lui istorică. Aceste mărturisiri pot fi considerate ca făcând parte din ultimul act politic al vieţii sale.

Conform mărturisirilor apropiaţilor săi, după ce s-a întors la Berlin, Führerul a purtat nenumărate discuţii în buncărul său, mai întâi în februarie şi apoi în aprilie. La aceste discuţii au participat Goebbels şi Ley, iar ulterior a luat parte la ele şi ministrul economiei Walther Funk. În cadrul acestor discuţii, Hitler a făcut un fel de rezumat al vieţii sale, s-a referit la politica pe care a dus-o, dar şi la greşelile comise.

Führerul nu şi-a revenit niciodată după eşecul planului său „genial" legat de o alianţă germano-engleză. El a afirmat că an de an a făcut demersuri pe lângă Imperiul Britanic, vrând să-i convingă pe britanici că nici Uniunea Sovietică nici Statele Unite ale Americii nu au de ce să joace un rol în ceea ce priveşte interesele Lumii Vechi. De asemenea, dictatorul a precizat că el a

* Reşedinţa de vacanţă a lui Hitler (n.tr.).

fost „ultima şansă a Europei, doar că Europa nu putea fi cucerită cu şarm şi prin arta persuasiunii, ci cu forţa". Conform părerii lui Hitler, era necesar ca şi tendinţele expansioniste ale puterilor romanice, Franţa şi Italia, care oricum erau depăşite de istorie, să fie anihilate.

Dictatorul a explicat că totul depindea de Anglia, care era însă condusă de politicieni cu vederi înguste şi plafonaţi, şi ar fi reacţionat negativ la propunerile sale. Apoi s-a plâns că dacă soarta i-ar fi dat Angliei un al doilea Pitt şi „nu acest beţiv care a fost hipnotizat de evrei, pe jumătate american, pe numele său Winston Churchill", atunci imperiul insular s-ar fi putut dedica întru totul propriei dezvoltări şi Germania şi-ar fi putut urma nestingherită destinul, căci naţional-socialismul a luat naştere cu un anumit scop, acela de a lichida bolşevismul.

Conform părerii lui Hitler, campania militară din Est a fost scopul germanilor, lucru dovedit şi prin politica dusă de aceştia de mai mulţi ani. Dictatorul credea că o renunţare la o astfel de campanie ar fi fost ceva chiar mai rău decât riscul unei înfrângeri. „Noi eram condamnaţi la război", a spus Hitler la un moment dat. El a mai precizat că din punct de vedere militar a început războiul prea târziu şi din punct de vedere psihologic l-a început prea devreme. „Mi-ar fi trebuit 20 de ani", a adăugat dictatorul, „20 de ani ca să formez o generaţie nouă, naţional-socialistă". Führerul a adăugat că nu a avut destul timp, că tragedia germanilor este aceea „de a nu avea niciodată destul timp", iar blestemul său a fost să conducă poporul german, „un popor nestatornic şi influenţabil cum nu mai există un altul", care s-a lăsat măturat „dintr-o extremă în alta" cu o ciudată indiferenţă.

De asemenea, el a recunoscut că ar fi comis erori şi ar fi făcut concesii, însă nu neapărat cu un scop anume. Hitler crede că

prietenia sa cu Ducele italian* a fost o greşeală, din cauza căreia nu va putea obţine victoria. Tocmai loialitatea faţă de Duce l-ar fi făcut să nu impună o nouă politică în nordul Africii şi în lumea islamică, mai ales că Mussolini devenise penibil în momentul în care acceptase să fie numit „Iataganul Islamului". Intrarea Italiei în război a fost, conform părerii Führerului, o eroare fatală, deoarece duşmanii au obţinut victorii cu uşurinţă şi acest lucru le-a dat încredere în propriile forţe. În afară de aceasta, ofensiva „stupidă" asupra Greciei ar fi amânat cu şase luni ofensiva germană în Rusia şi astfel s-ar fi ajuns, după părerea lui Hitler, la catastrofa care s-a produs la porţile Moscovei. „Totul s-ar fi întâmplat altfel", a spus Hitler, oftând. Raţiunea, a afirmat dictatorul, i-ar fi impus „o prietenie brutală" şi el ar fi cedat mereu, astfel încât alianţa dintre cele două stări să funcţioneze.

Dictatorul a mai precizat că dacă ar fi fost mai dur, ar fi obţinut victoria. El s-a declarat mulţumit de faptul că a luptat „deschis" împotriva evreilor şi că a „curăţat spaţiul vital german de otrava evreiască". Hitler şi-a reproşat că nu i-a lichidat pe politicienii conservatori, că a încercat să-i convingă pe „politicienii-cavaleri" de faptul că era necesară o revoluţie în plan politic. De asemenea, Führerul consideră că a greşit pentru că nu i-a scos pe muncitorii din Spania şi Franţa din mâinile unei burghezii alcătuite „din fosile". Ar fi trebuit să îndemne la revoltă toate popoarele din ţările care aveau statut de colonie, pe egipteni, pe irakieni, întregul Orient Apropiat. „Lumea islamică a avut anumite aşteptări legate de victoriile noastre", a afirmat Führerul. „Ce bine ar fi fost să profităm de acest lucru. Ce posibilităţi am

* Este vorba despre Benito Mussolini (1883–1945), politician italian, fondatorul partidului fascist; din 1926 instaurează în Italia un regim dictatorial (n.tr.).

fi avut!” Hitler era ferm convins că nu a pierdut totul din cauza radicalismului său, ci din cauză că nu fusese destul de dur şi capabil să meargă până la capăt. Dictatorul a mai adăugat că şi-a propus dintotdeauna să meargă până la capăt, că spusese de sute de ori că asta va face, dar că nu fusese capabil să respecte ceea ce îşi propusese. „Dacă eşti slab, viaţa nu te iartă!”, obişnuia el să spună.

După cum o demonstrează stenogramele ultimelor întâlniri ale lui Hitler cu apropiaţii săi, întâlniri care aveau ca subiect situaţia din teatrele de luptă, dictatorul şi-a reproşat până în ultima clipă faptul că a fost slab. Pe 27 aprilie 1945, în cadrul unei şedinţe care avea ca subiect situaţia de pe front, Hitler a spus că în vremea când lupta pentru preluarea puterii, mai precis la câteva luni înainte de moartea lui Hindenburg* în august 1934, el ar fi fost forţat să facă diverse compromisuri. Dictatorul a continuat prin a spune că ar fi trebuit să fie mai radical, să nu ţină seama de „plângeri şi prostii”, că ar fi fost necesar să fie „înlăturaţi mii de oameni”. De asemenea, Hitler s-a arătat nemulţumit de faptul că austriecii nu au opus rezistenţă în 1938, când a avut loc anexarea Austriei la Reichul German. „Atunci am fi putut distruge tot”, a precizat Führerul.

Hitler a mai spus că nu părăseşte capitala Reichului, pentru a nu putea fi acuzat că a fost un om slab în ultimele clipe ale vieţii sale. El le-a divulgat celor din anturajul său şi motivul pentru care era cuprins în mod frecvent de disperare: „Ajungi să regreţi că eşti atât de bun”.

---

* Paul von Hindenburg (1847–1934) militar şi politician german; în 1925 devine prim-ministru al Republicii de la Weimar; în 1932 ocupă din nou această funcţie şi la 30 ianuarie 1933 îl numeşte pe Hitler în funcţia de cancelar al Reichului (n.tr.).

CAPITOLUL AL CINCILEA

Banchetul morţii

În după-amiaza zilei de 23 aprilie 1945, la buncărul lui Hitler a sosit o telegramă care fusese trimisă de la Berchtesgaden: Göring întreba dacă hotărârea lui Hitler „de a rămâne până la sfârşit în Cetatea Berlin" era definitivă şi dacă se punea în aplicare hotărârea din 29 iunie 1941, conform căreia el, ca mareşal al Reichului, era succesorul dictatorului şi căpăta puteri depline în această calitate.

Durase destul de mult până în momentul în care Göring s-a decis să trimită această telegramă. El avusese o discuţie cu generalul Keller despre ultimele evenimente petrecute în buncărul lui Hitler. În special intenţia lui Hitler de a rămâne în capitala Reichului şi dorinţa dictatorului ca Jodl şi Keitel să ia hotărârile adecvate împreună cu mareşalul Reichului l-au făcut pe Göring să se alarmeze, să-şi convoace consilierii şi să hotărască împreună cu ei care era modul în care se cuvenea să acţioneze. Toţi cei prezenţi, inclusiv şeful Cancelariei Reichului,

ministrul Hans-Heinrich Lammers, au fost de părere că era necesar ca Göring să se refere la problema legată de succesorul dictatorului. Telegrama a fost trimisă numai după ce au fost redactate mai multe variante. Aceea care ajunge la buncărul lui Hitler, este redactată pe un ton care denotă loialitatea. În respectiva telegramă, Göring solicita un răspuns până la orele 22 şi încheia în felul următor: „Dumnezeu să vă aibă în pază şi sper că vă veţi hotărî în cele din urmă să părăsiţi Berlinul".

Deşi contracandidatul lui Göring, Martin Bormann, s-a străduit să prezinte telegrama ca fiind un ultimatum, Hitler a fost liniştit după ce a aflat care era conţinutul acesteia. Abia către orele 18, când a sosit o a doua telegramă a mareşalului Reichului, prin care acesta îi aducea la cunoştinţă că după ce va intra în vigoare hotărârea din 29 iunie 1941 îi va cere ministrului de Externe, von Ribbentrop, să se prezinte „imediat" la Berchtesgaden, Bormann a reuşit să stârnească furia lui Hitler. Dictatorul a afirmat că s-ar pune la cale o lovitură de stat, iar Goebbels a intervenit, vorbind despre onoare, loialitate, luptă şi moarte. Vorbele mari pe care le rostea nu făceau însă decât să acopere indignarea sa în legătură cu faptul că Göring încerca să pună mâna pe putere. Goebbels era revoltat, deoarece credea că el şi doar el trebuie să fie succesorul lui Hitler. Conflictul dintre cei ce voiau să pună mâna pe putere au continuat şi tensiunea a pus stăpânire şi pe Hitler. Faptul că dictatorul nu îl simpatiza deloc pe Göring a ieşit din nou la iveală. Führerul a făcut o criză de nervi şi l-a acuzat pe Göring de faptul că „a făcut posibilă instalarea corupţiei în statul nostru". Apoi a spus despre mareşalul Reichului că ar fi „consumator de morfină" şi s-a enervat atât de tare încât, conform declaraţiilor unui martor ocular, „a început să plângă ca un copil".

În cele din urmă, după ce s-a mai liniştit, a semnat un comunicat redactat de Bormann, în care îl acuza pe Göring de înaltă trădare, faptă care, aşa cum ştia oricine, atrăgea după sine pedeapsa cu moartea. În comunicatul respectiv se arată că Göring nu va fi pedepsit dacă renunţă la toate funcţiile pe care le ocupă şi dacă nu mai are pretenţia să devină succesorul Führerului, conform hotărârii din 29 iunie 1941.

Imediat după aceea, Hitler a devenit apatic, aşa cum se întâmpla destul de frecvent în acele ultime zile ale existenţei sale, şi a spus pe un ton care trăda nepăsarea:

— Din partea mea, Göring n-are decât să conducă tratativele legate de capitulare. În situaţia în care războiul este pierdut, nici măcar nu mai contează cine participă la tratative.

Ulterior, Göring avea să se refere, pe bună dreptate, la această afirmaţie a lui Hitler, numai că în ultima fază a conflagraţiei asemenea lucruri nu mai aveau, într-adevăr, nicio importanţă. La un moment dat, dictatorul s-a enervat din nou şi a dat dispoziţie comandamentului SS din Obersalzberg să-i aresteze pe Göring şi pe cei care făceau parte din statul-major al acestuia şi să-i ducă pe toţi în cazarma trupelor SS din Salzburg.

În ziua următoare, 24 aprilie, la prânz, s-a comunicat faptul că armatele lui Jukov şi ale lui Konev s-au reunit undeva în sud-estul Berlinului, oraşul fiind astfel complet încercuit. La scurtă vreme după aceea, grupuri de avangardă s-au întâlnit în Kantstraβe şi s-a angajat în luptă. Situaţia a rămas neschimbată până în momentul în care i s-a comunicat lui Konev că rivalul său este acela care urmează să cucerească centrul capitalei Reichului. Sovieticii controlau deja întreaga zonă cuprinsă între Zehlendorf şi Neukölln. În afară de aceasta, Tegel şi Reinickendorf, suburbii situate în nordul Berlinului, se aflau în mâinile militarilor sovietici. Trupele sovietice au luat cu asalt şi cele

două aeroporturi ale oraşului, Tempelhof şi Gatow. Pentru ca traficul aerian să se poată desfăşura în continuare, Hitler a dat dispoziţie ca şoseaua Est-Vest, inaugurată cu mult fast cu câţiva ani în urmă, să fie transformată în pistă pentru avioane şi a ordonat ca toate felinarele aflate de o parte şi de alta a arterei Prachtstraβe să fie înlăturate, deşi Albert Speer s-a opus acestui lucru. La una dintre întrunirile în cadrul căreia s-a discutat situaţia din teatrele de luptă, Hitler a spus că pentru apărarea aeroporturilor mai dispune de 150 de luptători de elită din trupele lui Dönitz, precum şi de un batalion SS, despre care Himmler îi comunicase că reprezintă „o ultimă rezervă".

Lui Hitler, situaţia pistelor de aterizare i se părea a fi foarte iportantă, mai ales pentru faptul că de la München trebuia să sosească generalul-colonel von Greim, comandantul Flotilei a VI-a Aeriană. Deşi au existat persoane din anturajul său care i-au spus că nu era momentul potrivit ca von Greim să vină la Berlin, Hitler a insistat asupra ideii sale. Probabil că îşi dorea să-l vadă pe general deoarece dorea să se rupă de viaţa monotonă din buncăr şi să se bucure de tot ceea ce însemna o ceremonie. În timp ce afară, în spaţiul cuprins între Cancelaria Reichului şi Pariser Platz erau pregătite şi dispuse în poziţie de tragere arme antitanc, buncărul era zguduit din ce în ce mai frecvent de proiectilele artileriei ruseşti.

O zi mai târziu, von Greim aterizează pe Aeroportul Gatow, pilotând un avion de vânătoare de tip Focke-Wulf 190, cu un singur loc. Spaţiul pentru bagaje fusese transformat, în sensul că acolo fusese montat un scaun pentru copilotul Hanna Reitsch. Generalul este anunţat că o serie de artere din perimetrul Gării Anhalter Hof, dar şi străzile din preajma arterei Potsdamer Straβe, sunt controlate de către ruşi. De asemenea, i se comunică faptul că *Führer*-ul doreşte să îl întâlnească. Nu s-a menţionat

motivul pentru care Hitler dorea acest lucru. Generalul se urcă împreună cu Hanna Reitsch într-un aparat de zbor de tipul „Fieseler Storch" şi, după ce survolează oraşul muribund, aterizează la Poarta Brandenburg. Cu puţin timp înainte de aterizare, un proiectil smulsese podeaua avionului şi îl rănise pe von Greim la picior. Generalul pierde mult sânge şi este transportat în Cancelaria Reichului, unde primeşte îngrijiri medicale. Von Greim este dus pe targă în buncărul Führerului şi acesta îl întâmpină, exclamând:

— Mai există loialitate şi curaj pe lumea asta!

Hanna Reitsch relatează că Hitler i-ar fi spus lui von Greim, privindu-l cu ochi sticloşi, că Göring a fost demis din toate funcţiile pe care le ocupa şi că urma să fie arestat. Apoi Hitler l-a numit pe oaspetele său comandant al aviaţiei germane şi l-a rdicat la rangul de mareşal al Reichului.

— Nu am ratat nimic pe lumea asta, spune în cele din urmă dictatorul. Ştiu ce înseamnă dezamăgirea, trădarea, lipsa de onoare.

În timpul scurtei ceremonii, buncărul este zguduit de explozii şi „chiar şi în acele încăperi aflate sub pământ cădea tencuiala de pe pereţi". Uneori tirul era atât de violent încât era necesar să se întrerupă funcţionarea ventilatoarelor, pentru că oamenii din buncăr nu mai puteau respira de atâta fum şi din cauza mirosului neplăcut. La toate acestea se adăuga şi faptul că timp de mai multe ore toate sistemele pentru comunicaţii interurbane fuseseră întrerupte, astfel încât nu se putea şti care era situaţia decât din buletinele prezentate de posturile de radio străine sau în urma rapoartelor telefonice, primite din diferite zone ale oraşului.

În 25 aprilie, în buncărul lui Hitler se află că trupele americane şi cele sovietice s-au întâlnit la Torgau, pe malul Elbei, şi,

în loc să se înfrunte, s-au aliat. Astfel se năruiau speranţele legate de faptul că alianţa militară inamică se va rupe. Hitler era profund dezamăgit, dar încerca din răsputeri să-şi ascundă sentimentele. Cu o încăpăţânare care îl ajutase de foarte multe ori atunci când se aflase în situaţii dificile, dictatorul îi asigură pe cei cu care se întâlneşte la discuţiile legate de situaţia în teatrele de luptă că „în Berlin situaţia pare mai gravă decât este în realitate".

În realitate, lucrurile stăteau exact pe dos. În Berlin situaţia era mai gravă decât părea, deşi cei mai mulţi dintre oamenii care locuiau în buncărul lui Hitler nu erau dispuşi să recunoască acest lucru. Din relatările ulterioare rezultă faptul că în zona centrală a oraşului mai mult de jumătate din clădiri fuseseră doborâte la pământ în urma bombardamentelor. Se poate spune că atunci, la 25 aprilie, Berlinul a pierit încet, încet sub focul continuu al celor ce îi învinseseră pe germani. După ce Berlinul a fost cucerit, generalul-colonel Berzarin, din armata sovietică, a remarcat faptul că într-o perioadă de peste doi ani Aliaţii bombardaseră Berlinul folosind 65 000 de tone de bombe, în timp ce Armata Roşie aruncase în doar două săptămâni 40 000 de tone de bombe asupra oraşului. Ulterior, statisticienii au ajuns la concluzia că după ce Berlinul a fost distrus, fiecărui locuitor îi reveneau aproximativ 30 de metri cubi de moloz şi dărâmături.

În special marile artere rutiere erau pline de moloz. Oamenii care pierduseră totul în urma bombardamentelor rătăceau zi şi noapte printre ruine şi uneori cădeau în craterele adânci, pline de o apă verzuie, pe care le făcuseră bombele. Îmbrăcaţi în mantale groase, având căştile pe cap şi puştile pe umăr, cei din batalioanele *Volkssturm* umblau fără ţintă, căutând punctul de comandă de care aparţineau. De luptătorii din *Volkssturm* răspundea nu doar comandantul căruia i se repartizase o anumită

zonă, ci şi conducerea regională a Partidului Nazist. Din acest motiv, ordinele pe care le primeau respectivii luptători erau în mod frecvent contradictorii. Atât în acele părţi ale oraşului care fuseseră cucerite deja, cât şi în cele care se mai aflau încă sub controlul germanilor, domneau teama şi panica.

Este adevărat că ofiţerii aflaţi la conducerea Armatei Roşii făcuseră o împărţire strictă a zonelor cucerite şi impuseseră ordinea şi disciplina în rândul militarilor. Au existat însă şi situaţii în care soldaţi din Armata Roşie au prădat şi au chinuit populaţia civilă, fără a mai vorbi de faptul că violurile comise de aceştia erau nenumărate. Orice persoană de sex feminin, începând de la fete care nu ajunseseră la vârsta pubertăţii şi până la femei vârstnice, putea să fie victima unui viol.

În rândurile germanilor care apărau cu disperare anumite zone ale Berlinului se manifesta, aşa cum se întâmplă atunci când un sistem se prăbuşeşte, o adevărată nebunie. Din relatările contemporanilor rezultă că se comiteau fapte care frizau demenţa. Este vorba despre abuzuri, consum de alcool fără limite şi excese de factură erotică. Un contemporan mărturiseşte că nu va uita niciodată ceea ce a văzut şi notează: „Peste tot se vedeau grav răniţi, muribunzi şi cadavre; peste tot se simţea un miros de trupuri în descompunere, care era greu de suportat. Printre acele trupuri care zăceau se vedeau şi bărbaţi în uniformă, beţi-criţă, care ţineau strâns în braţe femei care băuseră foarte mult la rândul lor."

O altă persoană a intrat într-un restaurant de pe Kurfürstendamm şi a văzut acolo un grup de ofiţeri SS, toţi beţi, „care sărbătoreau sfârşitul lumii în compania unor doamne în rochii lungi."

Multor oameni care au trăit vremurile acelea li s-a părut că s-a întors lumea cu susul în jos. Este adevărat însă că marea majoritate a cetăţenilor respecta legile nescrise pe care şi le

însuşise şi care ţin de comportamentul corespunzător în societate. Aceasta nu înseamnă că nu au existat şi excepţii, că nu au fost şi persoane dornice de a acapara bunuri cu orice preţ. În momentele acelea se puteau vedea femei care luau tot ce le pica în mână, chiar dacă se expuneau pericolului de a muri răpuse de gloanţe. Existau oameni care se constituiau în tribunale ad-hoc, organizau un fel de procese şi în final le spânzurau pe femeile respective, atârnându-le mai întâi un carton de gât, pe care se putea citi: „Am furat de la conaţionalii mei!"

Au existat şi oameni care doreau să găsească prin orice mijloace şi cu orice preţ o „scăpare din iad". Când Ernst Grawitz, vicepreşedintele Organizaţiei Crucii Roşii din Germania şi medic militar SS, află vestea că mai-marii regimului nazist se pregătesc să părăsească Berlinul, se aşază la masă împreună cu soţia şi copiii săi. Sunt cu toţii pregătiţi să ia cina. Grawitz ia două grenade, le scoate siguranţa şi acestea explodează, ucigând întreaga familie strânsă în jurul mesei.

Nu doar unii membri ai Partidului Nazist au ales să-şi încheie socotelile cu viaţa. Nenumăraţi oameni, care fuseseră purtaţi de valurile vremii, cum se spune, şi care nu au putut suporta ideea sfârşitului unei lumi, au ales să moară. Printre întâmplările cumplite ale acelor zile se numără şi una legată de un medic. În momentul în care trupele sovietice s-au apropiat de locuinţa sa, bărbatul a observat că nu dispunea decât de două fiole de otravă. De aceea şi-a înecat pe rând copiii mici în cadă, după care i-a administrat soţiei o injecţie letală, sinucigându-se şi el tot cu otravă. Începând din februarie 1945, în Berlin se înregistrează un val de sinucideri. Se apreciază că în fiecare lună mii de oameni şi-au pus capăt vieţii prin proprie voinţă. Conform unor date demne de încredere, în luna mai 1945 s-au sinucis la Berlin circa 700 de persoane.

Între timp, Hitler se agăţa de speranţe deşarte. Îl bucura, de pildă, ştirea că două avioane de transport aterizaseră pe Autostrada Est-Vest sau îşi făcea iluzii deşarte. Dictatorul considera că „rusul va plăti totul cu mult sânge", deoarece era apăsat de o imensă povară în oraşul cu patru milioane de locuitori. De câte ori era rostit numele lui Wenck, sclipeau noi speranţe. Pe 27 aprilie 1945, unul dintre ofiţerii care erau prezenţi la discuţiile legate de situaţia în teatrele de operaţiuni îi spune dictatorului: „Wenck o să vină la Berlin, *mein* Führer!". Lui Hitler îi revine dispoziţia euforică: „Imaginează-ţi că vestea asta se va răspândi în întreg Berlinul cu iuţeala vântului. Toată lumea va spune: «O armată germană se află în partea de vest, a străpuns [poziţiile inamicului] şi se îndreaptă către citadelă!»"

Nu trece mult şi starea lui Hitler se schimbă. Dictatorul exprimă îngrijorări mai vechi:

„Nu mai dispunem de nicio exploatare petrolieră. Acest lucru este o catastrofă, pentru că nu mai putem întreprinde operaţiuni de amploare. După ce voi fi rezolvat problemele pe care le am acum trebuie să facem tot ce este posibil pentru a pune mâna pe exploatări petroliere."

În aceeaşi zi, Hitler îi întreabă pe cei prezenţi ce decoraţii ar trebui să primească generalul Wenck pentru acţiunea întreprinsă de el „în vederea salvării Führerului".

Mohnke raportează că şase tancuri inamice îşi făcuseră apariţia în Wilhemplaz, la doi paşi de Cancelaria Reichului, dar fuseseră anihilate de trupele specializate în operaţiuni antitanc.

Cu o zi înainte, Schönebergul* căzuse în mâinile duşmanilor, după ce 400 de membri ai Tineretului Hitlerist, băieţi în vârstă de 15 ani, muriseră cu toţii, luptând cu încrâncenare.

* Cartier situat în partea estică a Berlinului (n. tr.).

Lupta devenea mai dură pe măsură ce trupele sovietice se apropiau de centrul oraşului.Venind dinspre periferie, tancurile dărâmaseră baricadele şi lichidaseră ultimele cuiburi de luptători, croind drum pentru militarii înarmaţi cu puşti şi aruncătoare de flăcări. Când au ajuns însă în zona centrală a oraşului, trupele nu au mai putut înainta cu atâta uşurinţă. Militariii s-au văzut nevoiţi să lupte pentru cucerirea fiecărei clădiri în parte. La aceasta se mai adăuga şi faptul că machetele oraşului, executate din ordinul generalului Jukov pentru a planifica asaltul, s-au dovedit a fi total inutile. Cele mai înverşunate lupte s-au dat în zona cuprinsă între Alexanderplatz şi primărie, respectiv la Hallesches Tor.

Armata Roşie a eliberat, în special în nordul oraşului, numeroşi prizonieri de război, care au fost imediat înarmaţi şi trimişi în luptă.

Din buncărul lui Hitler se transmiteau mereu mesaje urgente către Keitel şi Jodl, care se aflau la Rheinsberg, respectiv la Krampnitz. Se preciza în mod repetat că „toate unităţile care se află în perimetrul cuprins între Elba şi Oder trebuie să se deplaseze spre Berlin. Este necesar ca [respectivele unităţi] să pornească spre capitală şi să atace, astfel încât să obţină o victorie răsunătoare". Dictatorul devine din ce în ce mai nervos şi se întreabă unde sunt Wenck şi Busse, care nu răspundeau la apelurile sale. Hitler se întreabă, de asemenea, unde se află Corpul de Armată Holste, care era o adevărată stea salvatoare în lumea fantasmagorică a Führerului.

Nimeni nu îşi mai punea întrebări legate de Steiner. Hitler a dispus ca Obergruppenführerul SS să fie demis şi în locul lui să fie numit generalul-locotenent Holste. Dispoziţiile lui Hitler nu mai ajung însă la Eberswalde.

Steiner l-a convins, însă, pe Holste să-l lase în continuare la comanda militarilor săi. În dimineaţa zilei de 28 aprilie Krebs devine nerăbdător şi îi comunică lui Keitel că „Führerul aşteaptă ajutor grabnic, în cel mult 48 de ore. Dacă ajutorul nu vine în termenul dat, va fi prea târziu! Führerul mi-a cerut să repet acest lucru!"

Pentru a sublinia urgenţa cererilor venite din buncăr, Keitel merge să-l întâlnească pe generalul Heinrici, care, în ciuda ordinelor primite, ordonase retragerea unităţilor de tancuri comandate de generalul von Manteuffel. Cei doi se întâlnesc la intersecţia mai multor străzi, situată la sud de Neubrandenburg. Străzile respective erau pline de refugiaţi, care se îndreptau epuizaţi spre nicăieri. Heinrici a venit însoţit de Manteuffel. Fără să-i salute, Keitel a început să ţipe la cei doi ofiţeri, ordonându-le să rămână cu orice preţ pe malul fluviului Oder şi să nu dea nici un pas înapoi în faţa inamicului. În timp ce Keitel îşi lovea palma cu bastonul de mareşal, pentru a sublinia fiecare cuvânt, Heinrici a încercat să-i explice care era situaţia şi să îi spună că nu mai putea rezista pe malul fluviului Oder cu trupele de care dispunea.

De asemenea, Heinrici a afirmat că nu are de gând să-şi sacrifice militarii în mod inutil. Generalul îi mai spune lui Keitel că are nevoie neapărat de oameni odihniţi. Dacă nu va dispune de aceşti oameni, se vede nevoit să îşi menţină ordinul de retragere.

Keitel a continuat să agite bastonul de mareşal, spunându-i lui Heinrici pe un ton vehement că nu trebuie să se bazeze pe forţe care să-i vină în ajutor şi că trebuie să atace cu orice preţ, pentru că acesta era ordinul Führerului, pe care el, Keitel, trebuia să i-l transmită. Heinrici a replicat: „Domnule feldmareşal,

Armata a 3-a Tancuri nu ascultă decât de ordinele lui Manteuffel". Enervat, Keitel urlă: „Dacă militarii nu vor să lupte, trebuie să se tragă în ei! Aşa o să-şi menţină poziţiile!"

Întâmplarea a făcut ca tocmai în acel moment să treacă prin zona în care avea loc discuţia doi soldaţi de aviaţie, cu totul epuizaţi.

Heinrici le-a dat ordin să se apropie şi i-a spus lui Keitel: „Domnule, aveţi ocazia să daţi un exemplu! Împuşcaţi-i pe aceşti doi oameni!" Keitel, luat prin surprindere, a mormăit ceva de genul: „Arestaţi-i" şi „Curte marţială", pentru ca apoi să se suie în maşină şi să plece.

Reacţiile lui Heinrici în cadrul acestei întâlniri demonstrează faptul că generalul nu mai ţinea cont de ordinele nebuneşti ale lui Hitler şi că singurele lucruri pe care le urmărea erau salvarea militarilor săi şi protejarea populaţiei civile.

În ziua următoare, Heinrici ia legătura telefonic cu feldmareşalul Keitel şi îi spune acestuia din urmă că el răspunde pentru trupele sale. Keitel îi răspunde tăios: „Dumneavoastră nu trebuie să vă gândiţi la răspundere, ci să executaţi ordine!" Heinrici îi comunică atunci că renunţă la comanda trupelor pe care le avea în subordine până în momentul respectiv. După câteva clipe de tăcere apăsătoare, Keitel spune: „Domnule general-colonel Heinrici, în virtutea mandatului pe care l-am primit de la Führer, vă eliberez din funcţia de comandant al Grupului de Armate Vistula. Rămâneţi la dispoziţia mea!"

Şi în buncărul de la Berlin speranţele încep să se spulbere. În seara zilei de 28 aprilie se află că ruşii ar fi ajuns deja pe Wilhelmstraβe şi că în Potsdamer Platz se dau lupte sângeroase. Pe lângă toate acestea, reprezentanţii Agenţiei Reuter confirmă zvonul conform căruia Reichsführerul SS Heinrich Himmler

l-ar fi contactat pe diplomatul suedez, contele Folke Bernadotte, în vederea inițierii unor tratative cu puterile din Vest și că s-ar fi arătat dispus la „o capitulare necondiționată".

Pentru Hitler, această veste a fost o lovitură năucitoare. Dictatorul afirmase despre Göring că era corupt, iar în ceea ce îl privea pe Speer, îi spusese lui Artur Axmann că e o mare dezamăgire, un artist rupt de realitate. Trădarea lui Himmler, care vorbise în nenumărate rânduri despre loialitate și jurase credință „SS-ului germanic arian", echivalează pentru Hitler cu prăbușirea unei lumi. „S-a manifestat ca un nebun", relatează Hanna Reitsch. „S-a înroșit ca un rac. Era de nerecunoscut." Dictatorul se retrage împreună cu Goebbels și Bormann în încăperile lui. „Era alb ca varul", își continuă relatarea Hanna Reitsch. „Părea o ființă lipsită de viață."

Încercând să-și recapete calmul, Hitler se duce la miezul nopții la Greim și îl însărcinează pe proaspăt numitul comandant al aviației germane să plece la Plön, în Schleswig-Holstein, pentru a lua legătura cu Dönitz, care urma să-l pedepsească pe Himmler așa cum se cuvine. „Un trădător nu are voie să fie succesorul meu. Aveți grijă să nu se întâmple așa ceva!" a spus acesta. Greim și, ulterior, Hanna Reitsch îi spun că au decis să rămână în buncăr pentru a muri împreună cu el. De altfel, nu mai există nicio posibilitate de a părăsi Berlinul.

Hitler ține, însă, cu orice preț să i se îndeplinească dorința. Îi anunță că a ordonat să aterizeze pentru ei, pe șoseaua Est-Vest, un aparat „Arado 96"*. Apoi îi înmânează Hannei Reitsch două fiole cu otravă, care urmau să fie folosite „într-o situație-limită". „La Potsdam se aude deja focul artileriei germane!", mai spune Hitler și părăsește încăperea. Dictatorul iese pe hol și, de fiecare

* Avion ușor, cu două locuri (n. red.).

dată când întâlnește pe cineva, își exprimă indignarea: acum știe de ce Himmler a dat greș pe malurile Vistulei, de ce ofițerii SS au înregistrat un eșec în Ungaria și de ce Steiner nu a atacat așa cum i se ordonase. Totul se întâmplase, conform părerii lui Hitler, din cauza trădării și a intrigilor. Reichsführerul SS Himmler ar fi vrut chiar să îl dea pe mâna inamicului cât se mai afla încă în viață.

În timp ce dictatorul se lamenta astfel, cei rămași în buncăr au redactat în grabă scrisori către membrii familiilor lor și le-au înmânat Hannei Reitsch, care era – sau cel puțin așa se presupunea – ultima persoană care avea să mai iasă din Berlin. Cu ochii în lacrimi, Hanna Reitsch părăsește buncărul împreună cu Greim. Mai târziu ea i-a mărturisit generalului Keller ce sentimente o stăpâneau: „În fața altarului patriei trebuie să cazi în genunchi cu smerenie." După ce Hanna Reitsch și Greim reușesc, împotriva oricăror așteptări, să părăsească Berlinul, Greim mărturisește că zilele petrecute alături de Führer i-au dat vigoare precum „o fântână cu apă vrăjită".

În timp ce în buncăr Hitler continua să-i acuze pe unii și pe alții de trădare, în jurul orei zece seara își face apariția generalul Weidling, care relatează cum se prezintă situația în teatrele de luptă. Cuvintele generalului spulberă și ultimele iluzii. Weidling raportează că rușii au reușit să străpungă apărarea germană, că nu mai există niciun fel de provizii și că aprovizionarea pe calea aerului a trebuit să fie sistată. În cele din urmă generalul spune că „în calitate de militar și pentru a se pune capăt incredibilelor suferințe pe care le-a îndurat populația" ar trebui să se încerce ieșirea din Berlinul încercuit.

Înainte ca Hitler sau Krebs să poată replica, a intervenit Goebbels, care, conform relatării lui Weidling, „a folosit cuvinte grele și a încercat să minimalizeze tot ceea ce spusesem eu".

Krebs îl lasă pe Hitler să decidă, iar acesta spune: „Rezistați cu orice preț!", deviza lui din toate bătăliile defensive. O încercare de părăsire a Berlinului n-ar fi decât o retragere mascată. Chiar dacă planul lui Weidling ar reuși, „ieșirea din Berlinul încercuit nu ar însemna decât intrarea într-o altă încercuire". După care el, Führerul, se va vedea nevoit să stea sub cerul liber sau să locuiască într-o casă țărănească, așteptând ca totul să ia sfârșit.

Hitler părea că se găsește într-o altă lume. Așa cum se mai întâmplase de multe ori până atunci, era furios și își dorea o victimă. În timpul discuțiilor legate de trădarea lui Himmler, fusese rostit de mai multe ori numele lui Hermann Fegelein, care se număra printre apropiații Reichsführerului SS. S-a spus despre Fegelein că ar avea un caracter „cu totul și cu totul murdar", că și-ar fi făcut loc cu dibăcie în cercul lui Hitler și că în vara lui 1944, când a fost avansat la gradul de general-locotenent SS, s-ar fi căsătorit din interes cu Margarete, sora Evei Braun. La 26 aprilie, Fegelein părăsește buncărul lui Hitler, fără a anunța pe nimeni, și se duce cu mașina la locuința lui din Bleibtreustraβe 4, undeva în apropierea lui Kurfürstendamm. Cu două zile înainte îi mărturisise generalului SS Hans Jüttner: „În mod sigur nu intenționez să mor în Berlin".

Din locuința sa, beat în toată regula, Fegelein o sună pe Eva Braun. Reputat cuceritor al inimilor femeilor, îi făcuse deja curte, fără rușine, la Obersalzberg, iar acum încerca să o convingă să nu mai stea pe gânduri și să vină la el. N-avea rost să-și aștepte sfârșitul în buncăr: „Eva, trebuie să-l părăsești pe Führer! Nu fi proastă! E o chestiune de viață și de moarte!"

Hitler dorește să-i vorbească, dar este de negăsit pe tot parcursul zilei de 27 aprilie. Fegelein ignorase ordinul telefonic primit

Albert Speer a spus despre generalul SS Hermann Fegelein că ar avea un caracter „cu totul şi cu totul murdar". Fegelein era un carierist, un om căruia îi plăcea să fie mereu îmbrăcat elegant. În vara lui 1944, când a fost avansat la gradul de general-locotenent SS, el s-a căsătorit cu Margarete, sora Evei Braun. Cu toate acestea, Hitler a dat ordin pe 29 aprilie 1945 ca Fegelein să fie executat prin împuşcare. Fotografia ni-i prezintă pe Fegelein cu Margarete şi cu Eva Braun.

de la generalul-maior SS Johann Rattenhuber, şeful Serviciului de Securitate: ar fi trebuit să se prezinte urgent la Cancelaria Reichului. Militari însărcinaţi cu paza Führerului sunt trimişi în căutarea lui. Conform zvonurilor, Eva Braun, care răspunsese la avansurile cumnatului ei, l-ar fi sunat pe acesta la locuinţa sa din Bleibtreustraβe, dar nu ar fi reuşit să-l convingă să se întoarcă în buncăr. Fegelein i-a ironizat pur şi simplu pe militarii care au vrut să-l ridice. Högel, unul dintre directorii Serviciului de Securitate, a reuşit totuşi să-l aducă în buncăr pe Fegelein, care era beat. Hans Baur, pilotul lui Hitler, îl acuză pe Fegelein de

faptul că a dezertat, iar acesta îi răspunde sec: „Dacă nu mi se mai aduc şi alte acuzaţii... atunci împuşcaţi-mă!"

Nu era, însă, decât exuberanţa şi insolenţa unui carierist răsfăţat până atunci de succes. Spre surprinderea lui, înaintea unui prim interogatoriu, a fost degradat. În momentul în care Mohnke îi spune că i se vor confisca diferite ordine şi decoraţii, Fegelein le desprinde el însuşi de pe uniformă şi începe să-l înjure pe Mohnke şi pe cei doi ofiţeri SS de care acesta este însoţit. El susţine că doar Reichsführerul SS îi poate da lui ordine şi spune că nu va mai face niciun fel de declaraţii decât în faţa lui Heinrich Himmler. După care cere să fie dus înaintea lui Hitler, care însă respinge furios cererea, spunând că nu vrea să aibă de-a face cu el. Iniţial, se gândise să-l repartizeze pe Fegelein la una dintre unităţile aflate sub comanda lui Mohnke. Bormann şi Otto Günsche l-au convins însă pe dictator că şi într-o astfel de situaţie Fegelein ar „spăla putina" cu prima ocazie care i s-ar oferi. În aceste condiţii, Hitler a ordonat să se formeze o instanţă ad-hoc. Eva Braun l-a rugat pe Führer să-l cruţe, mai ales că sora ei, soţia lui Fegelein, urma să nască în curând. Rugăminţile au fost însă zadarnice. Mai mult chiar, Hitler i-a dat o replică atât de dură Evei Braun, încât aceasta s-a supus, spunând: „Tu eşti Führerul!"

Mohnke convoacă o instanţă ad-hoc, dar aceasta nu poate să-şi facă datoria pentru că Fegelein este beat. Din această cauză întregul proces este întrerupt şi Fegelein este închis într-o celulă, unde urmează să se trezească din beţie. În ziua următoare este dus în beciul Bisericii Trinităţii unde este interogat „la sânge" de către şeful Gestapoului, Heinrich Müller. În timpul interogatoriului se află că Himmler a trădat. Dintr-odată, miza nu mai este geanta cu bijuterii şi devize convertibile găsită în locuinţa lui Fegelein, ci o mapă cu acte, descoperită în biroul celui interogat.

Conform actelor respective rezulta că Fegelein ar fi ştiut de multă vreme că Himmler avea legături cu contele Folke Bernadotte.

Ieşindu-şi din fire, Hitler a ordonat ca Fegelein să fie executat imediat prin împuşcare. Cu puţin înainte de miezul nopţii, condamnatul a fost scos din celula în care fusese încarcerat. Fegelein a făcut o criză de nervi, dar asta nu a contat. A fost executat fie pe unul dintre holurile buncărului, fie în dreptul ieşirii din buncăr, cea care dădea spre grădină. Hitler era atât de nerăbdător şi dorea atât de mult ca ordinele sale să fie respectate, încât la numai câteva minute după ce s-a format plutonul de execuţie care avea drept sarcină împuşcarea lui Fegelein, a început deja să întrebe dacă au fost urmate întocmai dispoziţiile pe care le dăduse. „Adolf, bietul de tine, bietul de tine!", a exclamat Eva Braun, care ar fi avut motivele ei să se întristeze din cauza morţii lui Fegelein. „Toţi te-au părăsit! Toţi te-au trădat!"

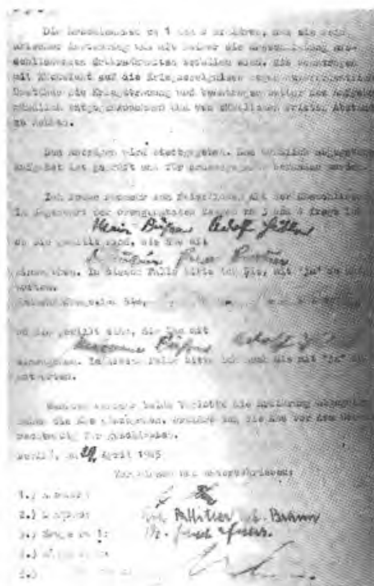
În ceasurile acelea, probabil Hiter a realizat, în sfârşit, că totul trebuia să se sfârşească. Aşa cum se întâmplase întotdeauna atunci când ezitase o vreme, pentru a ajunge în cele din urmă la o decizie, a început să ia hotărâri rapid şi fără nicio ezitare. La miezul nopţii, a dat dispoziţie ca mica încăpere cu hărţi să fie amenajată astfel încât să aibă loc acolo o cununie civilă. Un funcţionar care lucrase într-o primărie şi apoi se aflase în serviciul lui Goebbels a fost luat cu un vehicul blindat de la detaşamentul *Volkssturm* în care fusese repartizat şi, adus în buncăr, i s-a cerut să oficieze cununia civilă dintre Hitler şi Eva Braun. Goebbels şi Bormann şi-au asumat rolul de martori. În timpul cununiei, Eva Braun şi Hitler au declarat că sunt „de origine ariană pură" şi nu suferă de boli ereditare.

După ce au fost îndeplinite toate formalităţile, funcţionarul i-a întrebat pe cei doi dacă se căsătoresc prin proprie voinţă şi

nesiliţi de nimeni. Au răspuns afirmativ, drept care funcţionarul a declarat că acea cununie a fost „încheiată conform prevederilor legale". În momentul în care li s-a cerut celor doi proaspăt cununaţi să semneze, Eva Braun a fost atât de emoţionată încât era să treacă în act numele ei de domnişoară, dar a realizat că a comis o eroare, a tăiat litera B, pe care o scrisese cu grijă, şi a scris: „Eva Hitler, născută Braun."

Apoi, Hitler şi Eva Braun s-au retras în încăperile care îi erau rezervate dictatorului, însoţiţi de generalii Krebs şi Burgdorf, de câţiva aghiotanţi ai Führerului, de colonelul von Below şi de secretare. Au băut cu toţii câte ceva şi şi-au amintit vremurile demult apuse. Vestea că Hitler s-a cununat a ajuns la urechile tuturor şi câţiva s-au decis să-i urmeze exemplul. În noaptea aceea s-au cununat civil mai multe cupluri, iar doctorul Werner Neumann, Secretar de Stat în Ministerul Propagandei, a avut grijă să fie respectate toate condiţiile prevăzute de lege în astfel de situaţii.

Se poate spune că Hitler a recunoscut că a fost învins în momentul în care a luat hotărârea să se cunune cu Eva Braun, ca un preludiu al sinuciderii împreună cu aceasta, ca şi când s-ar fi temut să nu comită ceva ilegal. El afirmase în mai multe rânduri că nu îşi putea permite să aibă relaţii de natură personală cu o fiinţă umană. Imaginea pe care şi-o formase despre sine nu permitea momente de intimitate. În ultimele sale clipe, Hitler a renunţat la această convingere şi la credinţa că destinul său era unul cu totul ieşit din comun, deoarece el avea o menire anume. Dictatorul le-a spus celor aflaţi în preajma sa după cununie că naţional-socialismul a murit şi nu va renaşte niciodată. Hitler a mai spus, de asemenea, că vede moartea ca pe o eliberare. În cele din urmă s-a retras, pentru a dicta unei secretare ultimele sale dorinţe.

Certificatul de căsătorie al lui Hitler cu Eva Braun. Se poate observa greşeala făcută de ea.

Dictatorul şi-a formulat testamentul politic şi pe cel personal. În primul dintre acestea, susţinea că este nevinovat pentru toate cele întâmplate şi îi acuza pe „oamenii de stat, care fie au fost de origine evreiască, fie au apărat interesele evreilor". El îi acuza, de asemenea, pe oamenii „orbiţi şi lipsiţi de caracter" care au făcut rău cauzei pentru care au luptat iniţial. Încă o dată, a explicat că a decis să rămână în capitala Reichului pentru „a alege din proprie voinţă... moartea". Hitler a subliniat şi faptul că nu voia cu nici un chip să cadă „în mâinile duşmanilor, care au nevoie de un nou spectacol, regizat de evrei, spre bucuria mulţimilor lor inflamate".

Conform dorinţei lui Hitler, succesorul său în fruntea statului şi în fruntea armatei avea să fie amiralul Karl Dönitz. Pornind de la ideea că în marină mai există onoare şi că nici un marinar nu are de gând să se predea, dictatorul îi ordonă amiralului să

continue lupta chiar şi după ce el, Hitler, va fi murit. Pe Göring şi pe Himmler i-a revocat din toate funcţiile de partid şi de stat şi a instaurat o nouă conducere, cu Joseph Goebbels în funcţia de cancelar şi Martin Bormann ca prim-ministru. Dictatorul a făcut apel la credinţa şi obedienţa tuturor germanilor „până la moarte", iar în încheiere a revenit la obsesia sa: „În primul rând îi însărcinez pe cei care conduc naţiunea să respecte cu stricteţe legile rasiale şi să se opună celor care otrăvesc toate popoarele, evreimea internaţională."

În ceea ce priveşte testamentul personal, acesta este mai scurt. În respectivul testament Hitler explică hotărârea „de o a lua de soţie pe acea fată care mi-a fost prietenă ani de zile şi care a venit în oraşul aflat sub asediu pentru a împărtăşi soarta mea". El face referire şi la bunurile sale, cel ce urma să aibă grijă să se respecte întocmai toate cele menţionate în testament fiind „Martin Bormann, membrul de partid pe care l-am preţuit cel mai mult". Documentul se încheie cu: „Eu însumi şi soţia mea alegem să murim, pentru a scăpa de ruşinea înfrângerii şi a capitulării. Cer să fim arşi imediat după moarte, în locul în care mi-am petrecut cea mai mare parte din timp, vreme de doisprezece ani, cât m-am aflat în slujba poporului meu".

Imediat ce au fost redactate testamentele, au fost trimişi trei curieri, care aveau asupra lor şi copii ale certificatului de căsătorie al lui Hitler. Unul dintre curieri urma să ajungă la Dönitz, al doilea la mareşalul Schörner şi al treilea la sediul central al Partidului Nazist din München.

Unuia dintre curieri, este vorba despre şeful Biroului German de Ştiri, Heinz Lorenz, Goebbels i-a înmânat, înainte ca acesta să părăsească buncărul, o anexă la testamentul politic al Führerului, care fusese redactată în grabă. În această anexă, Goebbels explică şi el de ce se hotărâse să rămână în Berlin: din motive

care țin de natura umană, nu putea să-l lase singur „pe Führer, în cele mai grele momente ale existenței sale". El afirmă că poate sluji cel mai bine poporul german prin puterea exemplului. Documentul se încheie astfel: „Din acest motiv, eu și soția mea, dar și copiii mei, care sunt prea tineri pentru a lua decizii, însă care, dacă ar avea vârsta potrivită, s-ar alătura deciziei mele, am hotărât să nu părăsim capitala Reichului, chiar dacă aceasta va fi cucerită, și am decis că este mai bine să mor alături de Führer, decât să-mi trăiesc viața, care nu mai are nici un rost dacă nu mi-o pot dedica Führerului".

Pe 29 aprilie, într-o minunată zi de duminică, comandamentul Zonei de Nord raportează că în centrul orașului se luptă „zi și noapte" pentru fiecare clădire în parte. La momentul respectiv, în mâinile germanilor nu se mai află decât zona în care se găseau clădirile conducerii de stat și de partid, zona Tiergarten, perimetrul Gării Zoo, zona Havel și câteva puncte din capitala Reichului. În raport se mai face referire și la „revolte în Zona de Sud și la dezertări". Tot în raportul respectiv se dezminte știrea transmisă de către un post de radio din München, conform căreia Führerul a căzut la datorie. Într-un telex i se cere lui Keitel să acționeze „cu viteza fulgerului și cu o hotărâre de neclintit" și se face apel la „Wenck, Schörner și la alții", care „trebuie să dovedească loialitatea față de Führer, trecând urgent la acțiune". Mai târziu, Krebs intră în legătură cu Jodl, dar convorbirea lor telefonică nu durează mult, deoarece, așa cum avea să se constate mai târziu, fusese doborât balonul prin intermediul căruia se asigurau legăturile telefonice cu buncărul din Berlin.

În aceeași zi, la prânz, când urma să se desfășoare o întâlnire în cadrul căreia să se discute situația din teatrele de luptă, Hitler

dorește să-l vadă pe Wilhelm Mohnke, care cunoaște foarte bine situația existentă la momentul respectiv. Mohnke pune înaintea dictatorului o hartă pe care este prezentat centrul Berlinului și spune sec: „În nord, rusul a ajuns la Weidendammer Brücke, la est el se află la Lustgarten, la est, militarii sovietici au ajuns la Potsdamer Platz și la Ministerul Aviației, la vest sunt la Tiergarten, adică la 300–400 de metri față de Cancelaria Reichului".

În momentul în care Hitler îl întreabă pe Mohnke cât crede că mai poate rezista, acesta îi răspunde: „Douăzeci, douăzeci și patru de ore, *mein* Führer, nu mai mult". După ce primește acest răspuns de la Mohnke, Hitler îi dă dispoziție subofițerului Fritz Tornow, care se ocupa de câini, să o otrăvească pe Blondi, cățeaua dictatorului, ca să nu ajungă în mâinile rușilor, spunând că se îmbolnăvește numai la gândul că s-ar putea întâmpla așa ceva. Se pare că Hitler era foarte interesat de efectul cianurii hidrogenate, care le fusese dată celor aflați în buncăr. De când trădase Himmler, dictatorul nu mai era sigur că otrava are efect instantaneu, lucru deosebit de important pentru el. Când Tornow îi toarnă cățelei otrava pe limbă, patrupedul cade pe-o parte „ca lovit de trăsnet". După cum relatează un martor ocular, la scurtă vreme după aceea Hitler s-a dus la ieșirea din buncăr „pentru a-și lua rămas-bun de la câine". Când s-a întors în buncăr, dictatorul părea că nu mai are chip, ci „o mască mortuară" și s-a retras în încăperile care îi erau rezervate. Tornow a dus cei cinci pui ai cățelei lui Hitler la ieșirea din buncăr și i-a împușcat.

În buncăr s-a așternut o tăcere stranie. Cei care aveau ceva de raportat sau de transmis veneau în buncăr și căutau să plece cât mai repede de acolo, deoarece e simțeau „ca într-un sicriu". Cei care participau în mod regulat la întâlnirile cu Hitler, își făceau tot felul de planuri, dar niciunul dintre ei nu mai credea că se mai pot întreprinde operațiuni militare. Oricum, militarii

începuseră de ceva vreme să organizeze apărarea punctelor în care se aflau după cum găseau de cuviinţă şi nu conform ordinelor venite din buncărul lui Hitler.

Pentru a scăpa din iadul dictatorului, cei de care nu era neapărată nevoie se refugiau în vechiul buncăr sau în subsolul Cancelariei Reichului. O parte dintre încăperile de acolo fuseseră degajate, astfel încât să se poată instala militarii însărcinaţi cu paza şi protecţia celor aflaţi în buncăr. Tot în subsolul Cancelariei Reichului se refugiaseră o mulţime de civili. O aripă mare a Cancelariei fusese transformată în spital. Aici fuseseră adăpostiţi peste trei sute de răniţi grav. Doi medici, însoţiţi de asistente şi infirmieri, se aflau în continuă mişcare şi acordau îngrijiri bolnavilor. În timp ce unii operau pe mese pline de sânge, alţii transportau morţii sau membrele amputate la ieşirea din buncăr. Ofiţeri de rang înalt sau persoane cu funcţii importante în Partidul Nazist făceau presiuni asupra personalului medical, astfel încât să li se acorde atenţia care credeau că li se cuvine pentru că fuseseră fideli regimului. Haosul şi încăperile umplute până la refuz constituiau sumbrele culise ale „atmosferei apocaliptice" la care face referire o altă relatare, în care se arată că „toată lumea încerca să-şi înece amarul în alcool. Se consumau în cantităţi mari cele mai bune vinuri, lichioruri şi mâncăruri". Toată lumea, fără excepţie, intra într-o discuţie legată de „modul şi locul în care să se sinucidă". Unul dintre cei prezenţi în buncăr în momentele respective s-a descris pe sine însuşi ca fiind „locatar într-o morgă" în care morţii se prefăceau că se mai află în viaţă.

În jurul orei zece şi jumătate a fost deodată mare agitaţie în sala de conferinţe. O ordonanţă a raportat că a auzit la un post de radio, care transmitea pe unde scurte, ştirea conform căreia Mussolini ar fi decedat. Cu două zile, înainte Ducele fusese

capturat împreună cu prietena sa, Clara Petacci, într-o localitate situată în apropierea Lacului Como şi ulterior amândoi au fost împuşcaţi. Hitler a fost foarte îngrijorat de soarta pe care a avut-o dictatorul italian după împuşcare. El se temea să nu fie dus la Moscova de către sovietici, pentru a fi purtat într-o „cuşcă pentru maimuţe" şi pentru a fi prezentat mulţimii ca „trofeu de preţ". Mussolini a trezit în mintea lui Hitler aceste imagini groaznice. Cadavrul dictatorului italian şi cel al prietenei sale au fost duse la Milano, în Piazzale Loreto, unde au fost spânzurate cu capul în jos într-o benzinărie, iar mulţimea furibundă a scuipat trupurile neînsufleţite şi a aruncat cu pietre în ele.

Ştirea legată de Duce i-a zguduit pe cei care făceau parte din anturajul lui Hitler şi care mai sperau încă. Către seară, Hitler i-a transmis lui Jodl un telex în care punea cu disperare cinci întrebări: „Să mi se raporteze imediat: 1. Unde este avangarda lui Wenck? 2. Când va avea loc un nou atac asupra duşmanilor? 3. Unde se află Armata a 9-a? 4. Încotro se îndreaptă Armata a 9-a? 5. Unde este avangarda lui Holste?"

Deoarece orele treceau una după alta şi nu primea niciun răspuns, Hitler s-a dus în sala de conferinţe pentru a-şi lua rămas-bun de la colaboratorii săi. Erau prezenţi Goebbels şi soţia lui, Burgdorf şi Krebs, Mohnke, Rattenhuber şi Hewel. Se mai aflau acolo secretarele, bucătăreasa lui Hitler, domnişoara Manziarly şi militari SS însărcinaţi cu paza şi protecţia dictatorului. În total, douăzeci de persoane. Hitler a dat mâna cu fiecare dintre ele, făcând câte o remarcă, dar cuvintele lui, spuse aproape în şoaptă, abia dacă se auzeau din cauza zgomotului făcut de motoarele cu ajutorul cărora se făcea ventilaţia în buncăr. În cele din urmă, le-a spus tuturor că nu voia să ajungă viu în mâinile ruşilor şi că luase hotărârea să-şi pună capăt vieţii. Dictatorul i-a dezlegat pe toţi de jurământul pe care îl

depuseseră şi şi-a exprimat speranţa ca aceştia să ajungă în mâinile englezilor sau americanilor. Hitler i-a comunicat lui Rattenhuber că va rămâne într-un anumit loc din Cancelaria Reichului unde va fi „de strajă pe veci".

Către ora trei a sosit, în sfârşit, răspunsul lui Keitel şi Jodl. Se făceau patru afirmaţii conforme cu realitatea, avându-se în vedere întrebările formulate de Hitler: „1. Avangarda lui Wenck se află la sud de Schwielowsee. 2. Armata a 12-a nu poate între-prinde un atac asupra Berlinului. 3. Armata a 9-a este încercuită. 4. Grupul Holste este angajat în operaţiuni defensive". Totul se încheia cu o propoziţie, care spulbera orice fel de speranţă: „Nu se pot întreprinde din nici un punct atacuri asupra Berlinului."

În dimineaţa zilei următoare, pe 30 aprilie, la ora cinci a dimineţii, s-a declanşat un puternic foc de artilerie care i-a trezit din somn pe toţi cei aflaţi în buncăr. O oră mai târziu, Mohnke era chemat la Führer. În halat şi în papuci de casă, Hitler stătea pe un scaun, lângă patul său. Dictatorul a întrebat calm cât timp mai pot rezista militarii germani. Mohnke a răspuns că nu se mai putea rezista decât cel mult câteva ore, deoarece ruşii ajunseseră la câteva sute de metri de buncăr. Hitler a comentat că toate democraţiile apusene au decăzut şi vor fi conduse de popoare din răsărit, care sunt stăpânite cu mână de fier. După aceea, i-a strâns mâna lui Mohnke, spunând: „Toate cele bune! Vă mulţumesc. Ceea ce am făcut nu a fost doar pentru Germania!"

La ora şapte, conform relatării unui militar din serviciul de pază, Eva Braun a venit la ieşirea din buncăr „pentru a mai vedea o dată soarele", aşa cum ea însăşi a spus. După o vreme a venit şi Hitler şi a urcat treptele care duceau la ieşirea din buncăr. Când tirul a devenit mai intens, dictatorul a coborât scara, dispărând în întuneric.

Către prânz a avut loc ultima întrunire în cadrul căreia s-a discutat situaţia militară. Generalul Weidling a raportat că trupele sovietice au atacat Reichstagul şi unii militari au ajuns deja în tunelul de pe Voβstraβe, adică în imediata apropiere a Cancelariei. El a precizat că a trebuit să culeagă informaţii din ştirile transmise la posturile de radio străine, deoarece comandanţii trupelor germane nu mai puteau transmite rapoarte. Oraşul nu mai putea fi apărat. Poate ar fi bine ca Führerul să încerce „să iasă de aici", să ajungă la Potsdam, unde se afla armata comandată de către Wenck. Hitler a exclamat: „Ordinele mele nu mai sunt executate!" Wenck i-a spus că în curând militarii germani vor termina muniţia de care mai dispuneau, dar Führerul a declarat că nu va capitula niciodată, după care s-a retras împreună cu generalul Krebs.

Abia acum, în ultimul ceas, dictatorul le permite militarilor germani să se retragă, lucru pe care îl interzisese în ultimele săptămâni. Puţin mai târziu, Weidling primeşte ultimul „Ordin emis de Führer". Acesta a avea următorul conţinut: „În cazul în care cei ce apără capitala Reichului nu mai dispun de muniţie şi de alimente, sunt de acord ca aceştia să se retragă. Combatanţii se vor retrage în grupuri mici şi vor căuta să se alăture militarilor care mai sunt angajaţi în luptă. Dacă nu îi găsesc pe aceşti militari, se vor organiza şi vor lupta în păduri".

După ce se încheie întâlnirea cu generalii, Hitler iese ultimul din sala de conferinţe, se apropie de Otto Günsche şi îi spune acestuia că nu vrea să ajungă în mâinile ruşilor nici viu, nici mort. El arată, de asemenea, că are de gând să-şi ia viaţa, întocmai ca „domnişoara Braun", cum continua să o numească pe aceea care îi devenise soţie, şi că doreşte ca trupul său să fie ars, pentru a rămâne „nedescoperit pe veci". Günsche i-a promis că va lua toate măsurile, astfel încât să fie înlăturate toate rămăşiţele

sale pământeşti. Acest aspect a fost atât de important pentru Hitler încât l-a consemnat şi în scris. Imediat după aceea, Günsche s-a pus în legătură cu şoferul lui Hitler, Erich Kempka. Acesta îşi avea biroul lângă garaje, în apropierea Cancelariei Reichului. Günsche i-a cerut lui Kempka să procure o cantitate cât mai mare de benzină şi să golească, dacă era nevoie, chiar şi rezervoarele vehiculelor aflate în garaj. Când şoferul îl întreabă pe Günsche de ce are nevoie de benzină, îi spune că nu vrea să discute la telefon despre acest lucru. Ceva mai târziu, câţiva militari SS au înaintat prin ploaia de gloanţe a sovieticilor, aducând mai multe canistre pline cu benzină până la intrarea în vechiul buncăr.

Către orele paisprezece, Hitler a luat ultima masă în compania secretarelor sale şi a bucătăresei. După atâtea zile în care făcuse numeroase crize de nervi, dictatorul pare a fi liniştit şi pentru una dintre secretarele sale acea ultimă masă pare „un banchet al morţii". Cu o seară înainte, Hitler îi dăduse respectivei secretare o cutiuţă din cupru în care se afla o fiolă cu otravă şi îi spusese că acela era un modest cadou de rămas-bun. Împotriva aşteptărilor, Eva Braun nu a luat masa atunci cu soţul ei.

Spunând: „A sosit momentul, acum s-a sfârşit", Hitler s-a ridicat curând de la masă şi s-a dus la Goebbels. Văzând că i se apropie sfârşitul, Goebbels, omul care vorbise despre onoare, dar şi despre sfârşit, a încercat brusc să-l convingă pe Hitler să părăsească Berlinul. Dictatorul a invocat argumentele pe care însuşi Goebbels le folosise cândva şi i-a pus întrebarea pe care le-o adresase tuturor celor care încercaseră să-l convingă să părăsească Berlinul: „Unde să mă duc?" Nu era dispus să moară pe străzi. În cele din urmă îi spune: „Domnule doctor, ştiţi care este decizia mea. Rămâne cum am hotărât!" Hitler îl roagă pe

Goebbels să plece din Berlin împreună cu soția și copiii, dar acesta îi spune că va rămâne alături de el.

Führerul își ia rămas-bun de la Goebbels și de la soția acestuia și îi conduce pe amândoi până la ușă. Acolo îl întâlnește pe Heinz Linge, ordonanța lui personală. Își ia rămas-bun de la Linge și îi spune să încerce s-o ia spre vest. Heinz Linge, un om simplu, îl întreabă pentru ce și pentru cine ar trebui să mai facă vreun efort. Hitler îi răspunde: „Pentru omul viitorului". Linge declară că loialitatea lui trece dincolo de moarte, Hitler îi strânge mâna și se retrage în apartamentul lui.

Puțin mai târziu, își face apariția pe coridorul care duce în sala de conferințe. Este alături de soția lui. Poartă o tunică simplă, de uniformă. Pe partea stângă a pieptului are Crucea de Fier și pe dreapta decorația care i se decernase în Primul Război Mondial, când fusese rănit.

Îl așteptau colaboratorii săi cei mai apropiați. Hitler urma să-și ia rămas-bun de la ei în mod oficial. Goebbels, soția acestuia și Bormann stăteau în față. În spatele acestora se aflau generalii Krebs și Burgdorf, diplomatul Hewel și ofițerul de legătură al Ministerului Marinei, viceamiralul Hans-Erich Voß. În spatele ofițerilor se aflau Rattenhuber, Günsche, Högl, Linge și secretarele. Hitler a rostit câteva cuvinte pe nerăsuflate și apoi s-a retras, în vreme ce Eva Braun a mai rămas câteva clipe în compania Magdei Goebbels. Între timp s-au adunat în vechiul buncăr câțiva ofițeri care aveau în subordine militarii însărcinați cu paza și protecția Führerului.

Nu se știe dacă Hitler l-a convocat pe pilotul său după această întâlnire sau îl chemase deja înainte. Fapt este că Baur vine împreună cu locțiitorul său, Georg Betz. Când îl vede pe Baur, Hitler îi prinde mâinile într-ale sale, îi mulțumește pentru faptul că i-a fost loial ani de zile și amintește din nou despre

laşitatea şi trădarea care l-ar fi făcut să eşueze. Acum nu mai poate continua. Baur încearcă să-l convingă să părăsească Berlinul, arătând că a pregătit mai multe aparate cu o autonomie de zbor de 11 000 de kilometri, oferindu-se să-l ducă într-o ţară arabă, în America de Sud sau în Japonia. Hitler respinge această ofertă, afirmând că pentru el totul s-a sfârşit. El spune că se cuvine să ai puterea de a suporta consecinţele faptelor tale. În dimineaţa următoare oamenii îl vor blestema, dar „aşa a vrut soarta".

Îl roagă şi pe Baur să facă tot posibilul pentru a arde trupul său şi al soţiei sale, pentru că rămăşiţele pământeşti nu au voie să cadă „în mâinile porcilor", aşa cum s-a întâmplat cu Mussolini.

Înainte de a se despărţi de Baur, Hitler îi dăruieşte portretul lui Frederic cel Mare, executat de Anton Graff, portret pe care l-a privit de atâtea ori în tăcere. Una dintre telefonistele din buncăr îl surprinsese o dată stând la lumina lumânării şi privindu-l pe Frederic cel Mare, fără a scoate un cuvânt, ca şi când s-ar fi aflat în transă.

După ce pleacă Baur, Hitler revine la gândurile care îl chinuiau de ceva vreme. El vrea ca pe piatra sa funerară să se menţioneze faptul că „a fost o victimă a generalilor săi".

Încă o dată se petrece un lucru neaşteptat. Magda Goebbels îşi face apariţia, „are lacrimi în ochi", este „foarte agitată" şi cere să-i vorbească Führerului. Hitler nu voia să o vadă, dar Günsche îl convinge să o primească. Magda Goebbels, care era o admiratoare fanatică a lui Hitler, luase hotărârea de a-şi ucide copiii, dacă era cazul. Mai multe persoane încercaseră să o facă să se răzgândească, însă femeia răspunde că este ferm hotărâtă chiar şi atunci când dictatorul o roagă să nu recurgă la un astfel de gest. Spune că nu-şi poate lăsa soţul să moară singur şi că, dacă va muri ea, trebuiau să moară şi copiii ei. Totuşi, ea şi Goebbels

începuseră să ezite într-o oarecare măsură. Magda Goebbels îl roagă pe Hitler să părăsească Berlinul, în timp ce soţul ei o aşteaptă la uşa camerei. Hitler nici nu vrea să audă de aşa ceva şi, conform relatării lui Günsche, ea „pleacă plângând", după ce se aflase în compania lui Hitler „aproximativ un minut".

Artur Axmann a vrut şi el să-i vorbească lui Hitler, dar Günsche i-a spus că avea ordine clare de la Führer să nu mai lase pe nimeni să intre la el. În buncăr s-a lăsat din nou o linişte apăsătoare. Toţi cei prezenţi acolo s-au strâns în grupuri mici, aşteptând. De parcă viaţa aceea, guvernată de mai multă vreme de tot felul de scenarii, trebuia să aibă în ea şi ceva grotesc, în cantina vechiului buncăr câteva persoane încep să danseze cu frenezie, eliberându-se astfel de tensiunea nervoasă care le apăsase săptămâni în şir. Regulile pe care le respectaseră cu stricteţe erau acum încălcate şi oamenii adunaţi în cantină aveau un sentiment de uşurare, convinşi fiind că totul se va sfârşi. În difuzoare răsuna muzica şi sunetele plăcute pătrundeau până în cel mai îndepărtat colţ al labirintului subteran. O ordonanţă a fost trimisă în vechiul buncăr pentru a cere să se facă linişte, deoarece Führerul se pregătea să moară. Niciuna dintre persoanele aflate în cantină nu ţin cont de mesajul ordonanţei, pentru că majoritatea lor au consumat alcool în cantităţi mari şi astfel petrecerea continuă.

Nu se poate stabili cu exactitate ce s-a întâmplat ulterior. Unii martori afirmă că s-ar fi auzit o împuşcătură pe la trei şi jumătate. Secretara Gertraud Junge, care a vrut să urce scările, pentru a ajunge în vechiul buncăr şi pentru a scăpa astfel de spaţiile înguste, aerul îmbâcsit şi atmosfera melodramatică din noul buncăr, a dat peste copiii familiei Goebbels. Ea le-a procurat ceva de mâncare, le-a citit chiar câteva poveşti, pentru a-i face să nu se mai gândească la realitatea imediată, şi a

răspuns la întrebările pe care copiii le puneau, pentru că erau speriaţi. Secretara îşi aduce aminte că la un moment dat a auzit un foc de armă şi că Helmuth, băiatul în vârstă de nouă ani al soţilor Goebbels, a spus râzând: „Drept în ţintă!" Există o serie de alte persoane, care nu au auzit nicio împuşcătură, din cauza zgomotului făcut de motoare şi de ventilatoare. Apropiaţii lui Hitler, de la care acesta îşi luase rămas-bun, aşteaptă cu toţii, stăpâniţi fiind de un sentiment de nelinişte. Linge, care se afla într-o încăpere rezervată militarilor însărcinaţi cu paza şi care consumase mai multe păhărele de *Schnaps*, pentru a-şi face curaj, intră repede într-o cameră care dădea spre apartamentul lui Hitler şi simte mirosul de praf de puşcă. Apoi se duce la Bormann şi îl informează: „Domnule *Reichsleiter*, evenimentul s-a produs!" Urmaţi de Günsche, au intrat cu toţii într-una dintre încăperile dictatorului. Hitler se afla pe canapeaua înflorată. Avea ochii deschişi şi era aplecat înainte. La nivelul tâmplei drepte se vedea o gaură de mărimea unei monede. De la rana de la tâmplă sângele i se scursese pe obraz. Pe podea se afla un pistol marca *Walther*, de calibru 7,65 mm. În imediata apropiere a armei se formase o baltă de sânge. Lângă Hitler se afla, îmbrăcată într-o rochie albastră, cu picioarele strâns lipite unul de altul şi cu buzele vinete, soţia lui. Pistolul Evei Braun era în faţa ei, pe masă. Nu fusese utilizat. Mirosea a praf de puşcă şi a migdale. Unii afirmă că, la sfatul unuia dintre medicii din buncăr, doctorul Werner Haase, Hitler ar fi luat cianură hidrogenată şi apoi s-ar fi împuşcat în tâmplă. Există şi persoane care susţin că dictatorul s-ar fi împuşcat în gură. Pe de altă parte, generalul SS Rattenhuber, care s-a informat din diferite surse, afirmă că Hitler ar fi luat otravă şi apoi ar fi fost împuşcat de un terţ, care primise în prealabil ordin să facă acest lucru. Nu se poate determina exact în ce mod s-au petrecut lucrurile cu adevărat.

După ce a rămas înmărmurit preţ de o clipă, Günsche s-a dus la apropiaţii lui Hitler, care aşteptau, a luat poziţia de drepţi şi a spus: „Raportez că Führerul a murit!"

Fără a schiţa nici un gest, Goebbels, Krebs, Burgdorf şi ceilalţi l-au urmat pe Günsche şi au ajuns în biroul lui Hitler, unde Linge îi acoperea cu pături pe decedaţi. Günsche a dus în sala de conferinţe, împreună cu Högel, trupul neînsufleţit al lui Hitler. După cum relatează unii martori oculari, picioarele dictatorului ieşiseră de sub pătură şi pendulau, lipsite de viaţă. Günsche şi Högl erau urmaţi de Bormann, care ducea cadavrul soţiei lui Hitler.

Goebbels a fost primul care a fost în stare să vorbească din nou după ce au fost descoperite cele două corpuri neînsufleţite. El le-a spus celor din preajma sa că doreşte să se ducă la ministerul său* şi să se plimbe prin clădire, până când va fi răpus de un glonţ inamic. În timp ce toată lumea discuta despre cele întâmplate şi mai ales despre cele ce aveau să se întâmple în continuare, a venit în fugă Erich Kempka, omul care răspundea de parcul auto al buncărului. El i-a cerut explicaţii lui Günsche. L-a întrebat de ce a cerut canistre cu benzină în condiţiile în care buncărul se afla sub tirul artileriei inamice şi a vrut să ştie dacă nu cumva Günsche îşi pierduse minţile. Günsche l-a tras pe Kempka deoparte şi i-a spus: „Şeful e mort!" Conform unor martori, Kempka a izbucnit: „Cum s-a putut întâmpla aşa ceva? Ieri am vorbit cu el! Era sănătos şi liniştit! După ce şi-a revenit din şoc, el s-a alăturat celor care îşi propuseseră să scoată din buncăr trupul neînsufleţit al lui Hitler, în vreme ce Günsche se ocupa de cadavrul Evei. La ieşirea care dădea spre grădină toată lumea s-a oprit pentru că Linge, Högl, dar şi alţii au fost nevoiţi

* Ministerul Propagandei (n.tr.).

să se retragă în buncăr pentru a nu fi doborâţi de gloanţe. După mai multe încercări, cei care duceau trupurile au reuşit să le aşeze la câţiva metri distanţă de intrarea în buncăr. Bormann s-a apropiat, a dat deoparte pătura care acoperea chipul lui Hitler, a rămas preţ de câteva clipe în faţa trupului neînsufleţit al dictatorului şi apoi a intrat în buncăr. Deşi se trăgea în permanenţă, cei prezenţi au vărsat peste cele două cadavre conţinutul a aproximativ zece canistre cu benzină şi au încercat să le dea foc folosind chibrituri, care se stingeau din cauza suflului exploziilor.

Günsche a făcut rost de o grenadă, pentru că dorea ca totul să se sfârşească mai repede, dar Linge a scos de sub veston câteva formulare, a făcut din ele o torţă din hârtie, i-a dat foc şi a aruncat-o în direcţia celor două trupuri neînsufleţite în momentul în care tirul celor ce trăgeau asupra buncărului s-a întrerupt pentru scurtă vreme.

Cele două cadavre s-au aprins imediat. O flacără uriaşă s-a înălţat şi apropiaţii lui Hitler au privit totul fără a scoate un cuvânt. Rând pe rând, au executat salutul nazist şi s-au retras în buncăr. Conform relatărilor, trupurile celor doi s-au micşorat treptat şi apoi membrele le-au dispărut rând pe rând, mistuite de flăcări.

Între timp, militarii sovietici atacau, în apropiere, Reichstagul, care era apărat cu îndârjire. Din motive vag legate de faptul că Reichstagul a fost incendiat în 1933 şi că vinovaţi au fost găsiţi comuniştii, comandanţii armatei sovietice considerau că nu Cancelaria Reichului sau Poarta Brendenburg, ci ruina clădirii parlamentului de pe Königsplatz ar fi „simbolul Berlinului". Deja, pe malurile fluviului Oder, unităţilor sovietice li se repartizaseră steaguri destinate exclusiv momentului cuceririi

„Kremlinului Germaniei". Chiar înainte de ivirea zorilor, trupele sovietice luaseră cu asalt clădirea Reichstagului, dar fuseseră nevoite să se oprească în fața ruinei clădirii Operei Kroll, situată în apropierea Parlamentului German. Dispunând de un număr mare de tancuri, piese de artilerie și aruncătoare de rachete, parte din ele fiind orientate către etajele superioare ale Ministerului de Interne al Reichului, militarii sovietici au reluat atacul în cursul dimineții, fără a reuși să ajungă, însă, la tunelul de cale ferată. Și cel de-al treilea atac, care a urmat după un foc susținut de artilerie, a dat greș. În urma acestor evenimente, comandanții sovietici au decis să se aștepte căderea serii. Abia după lăsarea întunericului, câțiva militari sovietici, puțini la număr, au reușit să ajungă pe treptele Reichstagului și să dinamiteze un perete, realizând astfel o cale de acces în clădire. În scurt timp, foaierul generos al Reichstagului s-a umplut de militari sovietici, care au luptat ulterior pentru cucerirea fiecărei încăperi în parte, a fiecărui etaj.

Abia la ora 24, ora Moscovei, „Stindardul Nr. 5" a fost înfipt pe acoperișul Reichstagului de către militari ai Corpului de Gardă LXIX, unitate care atacase prima clădirea. Toți militarii care au avut permisiunea să pună steagul pe clădirea cucerită, respectiv să asiste la acel moment important, erau membri ai Partidului Comunist. Ulterior, s-a descoperit că niște artileriști puseseră deja un steag pe acoperișul Reichstagului, dar acțiunea lor a fost considerată ca fiind „neoficială". În fotografia realizată dimineața se vede grupul „oficial" de militari. Generalul Pereviorkin, comandantul militarilor care au cucerit Reichstagul, prezintă faptele abătându-se de la realitate și conferind relatării sale o notă poetică: „Abia către seară, când soarele a început să apună, luminând cu razele sale roșii întregul orizont, doi dintre soldații noștri au arborat steagul victoriei pe cupola înnegrită de fum".

Fotografia „oficială", dar nu neapărat conformă cu realitatea, în care se prezintă momentul arborării steagului pe clădirea cucerită a Reichstagului. Momentul a fost imortalizat de către celebrul fotograf sovietic Evgheni Haldei.

În realitate, luptele înverşunate care s-au purtat în labirinticele subsoluri ale Reichstagului şi în care militarii sovietici s-au împuşcat uneori reciproc au durat până pe 2 mai la prânz. Când cei care apărau clădirea au rămas fără muniţie, au continuat să lupte folosindu-se de cuţite. Confruntările au continuat chiar şi când militari ai Armatei Roşii au pătruns în Parizer Platz şi au ajuns la etajele superioare ale clădirii unde unii dintre ei au ţinut cu orice preţ să-şi scrijelească numele pe pereţi. Câteva femei germane au venit să mături în faţa clădirii, în vreme ce, în subsol, militarii sovietici foloseau aruncătoarele de flăcări împotriva ultimilor apărători. Abia atunci luptele pentru cucerirea Reichstagului au luat sfârşit cu adevărat.

Nu s-a încheiat, însă, și războiul. Afirmația pe care sovieticii o făceau de mai multe săptămâni, conform căreia cucerirea Reichstagului înseamnă sfârșitul războiului, avea caracter simbolic. În momentul în care mareșalul Jukov îl întrebase pe generalul Chuikov dacă va fi cucerit întreg Berlinul în cinstea zilei de 1 Mai, așa cum se prevăzuse, acesta răspunsese că nu se putea spera „la o capitulare în viitorul apropiat" a germanilor, care rezistau cu încrâncenare. Erorile tactice care se comiseseră pe Înălțimile Seelow își cereau încă o dată tributul.

În cursul după-amiezii, Rattenhuber a cerut din nou benzină, deoarece se pare că trupurile neînsuflețite ale lui Hitler și ale soției sale nu arseseră în totalitate. Îndată ce a sosit benzina, militari din serviciul de pază au aruncat canistrele, deschise, direct din buncăr peste cadavre.

Către seară, când Unterführerul SS Hermann Karnau s-a apropiat de locul în care avusese loc incinerarea, a constatat că din cele două trupuri lipsite de viață nu mai rămăseseră decât scheletele. Încercând să le împingă într-o gaură din pământ, rămășițele s-au dezintegrat într-o morman plat de cenușă, ca atinse de o mână spectrală. Către orele opt seara, ofițerul SS s-a dus încă o dată în locul în care fuseseră arse cele două trupuri și a observat cum „cenușa era risipită de vânt".

Sfârșitul rămâne neclar. Günsche spune că a trimis niște militari SS să risipească cenușa. Ulterior, i s-a raportat că sarcina a fost îndeplinită. Dar niciunul dintre cei care îi promiseseră lui Hitler că trupul său și cel al soției sale vor fi arse nu s-a convins el însuși că focul le mistuise cu adevărat. Nici măcar generalul Baur, care îi făgăduise că va verifica dispariția completă. Conform unei mărturii, doar Bormann și Rattenhuber au ieșit pentru scurtă vreme din buncăr, la căderea nopții. Un alt martor a susținut că rămășițele au fost puse pe o foaie de cort,

răsturnate într-un crater făcut de o grenadă și acoperite apoi cu pământ. După această operație, pământul a fost tasat cu un țăruș din lemn. Dar nimeni nu a putu confirma că tirurile de artilerie, care au continuat vreme de 20 de ore, și aruncătoarele de flăcări folosite de trupele sovietice au putut permite asemenea manevre.

Rattenhuber relatează că ar fi spus, la locul incinerării, în timp ce plângea: „I-am slujit Führerului timp de 20 de ani și acum iată-l zăcând aici". Într-adevăr, despărțirea de Hitler s-a produs brusc, sfârșitul dictatorului fiind unul violent. Într-una dintre imaginile pline de patetism legate de sfârșitul său, Hitler își dorise ca locul de veci să fie în turnul unei clopotnițe foarte înalte, pe malul Dunării, dominând orașul său natal, Linz. În loc de asta, a fost îngropat printre dărâmături, în spatele Cancelariei Reichului, care fusese distrusă, printre bucăți de beton, moloz și mizerie.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Dorinţa de a distruge

Se spune că doar sfârşitul unei vieţi sau al unui fenomen istoric scoate la iveală elementele determinante care au dus la acest sfârşit. Printre întrebările care se pun în legătură cu declinul lui Hitler se numără şi aceea dacă, în după-amiaza zilei de 30 aprilie, când şi-a curmat viaţa împuşcându-se, el a considerat că acţiunile sale s-au soldat cu un eşec. Răspunsul nu poate fi dat atât de uşor pe cât s-ar părea şi fiecare persoană care a reflectat mai mult asupra acestui aspect a avut ezitări în a da un verdict.

Dacă avem în vedere ce s-a petrecut în lunile precedente lui mai 1945, putem constata că nu este vorba doar de cumplita teamă faţă de înfrângerea totală: oraşe distruse, milioane de oameni, care fug din calea războiului, haos general. Se pare că în Reich, care este învins de multă vreme, conducătorii nu vor doar să prelungească războiul, dar sunt mânaţi de dorinţa ca ţara să piară în cel mai pur sens al cuvântului.

Deja în toamna anului 1944, când adversarii se apropiau de granițele Germaniei, Hitler dăduse o serie de ordine care aveau la bază principiul „pământului pârjolit", aplicat atât pe Frontul de Vest, cât și pe cel de Est, și extins asupra teritoriului Reichului. Hitler a cerut ca tot ceea ce servea la asigurarea condițiilor de existență să fie distrus. Urmau să fie distruse instalațiile industriale, sistemele de utilități, de canalizare, liniile de cale ferată și cele telefonice; fiecare pod să fie aruncat în aer, fiecare gară să fie distrusă; nici măcar monumentele și clădirile cu valoare istorică nu trebuiau să rămână în picioare. Câteva luni mai târziu, la 19 martie 1945, Hitler a emis așa-numita „Dispoziție Nero", care purta sugestivul titlu „Măsuri de distrugere pe teritoriul Reichului". În acest document este exprimată din nou în mod cât se poate de clar intenția sa de a transforma totul într-un „deșert al civilizației". Hitler dispune: „Toate dispozitivele militare, facilitățile de transport, rețelele de comunicații și instalațiile industriale sau destinate alimentării, precum și bunurile de pe teritoriul Reichului, de care dușmanul s-ar putea folosi imediat sau într-un viitor apropiat în vederea continuării ostilităților, vor fi distruse". În continuare se dau și detalii legate de modul în care urma să se acționeze.

În numeroase localități s-a început, în virtutea dispoziției amintite, demolarea fabricilor, a minelor și a depozitelor de alimente. De asemenea, s-au luat măsuri pentru a arunca în aer linii de cale ferată și pentru a a face impracticabile canalele navigabile, scufundându-se bărci încărcate cu ciment. În același timp, odată cu victoriile obținute de către trupele americane în vest, a devenit o practică evacuarea de orașe și așezări rurale, cu toate că masele de oameni care rătăceau dezorientați nu au făcut decât să creeze haos în teatrele de luptă și să împiedice ducerea la bun sfârșit a anumitor operațiuni militare. Atunci

când unul dintre generalii armatei germane a încercat să îl convingă pe Hitler să renunțe la evacuări, pentru că sute de mii de oameni erau privați de mijloace de transport, asistență medicală, adăpost și în general de tot ceea ce le era necesar pentru a-și asigura traiul, dictatorul s-a îndepărtat fără a rosti un singur cuvânt. Conform unui ordin „al steagurilor" toți bărbații din clădirile unde se arbora un steag alb, urmau să fie împușcați pe loc. Într-o recomandare de la sfârșitul lui martie 1945 se spunea că „lupta trebuie să fie dusă cu fanatism și nu se poate ține cont de populația civilă".

Nu trebuie să se înțeleagă în mod greșit că aceste ordine ar reprezenta un ultim mijloc de a face față cu disperare unui dușman superior din punct de vedere numeric, care se apropia de granițele țării. Pentru Hitler, ele au reprezentat un mod preferat de acțiune. Dispoziția legată de demolări ilustrează cel mai bine modul său de gândire. Prin ordinele sale se face auzită vocea sa. Glasul său se aude și atunci când dă naștere unei adevărate mișcări care merge pe ideea „să facem totul țăndări". După preluarea puterii de către naziști, această temă a fost înlocuită de lozincile în care era vorba despre onoare și pace, iar în primii ani de război a fost acoperită de fanfarele prezente la manifestările organizate cu diferite ocazii. Opozanții naziștilor adaptaseră un vers al unui bine-cunoscut cântec și declamau: „Căci astăzi distrugem Germania și mâine lumea-ntreagă". Odată cu ordinele legate de tactica „pământului pârjolit", acest vers devine realitate.

Cât de puternică era dorința de distrugere, care luase naștere deja în anii de dinainte de război, devine clar nu numai din reproșurile pe care și le face Hitler sieși, afirmând că a cedat prea mult. Și Goebbels își exprimă la un moment dat regretul că „nu s-a distrus mai mult". În 27 aprilie 1945, în timpul

întrunirii în cadrul căreia se discută situaţia din teatrele de luptă, se pune întrebarea ce ar fi mai bine să se facă după victoria finală. Comandantul „Citadelei", Grupenführerul SS Mohnke spune, privindu-l pe Hitler: „Nu am dus la îndeplinire tot ceea ce am vrut să facem în 1933, *mein* Führer!"

Mohnke nu era, însă, un cinic şi cu atât mai puţin un om care să devină ironic atunci când se află într-o situaţie dificilă. Fiind unul dintre apărătorii înverşunaţi ai regimului nazist, el nu exprimase decât ceea ce se ascundea în spatele lozincilor legate de salvarea lumii: o nemăsurată dorinţă de distrugere, reprezentând adevărata faţă a dictatorului şi a apropiaţilor săi. În timpul ascensiunii şi dominaţiei naziştilor, aceştia au avut nevoie de duşmani, şi-au alimentat conştiinţa cu duşmănie, s-au definit prin duşmănie şi au făcut totul pentru a avea duşmani, chiar şi acolo unde aceştia lipseau iniţial. Şi trebuie spus că au reuşit din plin acest lucru.

În ceea ce îl priveşte pe Hitler, nu avem de-a face doar cu un sentiment de amărăciune şi cu o senzaţie de teamă. Este vorba despre un amestec complicat de sentimente, care îl aduc pe dictator în situaţia de a vedea înfrângerea ca pe un spectacol apocaliptic. Încă din martie, Goebbels afirmase în cadrul unei conferinţe de presă: „Dacă noi vom pieri, va pieri odată cu noi întreg poporul german şi va pieri cu atâta fală, încât chiar şi după o mie de ani pieirea germanilor va avea un loc de frunte în istoria lumii".

Hitler şi apropiaţii săi îşi puseseră, de asemenea, în gând să rămână în conştiinţa lumii ca un adevărat mit. Prin adevărata sărbătoare a morţii pe care o organizează precum conducătorii germanici din timpuri străvechi, naziştii nu fac decât să sacrifice nenumărate vieţi omeneşti. Conform statisticilor, în ultimele săptămâni ale celui de-al Doilea Război Mondial au murit

zilnic zeci de mii de oameni. Armata a 9-a, ai cărei comandanţi au cerut permisiunea să ordone retragerea, lucru pe care Hitler l-a interzis în mai multe rânduri, şi ai cărei militari şi-au pierdut viaţa inutil la finele lui aprilie 1945, reprezintă doar un exemplu care ilustrează ideea că extraordinar de mulţi oameni au murit fără nici un rost. Un alt exemplu, în care numărul morţilor este cu mult mai mare, îl reprezintă ofensiva organizată pe Fontul de Est, care debutează cu măsuri de exterminare, vizaţi fiind reprezentanţii aşa-numitelor „rase inferioare", respectiv persoanele de origine slavă şi evreii.

Reprezentanţii regimului nazist au trecut la măsuri din ce în ce mai dure, pe măsură ce situaţia trupelor germane devenea tot mai dificilă. Ei au încercat să prelungească războiul cât mai mult. Chiar şi amiralul Dönitz, care se considera un comandant aspru, dar corect, nu s-a sfiit să laude criminali. Printr-un ordin de zi secret, din 1945, el îşi exprimă „deplina apreciere" şi îl prezintă drept exemplu pe un subofiţer care le-a ordonat paznicilor dintr-un lagăr pentru prizonieri australieni să îi ucidă „în mod planificat şi discret, astfel încât să nu bată la ochi" pe prizonierii germani din lagărul respectiv care recunoscuseră că erau împotriva regimului nazist. Acesta nu este un caz singular. Se pare că dorinţa lui Hitler ca totul să fie distrus a crescut pe măsura trecerii timpului. În nenumărate cuvântări sau discuţii, el a vorbit despre cele două variante: „dominaţie asupra lumii sau pieire". În realitate, această alternativă nu a existat, deoarece dictatorul dorea numai să distrugă.

Numai un observator superficial ar putea fi păcălit de atacurile de disperare pe care Hitler le are în ultimele săptămâni de război. Cel care aruncă în luptă armate care nu mai există şi îşi declară din când în când speranţele deşarte legate de victorie

nu își dorește, de fapt, decât să-și prelungească viața cu câteva zile. Dominante sunt, însă, ura față de toată lumea și dorința de a distruge, care devin evidente din ordinele date, din care reiese că dictatorul nu a ținut cont de nimic și de nimeni chiar din momentul în care începe războiul. Franz Halder, cel care a fost pentru o vreme șeful Statului-Major General al armatei germane, a declarat că, în cursul ofensivei împotriva Poloniei, Hitler a insistat ca Varșovia să fie bombardată, deși polonezii erau pe punctul de a se preda. El nu s-a arătat impresionat de fotografiile în care se prezentau distrugerile cauzate de bombardamente și și-a dorit și bombardarea Parisului, a Moscovei și a Leningradului, deoarece îi făcea plăcere să distrugă. Mai mult chiar, ar fi dorit ca asupra Manhattanului să fie lansat un atac cu bombe și rachete.

Numeroase planuri de distrugere pe care le pusese la punct se soldaseră însă cu eșecuri. Acum, când Reichul era distrus, Hitler este cuprins de satisfacție. Putem fi siguri că apocalipsa ultimelor săptămâni ale războiului i-a oferit o satisfacție mai mare decât aceea dată de victoriile armatei germane, obținute cândva. În momentul în care au fost declanșate bombardamentele asupra orașelor germane, Hitler a spus că Aliații nu ar fi cunoscut foarte bine planurile mai noi ale orașelor Reichului, dar că „tot reușiseră să facă ceva". Aceste lucruri nu fuseseră spuse cu ironie, ci într-un mod cât se poate de serios.

Este cert faptul că Hitler și-ar fi dorit ca „ultimul act" să fie unul grandios, să aibă în sine ceva dintr-o operă, să cuprindă și ceva patos, dar să și înspăimânte, fiind în cele din urmă un fel de salut apocaliptic. A fost, totuși, un sfârșit de care lumea își va aminti cu siguranță.

Dictatorul își dorise toată viața să se bucure de faimă, de faima pe care o are un om de stat, un conducător care își domină

supuşii cu mână de fier, dar şi de faima pe care o are un mare comandant de oşti. Pentru fiecare dintre aceste roluri Hitler era influenţat, printre altele, prea mult de Wagner şi purta în suflet o dorinţă mult prea mare de prăbuşire. Copil fiind, văzuse la Opera din Linz, de la galerie, o reprezentaţie cu „Rienzi". În spectacol se prezintă povestea unui tribun din Evul Mediu care nu este înţeles de lume şi care alege în cele din urmă să moară. „În ceasul acela a început totul!", avea să spună Hitler la câteva decenii după ce fusese la respectivul spectacol. Tot ce pusese el în scenă avea să se sfârşească tragic. Nu doar că a luat în calcul măsuri împotriva propriului popor, ci şi-a însuşit întru totul această idee. Deja la 27 noiembrie 1941, moment în care începe catastrofa cauzată de atacul dat asupra Moscovei şi se întrevede posibilitatea ca Germania să fie înfrântă, Hitler le mărturiseşte unor străini, care îl vizitează, că „poporul german urmează să piară... să fie nimicit" în situaţia în care nu va mai fi „suficient de puternic şi gata de sacrificiu". Hitler susţine, de asemenea, că poporul german „trebuie să sângereze, dacă doreşte să existe" şi că „nu va vărsa nicio lacrimă" pentru el. La 19 martie 1945, i-a spus lui Albert Speer „pe un ton glacial": „Dacă vom pierde războiul, va fi pierdut şi poporul. Nu este necesar să luăm în calcul lucrurile de bază care îi sunt necesare poporului pentru a continua să existe în condiţii dintre cele mai primitive. Dimpotrivă, este mai bine să distrugem chiar noi aceste lucruri, deoarece poporul s-a dovedit a fi mai slab şi viitorul îi aparţine exclusiv poporului de la Răsărit. Cei ce vor rămâne în urma acestei lupte vor fi cei lipsiţi de valoare, pentru că aceia buni au căzut".

În toate deciziile pe care le ia, mai ales după înfrângerea suferită de germani la Stalingrad şi după ce soarta războiului începe să se schimbe, se observă ura sa faţă de germani. El a

stabilit strategia ultimei faze a conflagrației, începând cu repetatele ezitări în ceea ce privește organizarea unui sistem defensiv bine pus la punct, până la organizarea ofensivei din Ardeni, în decembrie 1944, pentru care a retras un număr mare de militari de pe Frontul de Est, dorind ca prin amenințarea „venirii rușilor" să mobilizeze populația, care era oricum sătulă de război. Cu doi ani înainte, anunțase că, dacă va fi nevoie, îi va chema la arme pe cei care au împlinit vârsta de 14 ani, pentru că „este mai bine ca ei să cadă luptând împotriva dușmanilor de la Răsărit decât să fie supuși la tortură sau să ajungă niște sclavi după ce războiul va fi pierdut". La un moment dat, Hitler este scandalizat de faptul că în vest oamenii înlătură tot ceea ce ar putea bloca înaintarea tancurilor inamice și scot steaguri albe la ferestre, deși li s-a interzis acest lucru. Un întreg corp de armată a dispărut fără urmă. „Este rușinos!" Dacă la început se concentrase asupra operațiunilor militare, Hitler ajunge să ia măsuri punitive împotriva propriului popor. Așa cum spusese el însuși în 1941, „poporul german urmează să piară, să fie nimicit". El însuși era gata să facă tot ce era necesar pentru ca lucrurile să se întâmple astfel, dar se arăta dispus să țină cont de „regulile eterne" ale luptei pentru supraviețuire.

Având în vedere toate acțiunile pe care le-a întreprins, Hitler a fost animat până în ultima clipă de dorința ca totul să se sfârșească. Toți martorii oculari afirmă că degradarea fizică – Hitler mergea cocoșat, își târa picioarele și avea o voce care trăda epuizarea – se afla în antiteză cu energia și dorința lui de a se impune. Una dintre persoanele care au fost prezente în buncărul dictatorului îl descrie sugestiv, afirmând că este „o ruină care înghite prăjituri". Numai că această ruină continuă să se bucure de autoritate. La jumătatea lui martie, își face apariția în buncăr Gauleiterul Albert Forster, care vine din Gdansk.

Acesta este disperat şi spune că ruşii au venit cu 1 100 de tancuri la porţile oraşului, iar germanii nu dispun decât de patru tancuri „Tiger". Forster este hotărât să îi prezinte situaţia disperată şi să-l facă pe dictator să ia o hotărâre în acest sens. După ce iese din biroul lui Hitler, Forster are o cu totul altă stare de spirit, este „complet schimbat" şi spune că „Führerul va salva Gdanskul! Nu există nicio îndoială în privinţa asta!" Generalul SS Karl Wolff, care vine la Hitler în 18 aprilie pentru a-i raporta situaţia disperată din teatrele de luptă, pleacă liniştit, deoarece dictatorul i-a prezentat planurile sale grandioase.

La o apreciere în ansamblu, se observă că Hitler rămăsese ancorat în sfera politicului, avându-se în vedere talentul său de a pleda pentru ceva, asemeni unui avocat. Se observă, de asemenea, foarte clar, că Hitler nu avea capacitatea de a trece dincolo de obiectivele de ordin militar. În anii 1930 obţinuse victorie după victorie efectuând operaţiuni-surpriză sau ameninţând, pentru ca apoi să exprime gânduri paşnice. Într-un timp relativ scurt, reuşise să-şi atingă primul obiectiv, acela de a distruge sistemul puterilor europene. La finele anului 1937, comportamentul lui Hitler crea impresia că s-a săturat de victoriile obţinute uşor şi că doreşte să revină la acel „unic principiu" al luptei cu orice preţ, principiu de care ţinuse cont toată viaţa, aşa cum subliniase el însuşi într-un discurs.

Până la declanşarea războiului, dictatorul nu mai are nici un fel de iniţiativă politică. Sigur pe sine, la Conferinţa de la München din 1938 îi lasă pe reprezentanţii puterilor apusene, care dau dovadă de laşitate şi au reacţii surprinzătoare, să acţioneze cum doresc, fiind nemulţumit doar de faptul că vesticii nu îi permit să declanşeze deja războiul, aşa cum şi-ar fi dorit. După ce germanii obţin victoria asupra Poloniei şi un an mai târziu asupra Franţei, Reichul German şi-ar fi putut asigura

hegemonia în Europa. Hitler nu a realizat că exista această posibilitate şi nici nu s-a gândit vreodată la ea. Aproape că am fi tentaţi să credem că succesele militare pe care le obţine îi dau un sentiment de nemulţumire, deoarece pentru el o victorie obţinută fără un război în adevăratul sens al cuvântului nu avea nicio valoare.

Se pare că şi ideea conform căreia o perioadă îndelungată de pace „nu face bine [Germaniei]", idee pe care o împărtăşeşte şi generalilor săi în august 1939, stă la baza faptului că, în anii care au urmat, Hitler nu s-a implicat în viaţa politică. Dictatorul nu ţine seama de sfaturile persoanelor din anturajul său sau de cele ale politicienilor străini, cum ar fi Mussolini, Horthy sau Laval, care îl îndemnau să recurgă la mijloace diplomatice înainte de a declanşa un război. Este drept, în iarna 1942–1943, când se schimbă soarta războiului, Hitler a susţinut că ostilităţile trebuie să continue, venind cu argumentul că „acea coaliţie împotriva firii între capitalism şi bolşevism se va rupe şi, după ce se va fi rupt, va sosi momentul pentru tratative". Dar, de câte ori i s-a ivit ocazia de a rupe coaliţia, nu s-a folosit de oportunitate. Goebbels notează în jurnalul său, vădit iritat, că a făcut presiuni asupra lui Hitler, dar „uneori ai impresia că este cu capul în nori". Pornind de la această afirmaţie a lui Goebbels, Sebastian Haffner* a tras concluzia că Hitler nu avea imaginaţia constructivă a omului de stat şi că, de la finele anilor 1930, nu mai dispunea nici de aşa-numita mobilitate tactică. El susţine că „lipsa abilităţilor" l-ar fi făcut pe Hitler să eşueze.

Mergând mai departe, am putea ajunge chiar la concluzia că Hitler nu a fost toată viaţa lui decât un fel de şef al unei bande, ce-i drept uns cu toate alifiile, având un soi de machiavelism

* Jurnalist şi istoric german (n. red.).

de care nu dădea dovadă niciun politician european responsabil. Tocmai această nepăsare faţă de mijloacele de care se folosea pentru a-şi atinge scopurile l-a ajutat să se bucure de succes cel puţin o vreme. Ca orice şef de bandă, el nu are alt scop decât acela de a-şi distruge adversarul şi de a pune mâna pe pradă. Aşa cum aveau să constate cu uimire generalii săi şi mai târziu cercetătorii şi istoricii, conflictul în care s-a aflat cu aproape întreaga lume nu a fost generat pentru că urmărea un anumit obiectiv de natură militară. În februarie 1941, când se mai întreba încă dacă se cuvine să înceapă un an mai târziu ofensiva împotriva Uniunii Sovietice, îngrijorat de perspectiva păcii, Hitler îi solicită lui Jodl un „studiu temeinic" legat de posibilitatea iniţierii unei campanii militare împotriva Afganistanului şi a Indiei!

Celor ce voiau să afle de la Hitler la ce anume se va ajunge în urma războiului, dictatorul le vorbea despre „întinderi nesfârşite" şi se lansa în tirade legate de resurse nesfârşite de materii prime, popoare inferioare şi „graniţe veşnic scăldate în sânge". Nici chiar în însemnările din februarie şi aprilie 1945, care constituie un fel de post-scriptum al viziunii sale în ceea ce priveşte perioada de dominaţie nazistă, teritoriile cucerite nu sunt altceva decât puncte de pornire către noi teritorii care trebuie cucerite. Hitler recunoaşte că este dur şi nesupus, că nu urmăreşte un anumit scop şi că vrea să instaureze „străvechea lege" a dreptului celui mai puternic de a fi stăpân, lege care, în accepţiunea sa, nu se mai făcea simţită de multă vreme. În toamna anului 1943, când ministrul de Externe al Reichului încearcă să-l convingă să încheie un acord de pace cu Moscova, Hitler ridică din umeri, spunând: „Ştiţi, domnule Ribbentrop, dacă închei astăzi un acord de pace cu Rusia, mâine o voi ataca. Nu sunt în stare să procedez altfel". Hitler a afirmat la un moment

dat că dorea să intre în istorie fiind un bărbat „cum nu a mai existat vreodată altul". Circumstanţele în care a murit în acel „aşezământ al morţii" despre care vorbea una dintre persoanele care a stat în buncărul lui Hitler, dispoziţiile nebuneşti, crizele de nervi, încăpăţânarea cu care a vrut să creadă că războiul nu era pierdut, toate ne duc la concluzia că intuia de ceva vreme faptul că eşuase. Sfârşitul era însă şi o eliberare. Ultima dorinţă a lui Hitler a fost una definitorie pentru întreaga perioadă în care a condus destinele Reichului, o dispoziţie prin care cerea să se distrugă ceva: trupul său.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

Capitularea

În seara zilei de 30 aprilie, după ce cadavrul lui Hitler şi cel al soţiei sale au fost arse, ulterior fiind împrăştiată cenuşa, persoanele din anturajul dictatorului, care s-au văzut fără conducător, s-au adunat pentru a se sfătui. După ce au fost formulate mai multe păreri, Bormann a sugerat o operaţiune de ieşire din încercuirea duşmanilor cu ajutorul celor câteva sute de militari care erau însărcinaţi cu paza şi apărarea Cancelariei Reichului şi făceau parte din ceea ce se numea *Leibstandarte*. Mohnke le-a explicat însă că o asemenea acţiune nu ar avea nicio şansă de reuşită şi ar fi de-a dreptul absurdă. În cele din urmă, s-au decis cu toţii să demareze negocierile cu ofiţerii de rang înalt din armata societică. În acest sens, generalul Krebs urma să meargă la Chuikov, la Tempelhof.

Către orele două noaptea, Krebs porneşte la drum şi ajunge o oră şi jumătate mai târziu la Schulenburgring, unde Chuikov rechiziţionase o reşedinţă. Surprins de această vizită, generalul

sovietic nu are timp să-i adune pe membrii statului său major. De aceea el ia hotărârea ca persoanele în compania cărora se află, mai precis doi scriitori, ordonanța sa și alte câteva persoane, să fie prezentați drept „consilierii săi de război". Printre cei care se aflau alături de Chuikov se găsea și compozitorul Matvei I. Blanter, care primise de la Stalin dispoziția de a compune o simfonie a cuceririi Berlinului.

Când s-a constatat, însă, că Blanter nu avea uniformă militară și drept urmare nu putea fi prezentat ca fiind ofițer al Armatei Roșii, Chuikov îl închide într-un dulap și îi cere să nu scoată nici măcar un sunet.

După câteva fraze de complezență, Krebs trece la subiect. El îi mărturisește lui Chuikov că este primul străin care află că Hitler și cea care îi devenise de curând soție s-au sinucis cu o zi în urmă în buncărul aflat sub Cancelaria Reichului. Generalul sovietic nu știe nimic despre existența unui buncăr sub Cancelaria Reichului, nu are nici un fel de informație despre Eva Braun și nu a aflat că Hitler s-a sinucis. Cu toate acestea, el mimează nepăsarea și îi spune lui Krebs că știa tot! Krebs îi citește lui Chuikov un înscris redactat de către Goebbels, în care era vorba despre dispozițiile lui Hitler în ceea ce privește conducerea Germaniei după moartea sa și despre „tratative de pace între cele două state, care au înregistrat pierderi mari în timpul războiului".

Fără a ezita nici măcar o clipă, generalul sovietic spune în câteva cuvinte că propunerea germanilor ar fi o tardivă încercare ca, prin negocieri separate, să distrugă alianța existentă între sovietici și puterile din Vest. Apoi, spune el, ar mai fi câteva probleme. Mai întâi, ar fi necesar să fie pus la curent mareșalul Jukov, apoi să fie trezit din somn și informat Stalin. Or, niciunul

dintre cei amintiţi nu dorea negocieri bilaterale. Chuikov a respins şi ideea unui acord de încetare a focului, spunând că nu se putea lua în discuţie decât o capitulare necondiţionată, valabilă fie pentru Berlin, fie pentru Reichul German în ansamblul său.

Cum se întâmplă în cazul fiecărei tragedii, nici în cea despre care discutăm nu au lipsit accentele comice. După ce a stat câteva ore nemişcat, Blanter a căzut pur şi simplu din dulapul în care era ascuns, întinzându-se cât era de lung pe podeaua încăperii în care aveau loc discuţiile dintre generalul sovietic şi Krebs! După ce i s-a acordat asistenţa necesară compozitorului care leşinase şi după ce acesta a fost dus într-o altă încăpere, discuţiile au continuat ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic! Sovieticii au ridicat tonul în momentul în care Krebs a afirmat că nu putea să fie de acord cu ideea capitulării fără a fi discutat în prealabil cu Goebbels sau cu Dönitz. În final, Krebs a obţinut de la sovietici un înscris în care erau formulate cinci condiţii: „1. Berlinul capitulează. 2. Toţi cei care capitulează vor depune armele. 3. Tuturor soldaţilor şi ofiţerilor li se garantează faptul că vor fi lăsaţi în viaţă. 4. Răniţilor li se va acorda asistenţă. 5. Se va putea negocia cu aliaţii, asigurându-se în acest sens un sistem de telecomunicaţii". Chuikov subliniază că, dacă aceste condiţii nu vor fi respectate, lupta va fi reluată, apelându-se la toate mijloacele disponibile. După ce discutase aproape douăsprezece ore cu sovieticii, Krebs se întoarce la Cancelaria Reichului.

Goebbels era revoltat. El a afirmat că şi cu ani în urmă apărase Berlinul împotriva comuniştilor. „Puţinele ceasuri pe care le mai am de trăit în calitatea mea de Cancelar al Reichului German", spune Goebbels, „nu mi le voi petrece semnând un act de capitulare". Toţi cei prezenţi în jurul lui sunt scandalizaţi

se agită şi sunt de acord asupra unui singur lucru: negocierile vor fi întrerupte şi nu vor mai fi reluate cu nici un preţ.

În această atmosferă, Hans Fritzsche, un înalt funcţionar din ministerul condus de Goebbels s-a decis să negocieze capitularea pe cont propriu. S-a dus în biroul său din Wilhelmplatz şi a redactat un act adresat mareşalului Jukov. Când actul era gata, a năvălit în birou generalul Burgdorf, care se afla în stare de ebrietate. Tremurând de furie, ofiţerul l-a întrebat pe Fritzsche dacă avea într-adevăr de gând să le predea ruşilor oraşul. În momentul în care Fritzsche a confirmat că asta urmează să facă, generalul a început să urle, spunând că în aceste condiţii se vedea nevoit să-l împuşte, deoarece ordinul Führerului, prin care se interzicea capitularea, era încă în vigoare. Mai mult, Fritzsche, care era civil, nu avea nici un drept să negocieze. Generalul a scos pistolul cu mişcări nesigure, dar transmisionistul care îl adusese la Fritzsche şi care aştepta în pragul uşii l-a lovit peste mână şi arma i-a scăpat. Glonţul, care îi era destinat lui Fritzsche, a găurit tavanul încăperii. Puţin mai târziu, generalul a fost imobilizat de câţiva funcţionari din minister şi dus în buncăr.

Imediat după acest incident, Fritzsche trimite doi subalterni de-ai săi la sovietici şi îi urmează el însuşi puţin mai târziu. În oraş domneşte haosul. Mai au loc lupte în anumite puncte ale capitalei, dar Fritzsche reuşeşte într-un timp relativ scurt să ajungă la un acord cu ofiţerii de rang înalt din armata sovietică. Conform acestuia, deşi nu dispunea de împuternicirea celor care rămăseseră la conducerea Reichului, el urma să emită un comunicat la radio, în care să anunţe că sovieticii au acceptat capitularea germanilor. Mai mult decât atât, el urma să emită un „ordin" în baza căruia trupele germane să depună armele şi întreaga dotare de care dispuneau, devenind prizonieri.

Între timp, comandantul militar al oraşului, generalul Weidling, decisese şi el că vărsarea de sânge trebuia să înceteze. Pentru a nu intra în conflict cu cei care se mai aflau încă în buncărul lui Hitler, generalul le-a mărturisit intenţiile sale doar persoanelor, puţine la număr, în care avea deplină încredere. Weidling ştia foarte bine care era poziţia lui Goebbels, iar Krebs îi spusese că „există doar oameni disperaţi, nu şi situaţii disperate."

În seara zilei de 1 mai, Weidling a dat ordin trupelor sale să înceteze ostilităţile. La câteva minute după miezul nopţii, generalul german le-a transmis de cinci ori un mesaj sovieticilor: „Aici Corpul German de Armată LVI, Tancuri! Aici Corpul German de Armată LVI, Tancuri! Vă rugăm să încetaţi focul! La 2.50, ora Berlinului, trimitem o delegaţie pe Potsdamer Brücke. Semn de recunoaştere: felinar roşu şi steag alb. Vă rugăm să ne daţi un răspuns! Aşteptăm!"

La scurt timp a sosit mesajul sovieticilor: „Am înţeles! Am înţeles! Transmitem mesajul dumneavoastră Şefului Statului-Major!" Nu a trecut mult şi Chuikov a anunţat că era de acord cu propunerea germanilor. La ora stabilită Weidling s-a prezentat la Schulenburgring, însoţit fiind de membrii statului său major. În momentul în care Chuikov îl întreabă pe Weidling unde este generalul Krebs şi dacă este pus la curent cu tot ceea ce se întâmplă, ofiţerul german nu ştie ce să răspundă. Chuikov vrea să ştie dacă ordinul de încetare a focului le este cunoscut tuturor unităţilor germane. Weidling răspunde că nu poate lua legătura cu unităţile militare mai mici şi că unităţile SS nu se găsesc în subordinea sa. Generalul german susţine că luptele mai continuă în anumite puncte din cauză că Goebbels le-a ascuns militarilor faptul că Führerul a murit, pentru a nu-i demoraliza.

În cele din urmă, Chuikov l-a rugat pe Weidling să emită un ordin de capitulare, dar acesta a refuzat: dacă devenea prizonier, nu mai avea competența de a emite ordine. Discuțiile în contradictoriu au continuat, iar Weidling a făcut o criză de nervi. După ce și-a revenit, s-a căzut de acord să se emită un apel în punctele în care luptele continuau, folosindu-se în acest sens câteva megafoane. Weidling scrie textul:

> „Berlin, 2 mai 1945. La 30 aprilie 1945 Führerul s-a sinucis, lăsându-i de izbeliște pe toți cei care i-au jurat credință. Respectând ordinul emis de către Führer, voi, soldații germani, ați fost gata să luptați în continuare pentru apărarea Berlinului, chiar dacă ați rămas fără muniție și nu mai avea rost să rezistați pe poziții. Vă ordon să încetați să opuneți rezistență! Cu fiecare ceas în care luptați nu faceți decât să prelungiți cumplitele suferințe ale populației civile din Berlin și ale răniților noștri. De comun acord cu comandamentul suprem al trupelor sovietice, vă ordon să încetați imediat lupta. Weidling, fost comandant al Zonei Berlin."

Abia prin acest ordin au încetat luptele, care se purtau haotic, după modelul grupurilor de gherilă. Cu o zi înainte, Goebbels și Bormann îl informaseră în sfârșit și pe Dönitz cu privire la moartea lui Hitler. În seara zilei de 30 aprilie, fusese anunțat în mod greșit că a fost numit în funcția de Mareșal al Reichului, devenind succesorul Führerului. De fapt, Hitler îl numise pe amiral în funcția de Președinte al Reichului și de comandant suprem al armatei, dar nu și în aceea de cancelar. Goebbels și Bormann nu intenționaseră doar să ascundă pentru cât mai mult timp faptul că Hitler murise. Prezentând informații eronate, ei continuau să lupte, de fapt, pentru putere. Amândoi se temeau că Himmler, care se afla în Schleswig-Holstein, s-ar

putea folosi de faptul că Goebbels nu putea întreprinde nimic în Berlin şi l-ar putea determina pe Dönitz să-l numească în funcţia de cancelar. Cei doi au mizat pe împrejurarea că amiralul îşi dorea el însuşi funcţia de cancelar.

După ce a fost transmis comunicatul lui Dönitz, Goebbels a preluat puţinele atribuţii ale cancelarului. A purtat câteva discuţii, a semnat câteva acte şi apoi s-a retras, pentru a încheia jurnalul pe care îl ţinea de ani de zile. În final, a făcut un fel de bilanţ şi a scris un soi de tratat care se întindea pe şapte pagini şi se referea la politica pe care o dusese ani de-a rândul împreună cu Hitler, politică pentru care a militat cu adevărat.

După o oră, Goebbels a ieşit din camera sa, a predat manuscrisul secretarului de stat Werner Neumann, rugându-l să-l scoată din Berlin şi să-l transmită posterităţii. Această dorinţă a lui Goebbels nu a fost îndeplinită, deoarece, conform propriilor sale afirmaţii, Neumann a pierdut paginile redactate de şeful său ierarhic. Cu toate acestea, nu ne este greu să ne dăm seama care a fost „pledoaria" lui Goebbels, dacă avem în vedere lucrurile pe care acestea le-a scris în ultimele săptămâni ale existenţei sale: Probabil, la început, el a încercat să îşi justifice acţiunile, debutând cu dorinţa de a apăra cultura europeană şi blestemând Vestul că s-a lăsat pradă urii împotriva Reichului, nedându-şi seama care erau adevăratele primejdii şi lăsând bătrânul continent pe mâna hoardelor asiatice. Va fi mers până la a-i critica pe membrii Partidului Nazist, pentru că au devenit victimele trădării conservatorilor, dar şi pentru că nu s-au dovedit capabili să ia parte la războiul total. Toate aceste afirmaţii trebuie să fi fost însoţite de imaginea luptei între două lumi, de-o parte fiind cea luciferică şi de cealaltă cea a oştirii luptătorilor pentru ordine şi dreptate, în fruntea căreia se afla Hitler,

care era în acelaşi timp comandant de oşti şi Mesia. Goebbels va fi apelat la imagini cu tentă religioasă şi la metafore cu ajutorul cărora a creat şi a potenţat mitul Führerului. Probabil că a încheiat totul aşa cum a făcut-o de atâtea ori, comiţând o blasfemie şi susţinând că în scurtă vreme Europa va deveni bolşevică şi lumea îşi va aminti cu regret de Führerul care a mai mers o dată pe drumul Golgotei, sacrificându-şi viaţa, pentru ca lumea să fie mântuită.

Către seară, Magda Goebbels se duce în vechiul buncăr, unde îşi avea locuinţa. Ea se întâlnise de mai multe ori cu medicul lui Hitler, doctorul Stumpfegger, şi cu locţiitorul comandantului corpului medical SS, doctorul Kunz. S-a interesat cum ar putea să-şi ucidă copii astfel încât aceştia să moară rapid şi fără a avea dureri. De asemenea, doamna Goebbels îi dă Hannei Reitsch o scrisoare adresată fiului ei din prima căsătorie, Harald Quandt, în care încearcă să se justifice. Ea scria că s-a decis să-şi încheie viaţa naţional-socialistă „în unicul mod onorabil" şi continua: „Trebuie să ştii că am rămas alături de tăticul împotriva voinţei lui, că duminica trecută Führerul a vrut să mă ajute să plec de aici. Nu am avut nicio ezitare. Minunatul nostru ideal se năruie şi odată cu el piere tot ceea ce a fost frumos, demn de admiraţie, nobil şi încântător în viaţa mea. Nu merită să trăieşti în lumea care urmează după moartea Führerului şi după naţional-socialism, de aceea am luat copiii cu mine. E păcat să trăiască într-o lume care va urma după ce noi nu vom mai fi şi Dumnezeu cel milostiv mă va înţelege când eu însămi îi voi mântui". Faptul că ea şi familia ei pot să-şi sfârşească viaţa odată cu aceea a Führerului era „o binecuvântare a sorţii" la care ea nici nu îndrăznise să spere.

Într-un P.S., Goebbels afirmă că el şi cei apropiaţi lui vor să constituie un exemplu, care să fie un punct de sprijin pentru

Germania în momentul în care cumplitul război se va fi sfârşit. Fiul său vitreg nu trebuia să se lase amăgit de „larma lumii", arată Goebbels, pentru ca apoi să continue: „Într-o bună zi, toate minciunile se vor pierde şi va triumfa din nou adevărul. Va veni ceasul în care ne vom ridica deasupra tuturor, vom fi puri, fără de pată...".

În seara de 1 mai, Magda Goebbels le-a dat un somnifer copiilor ei. Apoi le-a administrat morfină şi, în prezenţa doctorului Stumpfegger, le-a dat şi cianură, deschizându-le gura pe rând. Doar Helga, fata cea mai mare a soţilor Goebbels, care întrebase înainte de cumplita zi de 1 mai ce anume se va întâmpla cu ei toţi, se apărase. După semnele prezente pe trupul fetei de 12 ani se poate spune că pentru a i se administra otrava a fost necesară întrebuinţarea forţei. Având chipul cenuşiu, Magda Goebbels coboară în buncărul lui Hitler şi spune: „Lucrurile au fost duse la bun sfârşit!" Îl întâlneşte pe soţul ei şi îl însoţeşte în camera acestuia, unde rosteşte plângând o rugăciune pentru iertarea păcatelor.

Mai târziu vin în buncăr Bormann şi Artur Axmann. Magda Goebbels îi îndeamnă să mai zăbovească acolo, spunând: „Să mai stăm laolaltă, aşa cum stăteam în vremurile în care aveam de luptat". Au stat o vreme în jurul mesei şi au depănat amintiri din vremuri în care avuseseră adversari slabi şi speranţe mari. Conversaţia a fost întreruptă din când în când de diferite persoane, care locuiseră în buncăr şi care veneau să-şi ia rămas-bun. Goebbels îi ceruse deja aghiotantului său, *Hauptsturmführerul* SS Günter Schwägermann, să-i promită că se va ocupa de arderea cadavrului său şi al soţiei sale.

Pe la orele opt şi treizeci de minute, Goebbels s-a dus în vestibul. Şi-a pus căciula şi mănuşile. Apoi a pornit împreună cu

soţia lui spre scara care ducea la ieşirea din buncăr. Ajuns în capul scării, Goebbels s-a întors spre telefonistul Rochus Misch şi i-a spus că nu mai are nevoie de serviciile sale, adăugând: *„Les jeux sont faits"*.

Când au ajuns sus, soţii Goebbels s-au oprit preţ de-o clipă şi apoi au ieşit din buncăr, în lumina răspândită de flăcările care mistuiau clădirile din preajmă. În momentul în care lui Schwägermann i se pare că aude o împuşcătură, le face un semn câtorva militari SS, împreună cu care duce sus, la ieşirea din buncăr, mai multe canistre cu benzină. Datorită faptului că Goebbels ceruse în mod expres ca înainte de arderea cadavrului său şi al soţiei sale oamenii care se ocupau de această operaţie să se asigure că atât el cât şi consoarta lui erau morţi, Schwägermann a chemat un militar din serviciul de pază şi acesta a tras unul sau două focuri asupra celor două corpuri neînsufleţite, care se aflau la câţiva paşi de ieşirea din buncăr. După aceea au venit câteva ordonanţe, care au turnat benzină peste cele două cadavre şi le-au dat foc. Un val de flăcări le-a învăluit, dar s-au stins după numai câteva minute. Toţi erau preocupaţi de gândul de a se îndepărta de buncăr şi nimeni nu s-a mai ocupat de corpurile pe jumătate carbonizate care se găseau în grădina Cancelariei Reichului.

După ce au pus în ordine câteva lucruri şi au ars actele cele mai importante, cei rămaşi s-au adunat în vechiul buncăr. Pentru ca acele încăperi care constituiseră în ultimele luni centrul de comandă al întregului Reich, dar şi reşedinţa lui Hitler, să nu se afle la dispoziţia duşmanilor, Mohnke a ordonat să fie incendiat noul buncăr. Schwägermann, împreună cu un număr de militari SS, au luat alte canistre cu benzină, au vărsat conţinutul acestora în biroul lui Hitler şi au dat foc. Dar, din cauză că,

atunci când au părăsit buncărul dictatorului, oamenii au închis uşa metalică şi au scos din funcţiune sistemul de aerisire, focul nu s-a putut extinde. Tot ce s-a întâmplat a fost că au ars parţial câteva piese de mobilier.

Între timp, Mohnke îi informa asupra ultimelor evenimente pe comandanţii unităţilor germane staţionate în perimetrul buncărului. El le-a spus despre trădarea lui Himmler, despre faptul că soţii Hitler, dar şi soţii Goebbels, s-au sinucis, că Wenck, Steiner, Holste şi Busse nu aveau cum să intervină în Berlin, precum şi despre negocierile dintre Krebs şi Chuikov, care eşuaseră. Ofiţerii au rămas descumpăniţi. Aflaseră câte ceva, dar numai din zvonuri. Mohnke le-a ordonat să se întoarcă la unităţile lor, spunându-le că generalul Weidling, comandantul oraşului Berlin, dăduse dispoziţie ca luptele să înceteze cu o oră înainte de miezul nopţii. De asemenea, Mohnke le cere ofiţerilor să încerce să se deplaseze cu unităţile lor spre nord, astfel încât să ajungă în perimetrul de care răspundea Dönitz.

Cu puţin înainte de orele unsprezece, au început să plece cei care se mai aflau încă în buncăr. Krebs şi Burgdorf au rămas ultimii. Mohnke îi organizase pe toţi în grupuri de aproximativ douăzeci de persoane. La interval de câteva minute, grupurile ieşeau pe rând din subsolul situat sub balconul Cancelariei Reichului, traversau Wilhelmsplatz în lumina flăcărilor care înghiţeau clădirile din preajmă şi dispăreau în staţia de metrou Kaiserhof. Mergeau de-a lungul liniilor şi ajungeau la staţia Friedrichstraße. De acolo, conform planului, toată lumea urma să treacă prin tunelul de metrou de sub râul Spree, pentru a ajunge la staţia Stettiner Bahnhof.

În lumina palidă a lanternelor pe care unii dintre cei plecaţi din buncăr le aveau asupra lor, se vedeau morţi, răniţi şi oameni

care doreau să ajungă într-un loc în care să se afle în siguranţă. Peste tot era bucăţi de uniformă, măşti de gaze, încărcătoare şi grămezi de mizerie. În apropiere de staţia de metrou Stadtmitte se amenajase un fel de unitate de urgenţă într-un vagon abandonat, unde medicii îngrijeau răniţii şi muribunzii la lumina lumânărilor.

Primul grup, din care făceau parte Günsche, Hewel, Voβ şi secretarele dictatorului, a fost condus chiar de Mohnke. Cel de-al doilea – de Rattenhuber. Din cel de-al treilea grup, care era condus de Neumann, făceau parte Baur şi Martin Bormann, care îmbrăcase o uniformă de general SS. Bormann îi comunicase deja printr-o depeşă lui Dönitz că doreşte să ajungă la acesta din urmă „cât mai rapid posibil". Şoferul lui Hitler, Erich Kempka, a condus un grup compus în special din militari care fuseseră însărcinaţi cu paza buncărului şi din personalul care îşi desfăşurase serviciul în buncăr. Grupul cuprindea aproximativ 100 de persoane.

Iniţial, existase intenţia ca între diferitele grupuri să se păstreze legătura. Acest lucru s-a dovedit irealizabil, deoarece, imediat ce pătrundeau în lumea învăluită în întuneric a tunelurilor de metrou, oamenii pierdeau legătura între ei. Câteva persoane care s-au desprins de grupul lor au încercat să iasă din subteran, dar s-au retras în cele din urmă tot în tunelurile metroului, deoarece la suprafaţă se trăgea şi se prăbuşeau clădiri.

S-a dovedit că planul conform căruia toată lumea urma să treacă de poziţiile ruseşti, pentru a ajunge în nordul oraşului şi apoi mai departe la sau în apropiere de Oranienburg*, unde se presupunea că ar mai exista o unitate germană care nu abandonase lupta, nu poate fi dus la bun sfârşit.

* Oraş aflat la 35 km nord de centrul Berlinului (n. red.).

Tot rătăcind, unii dintre cei care părăsiseră buncărul se reîntâlnesc la un moment dat. În jurul orei două dimineaţa, Bormann a fost văzut stând epuizat şi dezorientat pe treptele din piatră ale unei locuinţe de pe Chausseestraβe. Câţiva dintre ceilalţi au luat-o pe străduţe lăturalnice, pe alei, prin curţi şi prin subsoluri, reuşind să ajungă în cele din urmă la Fabrica de Bere Schultheiβ din Schönhauser Allee, unul din locurile de întâlnire asupra cărora conveniseră iniţial. Multe dintre persoanele care lucraseră şi locuiseră în buncărul lui Hitler au pierit, fiind prinse în focul confruntărilor care continuau încă, pentru că existau situaţii în care pe străzile oraşului se înfruntau tancurile sau se lupta pentru cucerirea, respectiv apărarea fiecărei clădiri în parte. La Weidendammer Brücke au căzut Högel şi cel de-al doilea pilot al lui Hitler, Betz. Walter Hewel s-a sinucis la Fabrica de Bere Wedding, deoarece se pare că îi făcuse lui Hitler o promisiune în acest sens.

Un grup mai mare, din care făceau parte Mohnke şi membrii statului său major, Günsche, Baur, Linge, Rattenhuber, Voβ şi alţii au fost luaţi prizonieri de către ruşi. Axmann, Schwägermann şi secretarele care au lucrat în buncăr au reuşit să treacă de poziţiile ruseşti şi să se îndrepte către vest. În momentul în care militarii ruşi au ajuns în Cancelaria Reichului, i-au găsit pe generalii Burgdorf şi Krebs. Aceştia erau morţi şi aveau în faţa lor mai multe sticle pe jumătate goale. S-a crezut multă vreme că Martin Bormann a dispărut, dar imediat după sfârşitul războiului a existat o informaţie conform căreia s-a sinucis împreună cu medicul SS Stumpfegger în apropiere de Lehrter Bahnhof. La începutul anilor 1970 această informaţie s-a confirmat, fiind găsite scheletele celor doi. Ulterior, s-a afirmat că rămăşiţele pământeşti ale lui Bormann şi Stumpfegger ar fi fost arse, cenuşa fiind împrăştiată în Marea Nordului.

Deşi Weidling a emis o „dispoziţie" conform căreia germanii urmau să renunţe la a mai rezista, în anumite puncte ale oraşului luptele au continuat pe parcursul zilei de 2 mai şi nu au încetat nici în ziua care a urmat. Incendiile s-au stins şi ruinele erau învăluite în perdele negre, de fum. Din cauză că legăturile telefonice erau distruse, o parte dintre ofiţerii germani nu au aflat că Weidling fusese de acord cu capitularea. Alţi comandanţi ţineau cont de ultimul ordin primit, şi anume acela de a rămâne pe poziţii cu orice preţ. Ei erau de părere că apelurile sau zvonurile sunt lipsite de orice valoare şi că, ofiţeri fiind, erau nevoiţi să execute ordinele primite.

Câteva mii de militari germani continuau să lupte cu îndârjire considerând că tratativele nu însemnau decât „trădare". Chiar în ziua de 2 mai 1945, un grup de militari germani a aruncat în aer tunelul de sub Landwehrkanal, în care se adăpostiseră nenumăraţi militari răniţi şi civili, care îşi găsiseră în tunel un refugiu. Cu toate acestea, nu s-a produs o catastrofă, pentru că apa s-a scurs rapid. Oamenii au spus atunci că până şi natura se săturase de crime, al căror şir părea să nu se mai termine.

Într-un alt punct al oraşului, un grup de militari germani au intrat în tunelurile care traversau oraşul şi au tras asupra militarilor sovietici aflaţi acolo, până când au rămas fără muniţie. Un grup de militari SS au intrat într-o cantină, au luat toate sticlele cu băuturi alcoolice pe care le-au găsit, s-au îmbătat şi s-au aruncat „sub şenilele tancurilor", după cum se arată într-o relatare. Într-o dimineaţă, la scurtă vreme după ce întreg perimetrul în care se afla Cancelaria Reichului a fost cucerit de către ruşi, pe toate clădirile din zona respectivă au fost puse steaguri cu zvastică. Suspiciunile s-au îndreptat către un grup de rezistenţă

format din comunişti, care ar fi vrut să le indice sovieticilor clădirile de mare importanţă din Berlin. Nu după multă vreme s-a descoperit, însă, că un comandant, mai precis colonelul Erich Bärenfänger, care avea 27 de ani şi fusese decorat în nenumărate rânduri, descoperise o magazie în care se găseau steaguri cu zvastică şi a vrut să le transmită astfel un mesaj celor care cuceriseră oraşul. „În vremuri bune am luptat sub acest steag", a spus Bärenfänger, omul, pe care Hitler îl înaintase în ultimele zile ale lui aprilie la gradul de general-maior. „De ce să ne fie ruşine să-l arătăm acum, când ne merge foarte rău?"

La câteva zile după ce declară aceste lucruri, tânărul ofiţer şi soţia lui au decid să se sinucidă, pentru a scăpa de ruşinea de a fi prizonieri.

Militari SS provenind din mai multe unităţi s-au constituit într-un singur grup de luptă şi au încercat să străpungă liniile ruseşti. Printre apărătorii înverşunaţi ai Berlinului s-au numărat şi militarii din Divizia SS Charlemagne din Franţa. Ei au opus rezistenţă în perimetrul Ministerului German al Aviaţiei. Au existat însă şi unităţi SS alcătuite din olandezi şi scandinavi, chiar şi una formată din aproximativ 100 de letoni, care au murit luptând sinucigaş, în mare parte pentru că nu luaseră niciodată prizonieri şi se aşteptau la o soartă similară.

Cei mai mulţi oameni evitau zonele în care se mai lupta încă. În general, nimeni nu ieşea pe străzi după căderea întunericului. În oraşul distrus, nopţile erau încărcate de sunete care inspirau teama: fulgerele asemănătoare celor care brăzdau cerul atunci când ploua, dar erau urmate de bubuitul pieselor de artilerie, un neîncetat huruit de motoare, împuşcături răzleţe, ţipetele femeilor. Soldaţi, dar şi civili, zăceau cu sutele morţi pe străzi, dar nimeni nu se îngrijea de ei.

La 2 mai 1945, în vreme ce în mai multe puncte din oraş luptele continuă încă, poetul Evgheni Dolmatovski le vorbeşte unor soldaţi sovietici, la Poarta Brandenburg.

Mulţi considerau că războiul luase sfârşit. Prin oraş mai puteau fi văzuţi militari care făcuseră parte din Wehrmacht şi care îşi distrugeau puştile, lovindu-le de piatra cubică. Ei aruncau la întâmplare grenadele de care dispuneau, în ruinele diferitelor clădiri, sau rupeau cablurile sistemelor de aprindere ale autovehiculelor abandonate. Zile în şir s-au prăbuşit faţadele diverselor clădiri, de parcă ar fi fost atinse de o mână nevăzută. Treptat, treptat anumite zone ale Berlinului au revenit la viaţă şi s-au umplut cu oameni epuizaţi, care duceau o adevărată luptă pentru supravieţuire. Aceşti oameni aveau cu sine câte o valiză sau un rucsac, în care reuşiseră să-şi pună câteva lucruri. Insemnele Partidului Nazist, portretele Führerului şi steagurile cu zvastică au dispărut de peste tot. Puţini au fost cei care au crezut că Hitler s-ar fi sinucis. De mai multă credibilitate se bucura ştirea conform căreia Führerul căzuse „luptând împotriva bolşevismului".

În acele sectoare ale oraşului care fuseseră cucerite de mai multă vreme viaţa a început să semene treptat cu aceea care se desfăşura în mod normal într-un lagăr. Membrii ai Armatei Roşii, îmbrăcaţi în tunici maronii, patrulau pe străzi, trecând pe lângă ruine din care se înălţa un fum care învăluia ca o perdea neagră anumite părţi ale oraşului. În multe pieţe erau cantonate trupe. Din acele trupe făceau parte şi femei, care se lăsau fotografiate lângă vehiculele militare avariate. În anumite puncte din oraş se vedeau şiruri de prizonieri care aşteptau să fie interogaţi, chiar dacă în depărtare se mai zăreau sclipirile focurilor de armă. Pe măsură ce înaintaseră, venind spre Berlin, sovieticii rechiziţionaseră cirezi întregi de vaci şi acum animalele stăteau înghesuite unele într-altele, urmând să fie sacrificate şi apoi prăjite la foc deschis, în timp ce militarii dansau în cerc. Peste

tot se puteau zări cai de stepă, cu părul zbârlit, care trăgeau căruţe mici, încărcate cu lucruri lipsite de valoare: oale, haine, stropitori, acordeoane, păpuşi şi tot felul de alte obiecte. Prezenţi peste tot erau şi câini, care trăgeau atelaje mici. Printre ei se strecurau curieri pe motociclete, toţi cu figuri sobre. În toate intersecţiile fuseseră montate plăcuţe pe care era scris câte ceva cu litere chirilice.

Zi şi noapte prizonierii se strângeau laolaltă în locurile desemnate. Slabi şi epuizaţi, purtând de cele mai multe ori banderole albe, ei ieşeau din subsoluri, din gropi sau din canale. Mulţi dintre ei erau în vârstă şi făcuseră parte din *Volkssturm*, dar puteau fi văzuţi şi tineri de cincisprezece ani, alături de răniţi care mergeau în cârje sau aveau bandaje îmbibate de sânge. Ei se aliniau în fără a scoate un singur cuvânt şi apoi porneau încolonaţi, escortaţi şi uneori împinşi de către militarii sovietici decoraţi cu diverse ordine şi mândri pentru faptul că erau victorioşi. Prizonierii mărşăluiau în grupuri uriaşe, toţi în haine cenuşii. Când se lăsa întunericul, erau aprinse proiectoarele. Vehicule militare pentru transport şi tractare circulau pe străzi cu farurile aprinse, scăldând totul într-o lumină puternică, nefirească. La marginea străzilor, printre ruinele clădirilor, se aflau grupuri mici de femei mai în vârstă, care priveau cu resemnare masele imense de oameni ce treceau încet şi dispăreau în depărtare.

Când ştirea legată de capitularea Germaniei a ajuns la Moscova, a-nceput sărbătoarea. Grupuri uriaşe de oameni ies pe stradă, îşi aruncă în sus căciulile şi se îmbrăţişează. Marea conflagraţie, în care pieriseră atâţia oameni, luase sfârşit. Numai în bătălia pentru cucerirea Berlinului îşi pierduseră viaţa 300 000 de membri ai Armatei Roşii. Din rândul germanilor

Uriaşe grupuri de prizonieri de război în haine cenuşii au pornit către Est la finele războiului. Conform datelor sovieticilor, este vorba de un total de aproape o jumătate de milion de oameni.

căzuseră 40 000 de militari. Nu există nicio statistică demnă de încredere în care să fie amintit şi numărul civililor care au fost ucişi. Aproape o jumătate de milion de germani au fost făcuţi prizonieri.

Cu puţin înainte de miezul nopţii s-au tras la Moscova 24 de salve de tun din peste 300 de piese de artilerie. A urmat un grandios foc de artificii. În oraş se sărbătorea „cucerirea istorică a Berlinului". Zile-n şir oraşul a fost dominat de un zgomot infernal, care s-a auzit şi în Penitenciarul Butyrka, unde se găseau Weidling, doi dintre membrii statului său major şi alte câteva persoane care se aflaseră în buncărul lui Hitler. Fuseseră aduşi cu toţii cu un prim transport de prizonieri germani. Printre deţinuţi se afla şi un subofiţer din *Volkssturm*. Spre ghinionul său, stârnise suspiciunea sovieticilor, deoarece se numea Trumann, întocmai ca Preşedintele Statelor Unite. Germanul nu avea nimic în comun cu preşedintele american. El era un simplu comerciant de trabucuri din Potsdam.

În după-amiaza zilei de 2 mai, imediat după ora 15, militari din Armata Roşie au ocupat, fără a întâmpina cine ştie ce rezistenţă, Cancelaria Reichului. Contrar cu ceea ce afirmă multe lucrări memorialistice, Cancelaria nu a fost luată cu asalt. Sursele oficiale susţin că primul care a pătruns în buncăr a fost locotenentul-major Ivan I. Klimenko, ridicat ulterior la rangul de „erou al Uniunii Sovietice", drept recompensă pentru fapta lui plină de curaj. Dar, aşa cum se întâmplase şi în cazul cuceririi Reichstagului, şi în ceea ce priveşte buncărul din Berlin a existat o desfăşurare „neoficială" a faptelor, diferită din două puncte de vedere de varianta cosmetizată.

Dimineaţa, în jurul orei nouă, tehnicianul-şef din buncărul lui Hitler, Johannes Hentschel, a auzit glasuri de femeie în tunelul

care făcea legătura dintre vechiul buncăr şi cel nou. Când a ieşit din camera din care se coordona sistemul de alimentare cu energie electrică, Hentschel s-a văzut, spre marea lui surprindere, faţă-n faţă cu aproximativ douăsprezece rusoaice îmbrăcate în uniformă, care făceau parte dintr-o unitate medicală a Armatei Roşii. După ce le-a pus câteva întrebări, Hentschel a reuşit să înţeleagă că nu avea de ce să se teamă de ele. Una dintre femeile acelea, probabil şefa grupului respectiv, vorbea curent germana şi l-a întrebat pe tehnician unde se afla Hitler. Aceeaşi femeie l-a întrebat apoi pe Hentschel unde se găsea „femeia lui Hitler" şi astfel a devenit limpede ce anume căutau rusoaicele acolo. Pentru că fusese rugat să facă acest lucru, tehnicianul le-a dus pe rusoaice în dressingul Evei Braun, iar ele au pus imediat mâna pe tot ce au găsit în dulapul, dar şi în comoda celei ce fusese pentru scurtă vreme soţia lui Hitler. Hentschel relatează că femeile „urlau de bucurie" şi că aveau asupra lor „cel puţin douăsprezece sutiene" şi alte obiecte de lenjerie, pe care le fluturau, în timp ce au părăsit buncărul.

Când au ieşit, au dat nas în nas cu doi ofiţeri ruşi, care nici nu le-au băgat în seamă. Şi ei i-au cerut lui Hentschel să le spună unde se afla Hitler. Acesta le-a relatat despre faptul că Hitler se căsătorise, că atât el cât şi soţia lui şi-au luat viaţa şi că trupurile neînsufleţite ale celor doi soţi au fost arse. Ofiţerii ruşi au ascultat foarte atenţi şi în acelaşi timp uimiţi ceea ce auzeau. Ei au vrut apoi să afle unde se găseau încăperile rezervate familiei Goebbels. Au fost conduşi la respectivele încăperi, dar când au dat cu ochii de copiii soţilor Goebbels, morţi cu toţii, au plecat imediat. Cum avea să se constate mai târziu, cei doi ofiţeri se aflau în subordinea mareşalului Konev, căruia Stalin îi ordonase deja cu câteva zile în urmă să nu mai întreprindă

nimic, deoarece Berlinul trebuia să fie al lui Jukov. Cele două incidente trădează pe de-o parte prea multă slăbiciune omenească, respectiv prea multă dorinţă de a fi înscrişi în „Istoria Marelui Război". Niciuna dintre aceste relatări nu apare în vreun raport al sovieticilor legat de bătălia pentru cucerirea Berlinului.

Imediat ce a fost cucerită Cancelaria Reichului, a început o adevărată mascaradă cu tentă burlescă, care nu numai că a derutat lumea întreagă, dar şi a şi creat impresia că Hitler e încă în viaţă. În apropierea ieşirii din buncăr, sovieticii descoperiseră printre cei căzuţi aproximativ cincisprezece cadavre care erau fie arse parţial, fie mutilate. Ei au găsit unul care se afla într-o condiţie acceptabilă şi l-au pregătit, probabil cu ajutorul unui specialist în realizarea măştilor, astfel încât să semene cu Hitler. Au dispus trupul neînsufleţit între ruine şi pe 4 mai l-au prezentat lumii întregi ca pe un trofeu de mare preţ. La puţină vreme după aceea, înşişi sovieticii, care fabricaseră ştirea de senzaţie, au dezminţit totul şi au făcut referire mai întâi la o „dublură" a Führerului şi mai apoi au vorbit despre un „impostor". O vreme s-au făcut eforturi pentru a se găsi un cadavru care să fie prezentat drept trupul neînsufleţit al dictatorului. S-a şi găsit un mort care semăna cu Hitler, doar că un specialist chemat la faţa locului a remarcat faptul că decedatul purta şosete tricotate, lucru care ar fi putut stârni suspiciuni în ceea ce priveşte identitatea persoanei decedate. La ceva timp după aceea s-a răspândit un nou zvon legat de găsirea cadavrului dictatorului. Nu s-a confirmat, însă, oficial, din cauza greşelilor de până atunci. „Decedatul se afla pe o pătură care mai fumega încă", se arată în raport. „Faţa era carbonizată şi craniul era găurit de un glonţ. Deşi chipul este schimonosit cumplit, trăsăturile sunt ale lui Hitler".

La finele lunii mai, Stalin s-a implicat și a pus capăt goanei după „copii" ale lui Hitler. Când a venit la Kremlin o delegație americană, din care făceau parte Averell Harriman, Harry Hopkins și Charles Bohlen, Stalin a declarat că e era convins de faptul că Hitler nu murise și că se afla, împreună cu Bormann și generalul Krebs într-un loc pe care nimeni nu-l detectase. Ulterior, Stalin a mai spus că dictatorul german ar fi plecat în Japonia cu un submarin, că s-ar afla în Argentina sau că ar fi reușit să ajungă în Spania condusă de Franco. În diferite ocazii, în cuvântări sau la finalul unor discuții, era adoptată câte una dintre variantele de mai sus, în funcție de situația existentă pe moment.

Urmare a faptului că în timpul existenței Uniunii Sovietice se făcea simțită credința în conspirații, capcane și grupuri care acționau din umbră, dispariția misterioasă a lui Hitler a constituit un subiect care a atras după sine tot felul de speculații. Nu a durat prea mult și s-au găsit dovezi, de pildă, în legătură cu faptul că dictatorul german le-a cerut celor din anturajul său să jure că îi vor pune pe un rug pe el și pe Eva Braun și îi vor arde. La fel, au apărut probe conform cărora Hitler ar fi cerut să se procedeze în așa fel încât să i se piardă urma. În acest sens, în dimineața zilei de 30 aprilie, de pe șoseaua Est-Vest ar fi decolat un avion de mici dimensiuni, având la bord trei bărbați și o femeie. Acel avion ar fi zburat spre Hamburg. Din surse aparținând serviciilor secrete s-ar fi aflat că, înainte de cucerirea Hamburgului de către britanici, un submarin misterios ar fi plecat într-o direcție necunoscută.

Și presa de senzație din Vest a abordat subiectul, care este în egală măsură interesant și inepuizabil, și a oferit până în anii 1990 noi amănunte legate de dictatorul german. S-a afirmat că Hitler ar fi fost văzut la Dublin la scurtă vreme după presupusa

lui sinucidere şi că ar fi fost costumat în femeie! În publicaţia londoneză *Times* s-a scris că plecarea dintre cei vii a dictatorului german urma să fie o adevărată „lovitură de teatru" şi că în acest sens Hitler s-ar fi urcat într-un avion plin cu explozibil, urmând ca aparatul să sară în aer în momentul în care ar fi survolat Marea Nordului.

Pornind de la afirmaţiile făcute cândva de Stalin, un jurnalist inventiv a afirmat că Hitler şi-ar fi petrecut ultimii ani din viaţă în „palatul prezidenţial al fascistului Franco" şi şi-ar fi luat numele de „Adilupus". Conform aceluiaşi jurnalist, dictatorul german ar fi decedat la 2 noiembrie 1947, în urma unei „afecţiuni cardiace".

Adevărul sau fărâmele de adevăr care au putut fi descoperite s-au pierdut sub avalanşa de presupuneri şi afirmaţii fanteziste. La finele lui aprilie 1946, la ieşirea din buncăr ce dădea spre grădina Cancelariei Reichului, şi-au făcut apariţia membrii unei comisii a Armatei Roşii, care urmau să constate cum se derulaseră de fapt lucrurile acolo, lăsând deoparte orice speculaţii. Printre cei care îi însoţeau se aflau şi câteva persoane care locuiseră şi lucraseră în buncăr. Au fost instalate camere de luat vederi şi s-a reconstituit momentul în care trupul neînsufleţit al lui Hitler şi cel al soţiei sale au ars. Materialul s-a pierdut, însă, la fel cum s-au pierdut şi înregistrările nesfârşitelor interogatorii la care au fost supuşi Günsche, Linge, Rattenhuber şi alţii.

Şi presupusele rămăşiţe ale lui Hitler, ale Evei Braun şi ale altor persoane care se aflaseră în buncărul din Berlin au dispărut din ordinul lui Stalin. La finele lui mai, ele au fost dispuse în lăzi de lemn şi duse iniţial la sediul unităţii de contrainformaţii, care răspundea de sectorul Berlin-Buch. Militarii unităţii respective au plecat mai întâi la Finow, apoi la Rathenow şi în cele din urmă la Magdeburg. Lăzile au trecut şi ele

dintr-un loc într-altul odată cu militarii. În martie 1970, membrii Biroului Politic al PC al URSS au decis să fie dezgropate „în cel mai mare secret" şi „să fie distruse definitiv, prin ardere". În raportul final, referitor la „Operaţiunea Arhiva", se arată: „În noaptea de 4 spre 5 aprilie 1970, rămăşiţele au fost arse în totalitate. Apoi au fost amestecate cu bucăţi de cărbune şi pisate, astfel încât s-au transformat în pulbere. Imediat după aceea, pulberea a fost aruncată în râu".

Se pune în continuare întrebarea ce anume s-a transportat în lăzile din lemn până la Magdeburg. Se poate presupune că, în ciuda eforturilor depuse de militarii unităţii de contrainformaţii, aceştia nu au putut găsi nici cadavrul lui Hitler şi nici pe cel al Evei Braun. În sprijinul acestei presupuneri vin nu doar mărturiile militarilor care au răspuns de paza buncărului în ziua de 30 aprilie 1945, care afirmă că au îngropat cenuşa rezultată în urma arderii cadavrului lui Hitler şi al Evei Braun. Trebuie să mai ţinem cont şi de faptul că, după ce a survenit decesul lui Hitler, timp de zece ore s-a tras asupra Cancelariei Reichului, respectiv asupra grădinii din imediata apropiere a acesteia. Atât grenadele ofensive, care au făcut cratere în pământ, cât şi proiectilele cu detonare la impact, din cauza cărora s-au produs incendii, au înlăturat rămăşiţele pământeşti recognoscibile. Singurele obiecte descoperite în pietriş care au putut fi sigur identificate, cu concursul stomatologilor, au fost câteva fragmente din dantura lui Hitler, precum şi „puntea dentară realizată la nivelul maxilarului inferior al Evei Braun".

O altă dovadă legată de faptul că trupul lui Hitler şi cadavrul soţiei sale nu au fost găsite niciodată constă în aceea că, spre deosebire de cadavrele lui Goebbels şi al soţiei sale, comisia sovietică de anchetă nu a prezentat niciodată rămăşiţele pământeşti ale dictatorului german şi ale Evei Braun. Tehnicianul

dentar Fritz Echtmann, care a fost reţinut de către sovietici timp de mai mulţi ani în calitate de martor, a declarat că în mai 1945 membrii comisiei sovietice de anchetă i-ar fi prezentat „o cutie de trabucuri" în care, pe lângă dantura lui Hitler şi puntea dentară a Evei Braun, se găsea o Cruce de fier clasa I şi insigna din aur a Partidului Nazist pe care ar fi purtat-o Magda Goebbels până în ultima clipă a vieţii ei. Se pare că insigna a fost găsită în pietriş şi a fost declarată ca fiind a lui Hitler.

CAPITOLUL AL OPTULEA

Sfârşitul unei lumi

Printre paradoxurile istoriei se numără şi acela că, prin dispariţia fără urmă a lui Hitler, dictatorul a continuat să existe chiar şi după moartea sa. El este prezent în conştiinţa a numeroase generaţii şi imaginea lui pare să devină din ce în ca mai vie.

Hitler reprezintă în istorie o prezenţă cum nu a mai existat o alta, şi acest lucru se datorează faptului că a fost lipsit de orice idee de civilizaţie. Toate puterile existente de-a lungul istoriei, care au avut tendinţe expansioniste, începând de la Imperiul Roman, Imperiul Romano-German, Franţa lui Napoleon şi terminând cu Imperiul Britanic, şi-au asumat, fie chiar şi numai în treacăt, un rol civilizator. Chiar şi dictatura sângeroasă a lui Stalin şi-a propus înfăptuirea, fie şi numai declarativ, a unui viitor luminos. Dorinţa de a acapara, precum şi setea de putere, care au stat la baza nevoii de a subjuga alte popoare, s-au bucurat nu de puţine ori de-a lungul istoriei de o lumină pozitivă tocmai prin factorul civilizator.

Dimpotrivă, Hitler a renunţat la toate idealurile în momentul în care a cucerit noi teritorii şi a considerat inutil să-şi mascheze setea de putere. Nici germanii, mândri să identifice o cauză sau un principiu în fiecare eveniment istoric, nu au descoperit în regimul nazist vreun ţel precis care ar fi fost urmărit. În cazul lui Hitler, ei nu au putut identifica nicio raţiune a acţiunilor sale. Toate încercările de a i se atribui un rol anume în epoca sa au rămas fără rezultat. Marea majoritate s-a lăsat condusă de Hitler, singur, chiar dacă multora li se părea un personaj malefic. Forţa care l-a făcut să meargă înainte de-a lungul vieţii nu avea la bază decât principiul dreptului pe care îl are cel mai puternic, un principiu care ţine de subcultură. În cazul dictatorului german, acest principiu stă la baza imaginii sale despre lume şi reprezintă cauza debutului şi sfârşitului său.

Îzvorâtă din darwinism, concepţia lui Hitler se baza pe o serie de principii rigide care se rezumau la subjugare, transformarea în sclavi a membrilor unor populaţii, precum şi la „purificarea rasială". Aceste lucruri au dus în final la „pământul pârjolit". Niciodată şi nicăieri, nici măcar atunci când militarii săi au fost văzuţi ca nişte eliberatori, el nu a dat de înţeles decât că este şi va rămâne un duşman. Aproape toţi înaintaşii săi care au cucerit teritorii şi care au rămas în conştiinţa istoriei au încercat în cursul dominaţiei lor să îi facă pe cei cuceriţi să se întrebe dacă nu cumva rezistenţa şi lupta lor nu reprezentau o piedică în calea viitorului. După cum arătase deja de la bun început, programul lui Hitler era însă „formularea unei declaraţii de război... împotriva ordinii existente în lume în general".

Sensul acestor cuvinte a devenit clar la începutul anilor 1940, în *Discuţiile de la masă* şi *Monologurile din Cartierul General al*

Führerului. În cadrul acestora, Hitler a fost foarte deschis și a ironizat de fiecare dată când avea ocazia tot ceea ce era legat de morală, religie și omenie. El afirma că în lume, așa cum era aceasta, erau valabile legi mai dure. Pentru Hitler, tradiția veche de secole care îl ajuta pe om să se apere de semenii săi, nu era decât „o pălăvrăgeală a porcilor papistași". Pentru el, această „pălăvrăgeală" era bazată pe înșelătorie și lașitate și avea legătură mai degrabă cu „păcatul primordial". Dictatorul susținea că, la urma urmei, important nu este „să faci abstracție de lege, ci de tine însuți". Urmând această „logică de fier", Hitler a dorit să înlăture atât sentimentele de compasiune, cât și pe cei ce „aparțineau altor rase". La 14 mai 1942, când se afla în cartierul său general, el spune: „Maimuțele, de pildă, omoară orice animal aparținând altei specii, pentru că el este un dușman al colectivității în ansamblul ei. Ceea ce este valabil pentru maimuțe, trebuie să fie valabil și pentru oameni". Niciodată un om care a deținut puterea nu a avut o aversiune mai mare față de tot ceea ce înseamnă principiile lumii civilizate.

De la moartea lui Hitler s-au mai scurs câteva zile până la capitularea politică și militară. Acest lucru s-a datorat nu numai faptului că în anumite zone luptele au continuat ci și faptului că Dönitz își dorea o capitulare etapizată, astfel încât un număr cât mai mare de militari și civili să ajungă în acele zone ale Germaniei care erau controlate de către puterile occidentale. Capitularea totală a avut loc la 7 mai, în cursul nopții, în Cartierul General al Comandantului Suprem al Armatei Americane, generalul Eisenhower, la Reims, după o capitulare parțială în prezența militarilor britanici conduși de mareșalul Montgomery. S-a convenit ca orice confruntare armată să înceteze la 8 mai, la miezul nopții.

Din cauza faptului că Stalin insista ca demersurile de capitulare să aibă loc în prezenţa comandanţilor armatei sovietice, întreaga ceremonie s-a mai desfăşurat încă o dată la Comandamentul General al Armatei Sovietice, în Berlin-Kalshorst. În timpul desfăşurării discuţiilor pe tema capitulării, membrii delegaţiei germane s-au văzut nevoiţi să aştepte singuri într-o încăpere care le fusese rezervată, ei fiind chemaţi doar să semneze. Keitel şi-a făcut apariţia având asupra sa bastonul de mareşal şi purtând pe piept insigna din aur a Partidului Nazist. Când unul dintre însoţitorii săi a oftat, mareşalul a exclamat: „Încetaţi!"

Berlinul pustiit revine treptat la viaţă, şi datorită militarilor sovietici care controlau oraşul. Echipe formate în vederea căutării morţilor, scot morţii din mormanele de moloz şi îi duc pe tărgi sau pe cărucioare la nenumăratele gropi comune. Geniştii caută mine, care fuseseră îngropate în diferite puncte ale oraşului la sfârşitul războiului. Grupuri de oameni înlătură bucăţile mari de zid care au rezultat în urma prăbuşirii clădirilor şi le pun în tunelurile dezafectate, astfel încât să se poată circula pe străzi în condiţii cât de cât acceptabile.

Harry L. Hopkins, care a fost consilierul a doi preşedinţi americani, vizitează Berlinul în zilele acelea şi afirmă mişcat: „Oraşul acesta este o a doua Cartagina."

La începutul lui iulie 1945, Aliaţii intră în Berlin, aşa cum se convenise. La 16 iulie, cu o zi înaintea începerii Conferinţei de la Potsdam, Winston Churchill vizitează Berlinul. El priveşte mândru ruina Cancelariei Reichului, care încă mai este impunătoare. Apoi îi cere unui militar sovietic din serviciul de pază să îl ducă la ieşirea din buncăr care dădea spre grădină, pentru a vedea locul în care a fost ars cadavrul lui Hitler. Vrea să viziteze şi buncărul în care dictatorul german îşi petrecuse ultimele luni de viaţă,

Trofeele învingătorilor: un membru al Armatei Roşii ţine în mână capul lui Hitler turnat în bronz. Fotografia a fost realizată la începutul lui mai 1945.

coboară la un nivel sub pământ, condus de militar, dar când aude că trebuia să mai coboare încă două nivele dă din cap şi urcă.

Nu era făcut pentru o viaţă trăită la o adâncime de câţiva metri sub pământ şi nici măcar nu a vrut să afle vreodată cum a fost viaţa în buncăr. Când a ajuns afară şi a zărit din nou lumina zilei, Churchill a cerut să i se aducă un scaun, s-a aşezat şi a stat preţ de câteva minute, adâncit în gânduri. Apoi a plecat la Potsdam, împreună cu medicul său personal.

Reichul lui Hitler se năruie după o serie întreagă de evenimente care se succed cu repeziciune, evenimente pline de controverse, gesturi de faţadă şi dramatism. Cel care observă ceea ce se petrece în perioada aceea descoperă destine marcate de deznădejde, destine tragice. Actorii principali ai ultimului act au acţionat în conformitate cu principiile lor. Pe 12 aprilie 1945, la întrunirea în cadrul căreia se discută situaţia din teatrele de luptă, niciunul dintre ofiţerii lui Hitler nu îl cred când acesta spune că războiul este pierdut. Mai mult decât atât, Keitel, Jodl, Krebs şi alţii îi spun lui Hitler că luptele inutile trebuie să continue. Niciunul dintre ofiţerii germani de rang înalt nu s-a arătat dispus să pună capăt luptelor după ce Hitler s-a sinucis. Dimpotrivă, ei le ascund subordonaţilor faptul că Führerul a murit, astfel încât militarii să mai continue să lupte pentru câteva ore.

Comandanţii germani au luat în calcul şi faptul că s-ar putea ca Jukov şi Stalin să afle despre moartea lui Hitler chiar mai devreme decât Dönitz.

Această dorinţă de a respecta cu orice preţ anumite principii depăşeşte orice limită şi frizează iresponsabilitatea. De fapt, nu se mai ţinea cont de nimic din ceea ce este uman. Elementele

care au dus la mersul evenimentelor şi la nenumărate victime au fost, pe de-o parte, o voinţă de fier, vecină cu nebunia, şi, pe de altă parte, docilitatea. Au existat şi excepţii, dar, din cauza modului în care s-au derulat evenimentele, nu au avut decât un rol secundar. În lumina rampei se aflau alţii, care rosteau textele ce îndemnau la obedienţă. În marile tragedii, cei ce joacă un rol secundar nu-şi au locul. Ei nu îşi au locul nici pe scena istoriei.

Examinarea discursurilor şi acţiunilor lui Hitler arată cu uşurinţă tenta nihilistă de care era dominată lumea din mintea dictatorului german. Cu trei ani înainte de a sfârşi în buncărul din Berlin, Hitler le spusese celor care stăteau la masă cu el, în cartierul său general, că va face tot ce îi va sta în putere pentru a obţine victoria, că şansa pe care o avea nu trebuia ratată. După aceea a făcut un gest de dispreţ, zicând: „Trebuie să ţinem minte mereu că în cazul unei înfrângeri totul se duce pe apa sâmbetei!" Hitler era conştient de faptul că rupsese toate punţile cu lumea, în schimb reuşise să-i şocheze pe toţi, şi acest lucru îi dădea satisfacţie. Dictatorul a mai spus că nu era preocupat de urmările acţiunilor sale.

Se pare că persoanele din anturajul său şi mulţi dintre contemporanii săi gândeau la fel ca el. Ei au crezut că odată cu moartea lui Hitler se terminase totul. În seara zilei de 30 aprilie 1945, când trupul dictatorului este ars, Hermann Karnau, ofiţer care lucra în cadrul Serviciului de Siguranţă, a urcat în foişorul situat în dreptul ieşirii din buncăr care dădea spre grădina Cancelariei şi i-a spus lui Erich Mannsfeld, militarul care era de pază în foişorul respectiv, că serviciul lui s-a încheiat şi că poate să coboare, subliniind că „totul s-a terminat".

În realitate, nu se terminase nimic. Mai mult chiar, lumea a început să conştientizeze treptat ce anume se pierduse odată cu

ascensiunea lui Hitler şi nu se mai putea recupera odată cu sfârşitul dictatorului. S-a pierdut, în orice caz, mai mult decât ceea ce se observa imediat: morţii, nenumăratele clădiri transformate în ruine şi locurile numeroase de pe întregul continent care fuseseră pustiite. Cumva, se pierduse o lume. Şi, de fiecare dată când se sfârşeşte o lume, pierderile sunt cu mult mai mari decât ceea ce se vede.

Bibliografi

Lucrarea de faţă nu cuprinde note de subsol. Aceasta n
înseamnă în nici un caz că nu există surse pentru fiecare cit
pentru fiecare întâmplare relatată. Am decis să nu folosesc nc
din cauză că în avalanşa de informaţii nu mai este clar ci
anume a făcut o declaraţie sau alta. S-a întâmplat de multe o
să fie necesară o confruntare între diversele declaraţii care
referă la aceleaşi evenimente.

Aşa cum am arătat deja în prefaţă, există mărturii contradi
torii chiar şi atunci când este vorba despre un eveniment deosel
de important, care a rămas cu siguranţă în memoria martoril
oculari, cum ar fi, de exemplu, sinuciderea lui Hitler. Nu
poate şti cu certitudine nici măcar dacă în după-amiaza zilei
30 aprilie 1945, când valetul lui Hitler, Heinz Linge, Mart
Bormann şi aghiotantul personal al dictatorului, Otto Günsch
intră în camera Führerului, Hitler se afla pe canapea, lângă E
Braun, sau pe fotoliul dispus în imediata apropiere a canapel

Confuzia devine şi mai mare prin faptul că uneori anumite persoane relatează în mod diferit aceleaşi evenimente. De exemplu, nu se ştie cu certitudine în ce loc s-a sărbătorit ziua de naştere a lui Hitler, atunci când acesta a împlinit 56 de ani. De asemenea, nu se ştie exact cum s-a desfăşurat întrunirea din 22 aprilie, încărcată de dramatism. Cronicarul are obligaţia de a lua la cunoştinţă fiecare amănunt şi de a semnala chiar şi cele mai mici inadvertenţe. Pentru a nu încărca materialul cu note, am ţinut cont de versiunea care provine de la persoana sau de la persoanele cu cea mai mare credibilitate, având în vedere însă şi varianta cea mai plauzibilă. În momentul în care au existat îndoieli asupra unui fapt, acest lucru a fost semnalat în text.

Având în vedere toate aspectele amintite mai sus, este de mirare că, de la publicarea ei, persoanele care au trăit evenimentele la care se face referire aici nu au avut de făcut prea multe observaţii în ceea ce priveşte modul în care au fost prezentate lucrurile. Mi s-a semnalat, de pildă, faptul că nu Göring ar fi aruncat în aer domeniul său de vânătoare de la Karinhall. De acest lucru s-ar fi ocupat la un moment dat nişte militari staţionaţi în zonă. De asemenea, mi-a parvenit o scrisoare de la unul dintre militarii însărcinaţi cu apărarea Reichstagului din Berlin, care susţine că în interiorul clădirii nu s-ar fi desfăşurat lupte crâncene, aşa cum relatează sursele sovietice. Nu este exclus ca militarii Armatei Roşii care au luptat pentru cucerirea Reichstagului să se fi simţit datori să creeze un mit al dramaticei lupte pentru cucerirea „Kremlinului Germaniei". Pe de altă parte, este posibil ca militarul în cauză să se fi aflat în acea parte a clădirii în care nu au avut loc lupte dure.

Cititorul, cred, are numai de câştigat dacă se fac unele observaţii înainte de a se prezenta sursele bibliografice.

Prima lucrare referitoare la sfârşitul lui Hitler, *Ultimele zile ale lui Hitler*, a apărut în 1946 şi a fost scrisă de către istoricul britanic Hugh R. Trevor-Roper. Această lucrare are la bază numeroasele mărturii ale martorilor oculari, culese chiar de el în toamna anului 1945. Unele dintre persoanele care fuseseră martore la diferitele evenimente care au avut loc în ultimele zile ale dictatorului german se aflau deja în prizonierat, la ruşi, altele dispăruseră şi altele au fost căutate şi găsite de Trevor-Roper. Lucrarea sa este pe alocuri lacunară şi, deoarece nu era posibilă o confruntare a mărturiilor, unele dintre persoanele intervievate de autor fac declaraţii menite să deruteze. El are însă darul de a prezenta o imagine de ansamblu, este imparţial şi are un stil extraordinar, iar datorită acestui lucru nici nu mai este important faptul că există ici-colo unele lacune.

Aproape douăzeci de ani mai târziu au apărut o serie de lucrări care diferă sub aspect cronologic de lucrarea lui Trevor-Roper, în sensul că se au în vedere şi faptele petrecute la câteva săptămâni înainte de momentul sfârşitului dictatorului, pe care îl are în vedere autorul britanic. Se face apel la amintiri şi consemnări (G. Boldt, K. Koller. E. Kempka, E.G. Schenck, H. Reitsch ş.a.m.d.) la care Trevor-Roper nu avusese acces în momentul la care se documentase. Tocmai de aceea, lucrările respective conţin anumite detalii interesante.

Apoi, în anii 1960, au existat jurnalişti pasionaţi de istorie care s-au simţit atraşi de dramatismul evenimentelor. În 1965 Erich Kuby publică iniţial părţi ale lucrării sale în *Der Spiegel* şi apoi apare lucrarea *Die Russen in Berlin 1945* (*Ruşii în Berlin, în 1945*) în ansamblul ei. Această carte a constituit în epoca respectivă un început. A urmat o lucrare de mare succes, referitoare la debarcarea în Normandia. Autorul lucrării este americanul Cornelius Ryan, iar titlul este *Der letzte Kampf (Ultima bătălie)*

Ceva mai târziu a apărut şi lucrarea cunoscutului reporter american John Toland, *Das Finale. Die letzten hundert Tage (Sfârşitul. Ultimele 100 de zile)*. Toate aceste lucrări, la care s-a mai adăugat şi aceea a lui Tony le Tissier, *Der Kampf um Berlin 1945. Von den Seelower Höhen zur Reichskanzlei (Lupta pentru Berlin, 1945. De la Înălţimile Seelow la Cancelaria Reichului)*, au avut la bază însemnări, amintiri şi mărturii ale celor care au asistat efectiv la evenimente. Ele erau uşor de lecturat, dar nu cuprindeau date exacte şi nu aveau profunzime în plan istoric. La jumătatea anilor 1970 a apărut cartea *Die Katakombe. Das Ende in der Reichskanzlei (Catacomba. Sfârşitul în Cancelaria Reichului)*, de Uwe Bahnsen şi James P. O'Donnell, care are la bază mărturii ale unor persoane ce au asistat la evenimentele la care se face referire şi care au un plus faţă de lucrările anterior amintite, din punct de vedere al plasticităţii şi al cantităţii de informaţii.

Aşa cum se mai întâmplă, în decursul anilor, în legătură cu sfârşitul celui de-al Treilea Reich s-au strecurat diferite erori care s-au transmis de la o lucrare la alta. De cele mai multe ori aceste erori au apărut din cauza afirmaţiilor contradictorii făcute de către persoanele care au participat efectiv la evenimentele avute în vedere. Anton Joachimstaler are un mare merit în sensul că în lucrarea sa *Hitlers Ende. Legenden und Dokumente (Sfârşitul lui Hitler. Legende şi documente)* a încercat, pe cât posibil, să semnaleze diferitele erori. Dând dovadă de o oarecare pedanterie, el a confruntat mărturiile existente şi a selectat informaţiile care sunt corecte. Lucrarea lui Joachimstaler se referă exclusiv la buncărul lui Hitler, la moartea acestuia, precum şi la locul în care se află cadavrul lui Hitler şi cel al soţiei dictatorului, această ultimă problemă nefiind rezolvată nici până în prezent.

Este inutil să menţionez faptul că prezenta lucrare cuprinde, mai ales în legătură cu evenimentele din Berlin, numeroase fragmente de jurnal şi alte însemnări cu caracter de evocare. Unele antologii sunt de cea mai bună calitate şi merită a fi amintite. Printre acestea se numără aceea a lui Peter Gosztony *Der Kampf um Berlin 1945 in Augenzeugenberichten (Lupta pentru Berlin, 1945, în mărturii ale martorilor oculari)*, precum şi cea realizată de Bengt von zur Mühlen şi alţii, *Der Todeskampf der Reichshauptstadt (Crâncena luptă din capitala Reichului)*. În plus, am folosit relatări ale unor rude şi prieteni care au trăit sfârşitul Reichului german.

Andreas-Friedrich, Ruth, *Schauplatz Berlin. Ein deutsches Tagebuch (Locul acţiunii – Berlin. Un jurnal german)*, München, 1962

Bahnsen, Uwe / O'Donnell, James, *Die Katakombe. Das Ende in der Reichskanzlei (Catacomba. Sfârşitul în Cancelaria Reichului)*, Stuttgart, 1975

Baur, Hans, *Ich flog Mächtige der Erde (Cu mine au zburat mai-marii lumii)*, Kempten, 1956

Below, Nicolaus von, *Als Hitlers Adjutant 1937–45 (Am fost aghiotantul lui Hitler în perioada 1937–45)*, Mainz, 1980

Boldt, Gerhardt, *Die letzten Tage der Reichskanzlei (Ultimele zile ale Cancelariei Reichului)*, Zürich, 1947

Bormann, Martin, *The Bormann Letters. The Private Correspondence between Martin Bormann and his Wife from January 1943 to Aprilie 1945 (Scrisorile soţilor Bormann. Corespondenţa particulară între Martin Bormann şi soţia sa în perioada ianuarie 1943–aprilie 1945)*, editor H.R. Trevor-Roper, Londra, 1954

Bormann, Martin, *Le testament politique de Hitler (Testamentul politic al lui Hitler)*, editor H.R. Trevor-Roper, Paris, 1959

Bourke-White, Margaret, *Deutschland, Aprilie 1945 (Germania, aprilie 1945)*, München, 1979

Boveri, Margaret, *Tage des Überlebens (Zile ale supravieţuirii)*, München, 1968

Gosztony, Peter (Editor), *Der Kampf um Berlin 1945 in Augenzeugenberichten (Lupta pentru Berlin, 1945, în depoziţii ale martorilor oculari)*, Düsseldorf, 1970

Joachimstaler, Anton, *Hitlers Ende. Legenden und Dokumente (Sfârşitul lui Hitler. Legende şi documente)*, München, 1999

Kardorff, Ursula von, *Berliner Aufzeichnungen (Însemnări berlineze)*, München, 1964

Kempka, Erich, *Ich habe Adolf Hitler verbrannt (Eu am ars trupul lui Adolf Hitler)*, München, fără specificarea anului de apariţie

Koller, Karl, *Der letzte Monat. Die Tagebuchaufzeichnungen des ehemaligen Chefs des Generalstabs der deutschen Luftwaffe vom 14. Aprilie bis zum 27. Mai 1945 (Ultima lună. Jurnalul fostului Şef al Statului-Major al Aviaţiei Germane între 14 aprilie şi 27 mai 1945)*, Mannheim, 1949

Kuby, Erich, *Die Russen in Berlin 1945 (Ruşii în Berlin, în 1945)*, München, 1965

Müller, Rudolf-Dieter/Ueberschät, Gerd R., *Kriegsende 1945. Die Zerstörung des deutschen Reiches (1945, sfârşitul războiului. Distrugerea Reichului german)*, Frankfurt, 1994

Musmanno, Michael, A, *In zehn Tagen kommt der Tod. Augenzeugen über das Ende Hitlers (În zece zile vine moartea. Depziţii ale martorilor oculari, în legătură cu sfârşitul lui Hitler)*, München, 1950

Reitsch, Hanna, *Fliegen, mein Leben (Zborul este viața mea* Stuttgart, 1951

Ruhl, Klaus-Jörg, *Deutschland 1945. Alltag zwischen Krieg un Frieden in Berichten, Dokumenten und Bildern (Germani 1945. Viața cotidiană între război și pace în relatări, docu mente și fotografii)*, Darmstadt/Neuwied, 1984

Ryan, Cornelius, *Der letzte Kampf (Ultima bătălie)*, Münche Zürich, 1966

Schäfer, Hans Dieter, *Berlin im Zweiten Weltkrieg. Der Unte gang der Reichshauptstadt in Augenzeugenberichten (Berlin cel de-al Doilea Război Mondial. Sfârșitul capitalei Reichului relatări ale martorilor oculari)*, München, 1985

Schenk, Ernst-Günther, *Ich sah Berlin sterben. Als Arzt in d Reichskanzlei (Am văzut Berlinul murind. Am servit ca med în Cancelaria Reichului)*, Herford, 1970

Schroeder, Christa, *Er war mein Chef. Aus dem Nachlaß d Sekretärin von Adolf Hitler (El a fost șeful meu. Documen care ne-au rămas de la secretara lui Adolf Hitler)*, Münche 1985

Springer, Hildegard, *Es sprach Hans Fritzsche. Nach Gespräche Briefen und Dokumenten (Afirmații ale lui Hans Fritsc selectate pe baza discuțiilor pe care le-a avut, a scrisorilor documentelor)*, Stuttgart, 1949

Steiner, Felix, *Die Armee der Geächteten (Armata proscrișilor* Göttingen, 1943

Studnitz, Hans-Georg von, *Als Berlin brannte. Diarium d Jahre 1943 bis 1945 (Când a ars Berlinul. Un jurnal al anil 1943–1945)*, Stuttgart, 1963

Tissier, Tony le, *Der Kampf um Berlin 1945. Von den Seel wer Höhen zur Reichskanzlei (Lupta pentru Berlin, 194*

De la Înălţimile Seelow la Cancelaria Reichului), Frankfurt/Berlin, 1991

Toland, John, *Das Finale. Die letzten hundert Tage (Sfârşitul. Ultimele 100 de zile)*, München/Zürich, 1968

Trampe, Gustav (editor), *Die Stunde Null. Erinnerungen an Kriegsende und Neuanfang (Ora zero. Amintiri legate de sfârşitul războiului şi de un nou îmceput)*, Stuttgart, 1995

Trevor-Roper, Hugh R., *Hitlers letzte Tage (Ultimele zile ale lui Hitler)*, Berlin, 1965

Chuikov, Vasili I., *Das Ende des Dritten Reiches (Sfârşitul celui de-Al Treilea Reich)*, München, 1966

Völklein, Ulrich (editor), *Hitlers Tod. Die letzten Tage im Führerbuncăr (Moartea lui Hitler. Ultimele zile în buncărul Führerului)*, Göttingen, 1998

Zur Mühlen, Bengt von (editor), *Der Todeskampf der Reichshauptstadt (Crâncena luptă din capitala Reichului)*, Berlin, 1994

Inde

Pentru comenzi şi informaţii, adresaţi-vă la:
Editura CORINT – Difuzare şi Clubul Cărţii
Calea Plevnei nr. 145, sector 6, Bucureşti, Cod poştal 060012
Tel.: 021.319.88.22, 021.319.88.33, 0748.808.083, 0758.225.443
Fax: 021.319.88.66, 021.310.15.30
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.grupulcorint.ro

CUPRINS

În era noastră nu există nimic ce s-ar putea compara cu evenimentele din primăvara lui 1945. Până la momentul respectiv nu s-a mai întâmplat ca la prăbuşirea unui imperiu să se piardă atâtea vieți omeneşti, să fie distruse atâtea oraşe şi să rămână pustii atâtea regiuni. Regimul lui Hitler nu s-a sfârşit pur şi simplu. Țara, în ansamblul ei, s-a prăbuşit literalmente.

Joachim Fest se apleacă asupra ultimei faze a războiului, pornind de la luptele pentru cucerirea Berlinului şi sfârşind cu sinuciderea lui Hitler în buncărul aflat sub Cancelaria Reichului.

„Fest dezvoltă în patru capitole reflecţii asupra spectacolului apocaliptic de distrugere care era Berlinul în aprilie 1945. Avea o teatralitate dementă – spune Fest – în care Hitler găsea o jubilaţie şi chiar o împlinire." – Gilbert Taylor

„Joachim Fest este neîndoielnic cel mai distins istoric al celui de-al Treilea Reich. Faptul că este de asemenea cel mai mare jurnalist în viaţă al Germaniei nu face decât să se adauge la felul incomparabil în care spune povestea ultimelor 14 zile ale lui Hitler. O viaţă întreagă de reflecţii asupra perioadei naziste este distilată într-o carte scurtă, dar elegant scrisă şi incisivă." – Michael Burleigh, autorul cărţii *Third Reich: A New History*

„Cartea lui Joachim Fest este versiunea adusă la zi a lucrării clasice Trevor-Roper, *The Last Days of Hitler*, şi este ea însăşi, în felul ei, o carte clasică." – Prof. Norman Stone, autorul cărţii *The Eastern Front 1914–1917*

„O carte fascinantă" – Henry A. Kissinger

Cartea a fost principala sursă de inspiraţie pentru filmul *Der Untergang (Prăbuşirea)*, 2004, regizat de Oliver Hirschbiegel. Bruno Ganz îl joacă pe Hitler şi Juliane Köhler pe Eva Braun.

